

Anàlisi de la política exterior de la República Popular de la Xina

Xulio Ríos Paredes

PID_00154979

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

Introducció	5
Objectius	7
1. Principis i característiques essencials de la política exterior xinesa	9
2. La gestió interna de la política exterior	13
3. Evolució conceptual en la política exterior	17
4. Etapes de la política exterior xinesa	21
4.1. En el camp socialista (1949-1959)	21
4.2. Buscant un camí propi (1959-1969)	22
4.3. La normalització amb Occident (1969-1979)	24
4.4. Modernització i política exterior (1979 en endavant)	27
5. Els escenaris principals de la política exterior xinesa	30
5.1. La relació amb els EUA	30
5.2. Rússia i l'Organització de Cooperació de Shanghai	39
5.3. La UE	44
5.4. El complex entorn asiàtic	46
5.4.1. El Japó	47
5.4.2. L'Índia	48
5.4.3. L'ASEAN	50
5.4.4. Les dues Corees	50
5.5. La relació amb l'Àfrica: neocolonialisme o nova oportunitat al desenvolupament?	52
5.5.1. Les expressions de la cooperació	53
5.5.2. Tensions i crítiques	58
5.6. La relació amb Amèrica Llatina	60
5.6.1. Els intercanvis econòmics i els seus límits	61
5.6.2. Entre la sintonia i la inestabilitat política	63
5.7. El Pacífic Sud	66
5.8. La Xina en els organismes internacionals	68
5.9. Nous instruments de la política exterior xinesa	70
6. Seguretat i política exterior: fonaments i reptes principals	72
7. La Xina i la governança global	75
8. Conclusions	78

Resum 80

Bibliografia 81

Introducció

L'evolució de la política exterior xinesa des del 1949 ha estat extremament complexa. La Xina contemporània es defineix a si mateixa com un país socialista en vies de desenvolupament, i té les dimensions d'una gran potència. A partir del 1979, amb l'inici de la política de reforma i obertura, la seva diplomàcia s'ha tornat més rica i diversificada. Tot i que no resta exempt de contradiccions, el seu paper en el nou ordre internacional –la transició cap al qual es va iniciar amb la fi del món bipolar– encara s'ha de definir.

El creixent paper protagonista de la Xina en l'escena internacional s'està duent a terme per la via d'un canvi qualitatiu de gran significat en la seva diplomàcia. La mediació de Beijing, unes vegades pública, altres vegades més discreta, està present en crisis com les de Darfur (al Sudan), l'Iran o Corea del Nord, referències importants, encara que per diferents raons, del clima global. En totes aquestes crisis la Xina ha revalidat la seva ferma oposició a les accions militars i aposta pel diàleg com a mecanisme de solució, encara que sense descartar sumar-se a polítiques de sancions com les promogudes per algunes potències occidentals, sempre que puguin contribuir a potenciar el diàleg i no derivin en perjudicis que agreugin la situació de la població civil. Si a això sumem la presència, també creixent, de les seves forces militars en operacions de manteniment de la pau de l'ONU, aquesta mutació –que avui s'expressa oficialment en la promoció d'una harmonia basada en la distensió– haurà de conèixer en un breu termini nous desenvolupaments teòrics. Això l'hauria d'ajudar a interioritzar la seva nova implicació en els assumptes mundials i a respondre a les contradiccions que suscita respecte a la seva tradicional política de no-intervenció, que avui, cada cop més, pot arribar a ser un obstacle que dificulti el seu procés de modernització.

De mer espectador a àrbitre, aquesta transició forma part de la realitat de les relacions internacionals contemporànies. Però quines transformacions experimentarà en els pròxims vint anys? Les seves reticències a una més intensa implicació global es deuen a la subsistència d'una severa frontera entre la satisfacció dels interessos econòmics i al fet de desentendre's d'altres qüestions de naturalesa política que formen part del vocabulari i de l'agenda política del model globalitzador impulsat per les potències occidentals i que la Xina remet als assumptes interns.

La Xina ha esquivat el joc tantes vegades maniqueu amb el qual altres potències volen posar-la entre l'espasa i la paret, conduint els focus de l'atenció internacional d'una crisi a una altra en funció dels seus interessos estratègics. La nova situació mundial constitueix tot un repte per a la diplomàcia xinesa, que ha guanyat fermesa i seguretat, però que no pot evitar la politització de

Enllaç recomanat

Per a més informació, podeu consultar el web de l'Observatori de la Política Xinesa:
<http://www.politica-china.org>.

relacions i fenòmens que voldria veure limitats a l'economia, el comerç o l'esport, ben allunyats dels debats sobre la democràcia o els drets humans. Visiblement sobrepassada per uns esdeveniments que en pocs anys han anat "consumint" les seves teoritzacions sobre la multipolaritat, l'emergència o el desenvolupament pacífic, li cal amb urgència una proposta teòrica que li retorni la iniciativa en aquest camp i demostrï l'existència o no d'una possible diplomàcia alternativa.

La Xina del segle XXI afirma que aposta per la defensa del multilateralisme, pel diàleg estratègic amb els principals socis i per la construcció d'un món harmoniós, tot aplicant l'antic concepte filosòfic xinès a la diplomàcia moderna. Però aquesta visió, tan benintencionada com idíl·lica, podria no ser suficient per a afrontar les complexitats i els perills del món contemporani.

Objectius

L'estudi d'aquest mòdul us permetrà assolir els objectius següents:

- 1.** Aprehendre les característiques essencials que defineixen la política exterior xinesa en les seves diferents etapes històriques.
- 2.** Establir una periodització que faciliti la comprensió dels canvis que n'han condicionat la inserció internacional.
- 3.** Fixar l'evolució conceptual que ha marcat el comportament de la diplomàcia xinesa en els últims seixanta anys.
- 4.** Identificar els principals escenaris de la política exterior xinesa i aprofundir en els detalls.
- 5.** Indicar el circuit intern de gestió de la política internacional xinesa.
- 6.** Conèixer les ambicions, les contradiccions i els desafiaments principals de la política exterior xinesa.

1. Principis i característiques essencials de la política exterior xinesa

Repassem a continuació els **principis bàsics** que oficialment guien la política exterior xinesa.

Per a començar, la **sobirania i la independència**. Disposar de sobirania i exercir-la és per a la Xina una qüestió vital. En primer lloc, per raons històriques. Encara que han transcorregut més de 150 anys des de les guerres de l'Opi, la Xina manté viva en la memòria la percepció d'un país semifeudal i semicolonial que en cap moment podia prendre decisions lliurement sense estar pendent dels altres països per decidir el seu punt de vista. D'aquest principi es deriva, en bona mesura, l'actitud hostil davant de qualsevol forma d'ingerència en els assumptes interns. I, d'altra banda, es comprèn també la importància de la reunificació del país, ja consumada en relació amb Hong Kong o Macau i en temps d'espera en relació amb Taiwan.

En segon lloc, la **defensa de la pau**, que es tradueix en una manifesta oposició al que anomenen hegemonisme i política de força, apostant per la democratització de les relacions internacionals sobre la idea que tots els països són iguals en drets i deures i que la sobirania de cadascú ha de ser respectada. Per aquesta raó, la Xina diu que renuncia a establir "esferes d'influència", a instal·lar bases militars o a preveure cap mena de presència militar als països estrangers excepte en el cas de formar part de les missions de pau de les Nacions Unides. En l'àmbit intern, assegura reduir els seus efectius militars, i encara que és veritat que les despeses en defensa augmenten any rere any, segueixen a gran distància de les principals potències.

En tercer lloc, el **no-alineament**. Partidària de relacionar-se amb tots els pobles del món, també ho és de l'equidistància, sense establir aliances militars o estratègiques que permetin albirar cap indicatiu de la idea de bloc o rivalitat. Les relacions amb els països perifèrics s'estableixen en funció d'un estudiat càlcul d'interessos, ja siguin econòmics o polítics.

En quart lloc, la **coexistència pacífica**, principi guia que té la seva arrel en el món bipolar però que la Xina manté com a referència insubstituïble de la seva política exterior. Els seus cinc continguts principals són respecte mutu a la sobirania i a la integritat territorial, no-invasió, no-intervenció en els assumptes interns, igualtat i benefici recíproc.

En cinquè lloc, el **reforçament de la cooperació** amb els països i regions del Tercer Món. La Xina adverteix l'existència de molts punts en comú amb aquests països, tant en l'ordre econòmic (en vies de desenvolupament) com en l'històric i polític (haver estat víctimes del colonialisme i de l'imperialisme). Els països del

Tercer Món són els que li van facilitar en el seu dia la tornada a l'ONU i avui l'ajuden a eludir, per exemple, les condemnes a la seva política en matèria de drets humans. Les relacions actuals estan molt lluny de ser les mateixes que durant l'època maoista, quan la ideologització imposava severos sacrificis a la societat xinesa per "ajudar" aquests països. Avui, no obstant això, preval el pragmatisme que imposen unes relacions econòmiques orientades al benefici mutu.

En sisè lloc, **incrementar les relacions econòmiques, comercials i de cooperació** amb altres països per a promoure la causa de les quatre modernitzacions. Les xifres del comerç exterior i de les inversions estrangeres indiquen l'èxit en l'aplicació d'aquest principi. La integració de la Xina en l'economia internacional s'ha vist facilitada amb l'ingrés a l'OMC (2001).

Mapa polític de la Xina

Logotip de l'OMC

Pel que fa als **factors que condicionen la política exterior xinesa** podem destacar els següents. En primer lloc, les necessitats internes derivades del procés de modernització. En segon lloc, la necessitat d'articular una inserció internacional adient de la nova Xina emergent. En tercer lloc, un discurs polític de caire nacionalista, reciclatge de la ideologia que un temps enrere assegurava la germanor internacionalista amb determinats països. Finalment, una visió del món deutora encara de la lluita contra l'hegemonisme i que avui té la seva ferma aposta en la multipolaritat i el multilateralisme. És al voltant d'aquests quatre factors principals que la Xina vertebrava la seva acció exterior.

Quant a les **característiques** de la política exterior xinesa en el temps actual, hauríem de destacar, almenys, les següents:

1) **Visió estratègica.** La diplomàcia xinesa s'insereix en el procés històric d'una de les civilitzacions més antigues de la humanitat.

2) Aposta per la negociació pacífica. Es tracta d'un instrument cada cop més potentat per a resoldre els conflictes amb altres potències. La seva expressió més clara ha estat la resolució, total o parcial, de gran part dels seus litigis fronterers, com ho demostren els compromisos aconseguits amb l'URSS (Rússia després), Vietnam, Mongòlia, l'Índia o les antigues repúbliques soviètiques de l'Àsia central. La Xina aposta per la negociació com a mecanisme idoni per a propiciar l'alteració pacífica de l'ordre regional.

3) Aliances estratègiques de nou tipus. Des del 1949, la política d'aliances de l'RPX ha estat el resultat de la conjunció de la situació internacional, interessos específics i grau de cooperació entre les parts. Les aliances o enteniments estratègics amb les principals potències han intentat garantir la independència i la seguretat del país. La idea de sostenir aliances permanents es va abandonar de seguida, davant la pèssima experiència registrada amb l'URSS. Avui, les aliances estratègiques són més flexibles, expressen una voluntat recíproca de cooperació de llarg termini i els seus fonaments bàsics són inseparables de l'intercanvi i la promoció econòmica.

4) Rebuig de l'aïllacionisme. En les diferents etapes històriques de l'RPX ha estat present, d'una manera o d'una altra, amb més o menys intensitat, la necessitat d'evitar l'aïllament. La causa fonamental estava determinada tant per la interiorització que el seu endarreriment era inseparable d'aquesta circumstància com per la importància d'obtenir el reconeixement polític i diplomàtic exterior enfront de la República de la Xina o Taiwan. Això, a més, ha exigint de Beijing concedir una singular importància als estats més petits i menys rellevants, siguin del continent que siguin.

5) Auge de la diplomàcia multilateral. Fins als anys setanta, la Xina no experimenta un auge de la seva diplomàcia, paral·lel al canvi de representació governamental de l'Estat xinès a les Nacions Unides (1971). S'inicia llavors una llarga marxa que travessa diferents etapes i culmina amb l'ingrés a l'OMC el 2001, la qual cosa la converteix, progressivament, en activa promotora de la diplomàcia multilateral. Aquesta última opció exclou qualsevol hipòtesi d'aliança contra les grans potències.

6) Integració en l'economia mundial. L'acceptació de la competència, la negociació pacífica per a resoldre les controvèrsies internacionals pendents, els nivells d'internacionalització de la seva economia i una participació més gran en el producte mundial brut reflecteixen la ferma i inequívoca decisió d'integració en el sistema econòmic internacional.

7) Primacia del realisme sobre la ideologia. Al llarg de les sis dècades d'existència de la Xina Popular, la seva diplomàcia s'ha caracteritzat per una pràctica eminentment realista, encara que estem, a més, en un temps de discurs realista. Aquest realisme és més visible avui dia, quan el discurs ideològic tradicio-

nal s'ha afeblit i els imperatius d'ordre econòmic en condicionen de manera notable la política exterior.

8) Nacionalisme. La Xina, igual que els altres estats, actua internacionalment en funció de la necessitat de satisfer els seus propis interessos nacionals. La importància que la Xina concedeix a la sobirania estatal és màxima. El professor Xi Shuguang va interpretar l'interès nacional xinès a principis dels anys noranta, associant-lo a continguts com la garantia d'independència i sobirania per a la preservació de l'Estat i del règim polític; la preservació de la pau i l'estabilitat a la regió de l'Àsia-Pacífic; i la cooperació econòmica multilateral o bilateral.

2. La gestió interna de la política exterior

Constitucionalment, el disseny i la gestió de la política exterior és competència de l'Assemblea Popular Nacional (APN), el seu Comitè Permanent, el President, el Consell d'Estat i el Ministeri d'Afers Exteriors (MAE). Aquest últim és el braç executor que depèn burocràticament i jeràrquica del Consell d'Estat.

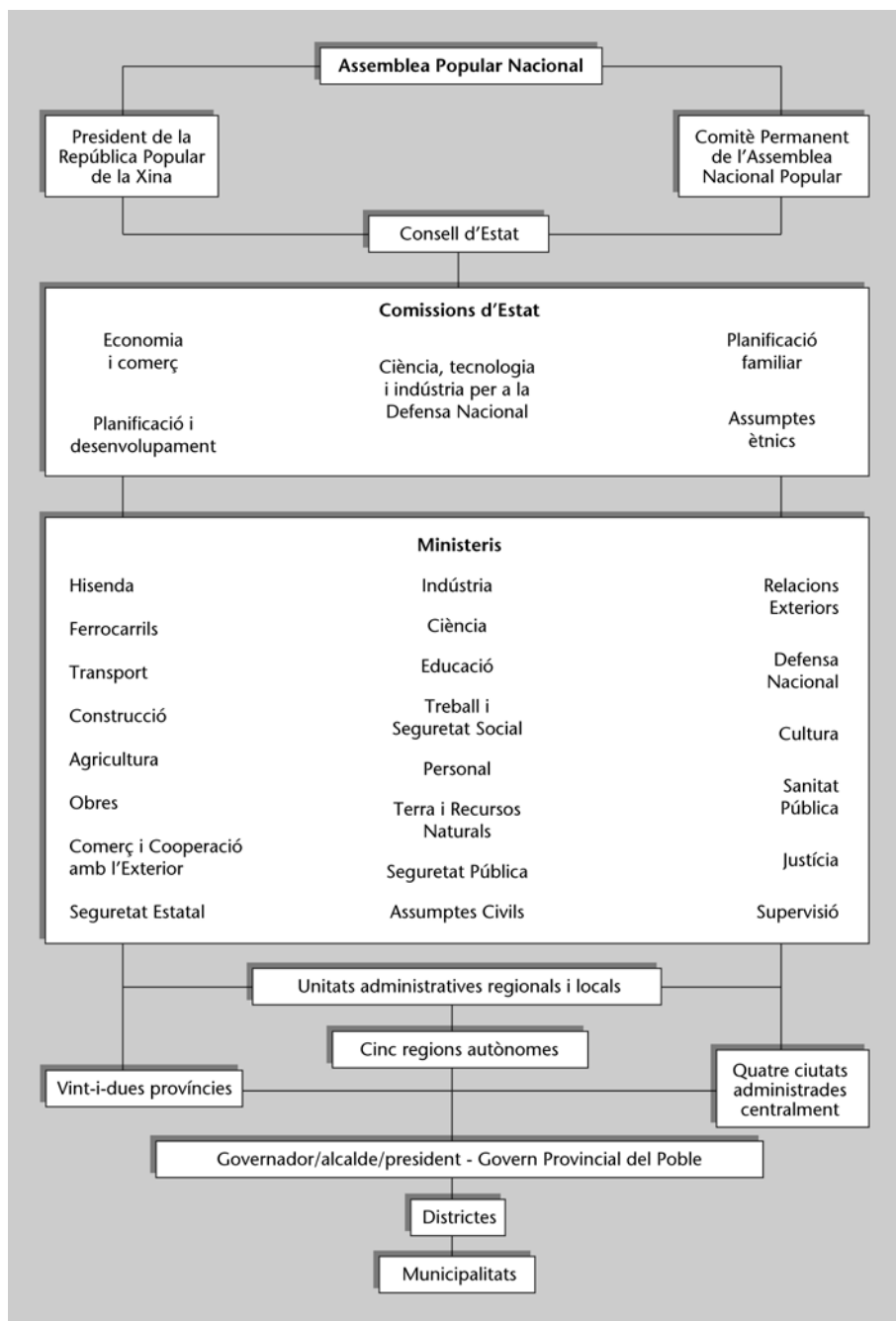
El Consell d'Estat és l'òrgan executiu de l'APN i, també, l'òrgan administratiu suprem de l'estat. Entre les seves funcions, destaca la gestió dels assumptes internacionals, amb facultats per a establir tractats i acords amb altres països.

Per la seva banda, l'APN és l'òrgan suprem de poder i disposa d'un Comitè Permanent. Ambdós exerceixen el poder legislatiu de l'estat. L'APN, a més de participar en la designació i destitució dels principals funcionaris polítics, decideix sobre les qüestions de la guerra i la pau i sobre el nomenament o la remoció dels representants plenipotenciaris de la nació a altres estats i acorda la ratificació o l'anul·lació dels tractats i acords importants establerts amb estats estrangers.

El President de l'RPX nomena o destitueix el primer ministre i els seus ministres. També accepta els representants diplomàtics estrangers i, d'acord amb les decisions del Comitè Permanent de l'APN, envia o retira els representants plenipotenciaris de la nació a altres estats i ratifica o anul·la els tractats i acords importants establerts amb estats estrangers.

Si bé aquesta és l'estructura formal, convé igualment tenir en compte el singular paper que exerceix el PCX, que lidera tot el procés de definició interna i externa de la política exterior, tant en el terreny discursiu com en l'estratègia o la designació de persones. Les autoritats constitucionals, al seu torn, compleixen la funció d'execució i aplicació. La decisió adoptada en el Partit, arribat el cas, podrà transformar-se en acte legislatiu o administratiu, amb plena seguretat, i materialitzarà una relació de subordinació i instrumentalització de les institucions de l'estat, a més de donar lloc a una complexa superposició i duplicació de càrrecs.

Òrgans de govern a la Xina

A la Xina, el PCX i la seva immensa estructura exerceixen un paper essencial, també en la definició de l'estratègia diplomàtica, i compta amb una diplomàcia específica, gestionada a través del seu Departament d'Enllaç Internacional (DEI), el titular del qual té el rang burocràtic equivalent al d'un ministre del Consell d'Estat. Les decisions clau en matèria de política exterior són debatudes i adoptades de manera col·lectiva dins del Comitè Permanent del Buró Polític, l'òrgan encarregat, juntament amb el Buró Polític, de delinear la política general. El DEI exerceix un paper molt important en el Secretariat del Comitè Central, ja que assumeix la responsabilitat de mantenir les relacions amb altres partits comunistes i organitzacions polítiques i socials d'arreu del món i té personal a totes les ambaixades per a recollir informació.

El règim de relacions entre les estructures del PCX i de l'estat es caracteritza pel blindatge, és a dir, hi ha una supervisió directa i indirecta, tant de l'actuació del Consell d'Estat com del funcionament de l'APN. Malgrat els diferents intents de fer una més gran diferenciació entre Partit i estat, el cert és que la integració d'ambdós és avui la tònica dominant.

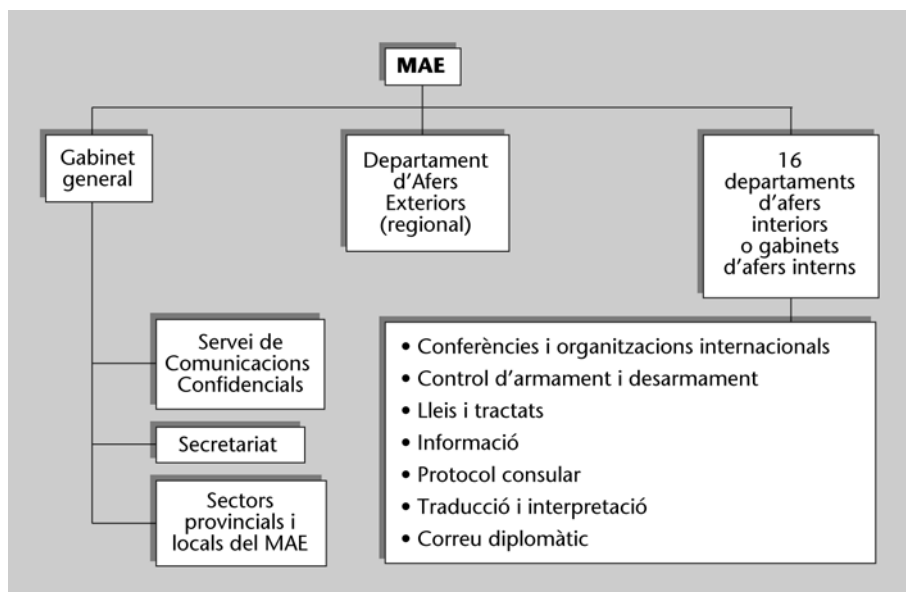
A més del Ministeri d'Afers Exteriors (MAE) i del Departament d'Enllaç Internacional del PCX ja esmentats, l'aparell central en aquesta matèria inclou el Ministeri de Comerç Exterior i de Cooperació Econòmica, i el Departament General de la Comissió Militar Central. Tots aquests òrgans es troben en el mateix nivell jeràrquic en l'estructura burocràtica. El Govern, el Partit i la burocràcia militar es comuniquen oficialment a través del nivell ministerial.

El MAE està administrativament subordinat al Consell d'Estat o de Ministres i informa directament al Comitè Permanent del Buró Polític del PCX a través del Grup de Política Exterior, al capdavant del qual es troba, habitualment, un membre d'aquest òrgan. L'estructura formal del MAE inclou un Gabinet General, el Departament de Gestió d'Afers Exteriors, i 16 departaments més o gabinets d'afers interns. El Gabinet General supervisa unitats vitals com el Servei de Comunicacions Confidencials o el poderós Secretariat. Aquest Gabinet funciona també com a enllaç entre els serveis provincials i locals del MAE. Els departaments d'afers exteriors són regionals, mentre que els gabinets funcionals inclouen conferències i organitzacions internacionals, control d'armes i desarmament, lleis i tractats, informació, protocol consular, traducció i interpretació i el grup de correus diplomàtics. A més d'aquesta estructura formal, el MAE té alguna forma de jurisdicció sobre institucions com l'Institut d'Estudis Internacionals, el Gabinet de Publicacions Internacionals o l'Escola Diplomàtica.

Departaments d'afers exteriors

Aquests es divideixen segons les demarcacions següents: l'Àfrica, l'Àsia, l'Àsia occidental i nord de l'Àfrica –l'Orient Mitjà–, Europa de l'Est i l'Àsia central, Europa occidental, Amèrica del Nord i Oceania, Amèrica Llatina, i una oficina regional per a Hong Kong, Macau i Taiwan.

Estructura formal del MAE

En el grup que lidera la presa de decisions en matèria de política exterior s'ha produït una lenta inversió de les prioritats, amb preeminència progressiva del desenvolupament econòmic sobre la seguretat nacional.

Segons les funcions, les institucions responsables de la concepció i l'execució de la política exterior de l'RPX poden agrupar-se en tres categories principals:

- Consulta política, coordinació i supervisió: Grup de Líders encarregat dels afers exteriors i el gabinet d'Afers Exteriors del PCX.
- Recomanació i implementació: el MAE, el Ministeri de Comerç Exterior i Cooperació Econòmica, el Departament d'Enllaç Internacional del Comitè Central del PCX, la segona direcció del Departament General de l'Exèrcit Popular d'Alliberament (EPL) i la Comissió de Ciència, Tecnologia i Indústria per a la Defensa Nacional.
- Informació i investigació: Agència Xinhua, tercera branca del Departament General de l'EPL, Ministeri de Seguretat i instituts d'investigació per als afers exteriors.

El control administratiu i polític del MAE per part del PCX es du a terme a través de diversos departaments i oficines. Podem esmentar el Departament de Personal, encarregat de la selecció i promoció dels funcionaris, així com de les matèries de seguretat; el Servei d'Estudis Polítics, o l'Institut Contemporani de Relacions Internacionals, que estudia i analitza la conjuntura internacional. També pot esmentar-se la Comissió d'Inspecció i Disciplina, que ha de garantir la lleialtat i el bon comportament dels funcionaris i dirigents.

El poder de decisió quant a la política exterior respecte als principals països i assumptes recau en el Comitè Permanent del Buró Polític.

Comitè Permanent del Buró Polític

Hi distingeixen dues categories: països de gran importància estratègica en els assumptes mundials (EUA, Rússia i el Japó, per exemple) i països de gran importància geogràfica per a la Xina (Corea del Nord, grup ASEAN, l'Índia, el Pakistan, etc.). Finalment, també pot exercir la seva prerrogativa sobre els anomenats països "sensibles": Israel o Corea del Sud, per exemple.

3. Evolució conceptual en la política exterior

La política exterior de l'RPX està molt lluny de desenvolupar-se de manera uniforme o coherent. No obstant això, arran dels canvis en l'ordre internacional, la Xina ha anat fixant alguns referents bàsics en la seva política exterior, els quals estan condensats en els cinc principis de coexistència pacífica.

La fi del món bipolar i els canvis produïts en el sistema internacional en els anys noranta, paral·lelament a la nova posició que la Xina comença a assumir l'ordre global gràcies a la seva inqüestionable expansió econòmica i a la presència en organismes clau com el Consell de Seguretat de les Nacions Unides, ha obligat la diplomàcia xinesa a formular noves orientacions capaces de condensar la multiplicitat dels seus interessos en el món, cada cop més presents i diversificats en tots els continents.

La Xina ha definit el seu estatus i el seu paper internacional, de conformitat amb la seva identitat política i civilitzadora, però també prenent en consideració la seva dimensió territorial i demogràfica, en un temps de canvi intern accelerat pel procés de modernització iniciat el 1978. Aquesta doble circumstància (transició interna i internacional) aporta un grau més de complexitat als esforços xinesos, que la Xina tractarà d'abordar, procurant evitar els conflictes, canalitzant les tensions i propiciant una nova imatge del país davant de la societat internacional que no faci ombra a les seves especificitats pròpies.

En aquest procés d'adaptació i formulació paral·lela de noves estratègies i orientacions sorgeixen conceptes com "emergència pacífica o desenvolupament pacífic, multipolaritat, democratització de les relacions internacionals, o el món harmoniós". En aquest intent de buscar noves estratègies que incloguin els nous neguits del sistema internacional, a la vegada que les seves pròpies aspiracions essencials, la Xina persegueix un doble objectiu. D'una banda, es tracta de calmar les inquietuds que desperta en tercers la seva vertiginosa espiral de desenvolupament, circumstància que obliga tots els altres actors del sistema internacional a fer un espai proporcional a la seva dimensió. D'altra, el gegant asiàtic vol teoritzar una pràctica política adaptada a la seva identitat més profunda i que es va expressant, cada cop més, amb fermes al·lusions a un discurs de caire confucianista.

El procés descrit no està conclòs del tot, tenint en compte la fluïdesa del sistema internacional i també la irresolució que suggereix la presència de diversos punts de vista, relativament complementaris, en el món acadèmic i polític xinès, especialment pel manteniment de certa retòrica marxista leninista.

Els dirigents xinesos actuals són conscients de la necessitat de formular un discurs exterior adaptat als nous temps i d'acord amb les transformacions que el país ha experimentat en les tres últimes dècades i que podrien catapultar-lo en pocs anys i en termes absoluts a posicions de relativa primacia en l'ordre internacional.

La teoria dels tres mons

La teoria dels tres mons ha estat vigent a la Xina pràcticament fins a la dissolució de l'URSS (1991). Aquesta teoria va ser esbossada per Mao Zedong en una reunió amb el president de Zàmbia que va tenir lloc el 1964. Segons explicava el líder, l'URSS i els EUA formaven el primer món. El Japó, Europa i Canadà formaven el segon món. El tercer, en el qual s'inclouia la Xina, reunia les poblacions de tot Àsia –excepte el Japó–, Amèrica Llatina i l'Àfrica.

En aquesta perspectiva, el primer objectiu se centra en la necessitat de vèncer els temors que motiva el seu creixement econòmic o les seves ambicions territorials (amb relació a Taiwan, essencialment), així com determinades polítiques internes (drets humans) que malmeten la seva imatge internacional i condicionen l'actitud exterior davant d'algunes dimensions de la seva evolució.

A l'inici de la política de reformes (1978) i en plena vigència del món bipolar, Deng Xiaoping va promoure una acció exterior directament relacionada amb l'estratègia modernitzadora del país. El seu "socialisme amb peculiaritats xineses" que servia de cobertura per a la construcció d'una economia de mercat i planificada, tenia el seu apèndix en la política de "pau i desenvolupament", i argumentava que l'increment de la cooperació només podia donar-se en un entorn internacional pacífic. Generar condicions per a una pau estable era i encara és una condició imprescindible perquè la Xina pugui accedir a una situació en la que sigui capaç de proporcionar els recursos necessaris (capital, tecnologia...) per a culminar amb èxit el procés modernitzador.

La fi del món bipolar i la intensificació de la interdependència global van produir un nou eix discursiu que es va centrar en la promoció de la multipolaritat com a alternativa al fracàs d'un món segregat en blocs i superpotències en decadència. L'ascens econòmic i polític d'altres centres de poder a l'Àsia – el Japó– i Europa justificava aquesta necessitat d'establir un nou model de relacions que obria més oportunitats a la mateixa RPX i amb els quals diversificar els seus intents d'inserció internacional i aconseguir els seus objectius de desenvolupament i modernització.

La repressió dels ciutadans concentrats a la plaça de Tiananmen el 1989 i l'onada de canvis polítics esdevinguts a l'Europa de l'Est va portar els dirigents xinesos a plegar veles, tot esperant que amainés el temporal, si bé sense indicis de ruptura amb les formulacions indicades ni vocació d'abdicar del seu projecte, igual com va ocórrer amb les estratègies econòmiques impulsades per a aconseguir la modernització del país. Pau, desenvolupament i multipolaritat eren, al començament dels anys noranta, conceptes usuals per a entendre la política exterior xinesa. Tot això sense perdre de vista les dificultats afegides que suggeria la victòria militar i ideològica dels EUA i que afirmaven la seva condició d'única superpotència així com la consegüent hegemonia que posava fi a l'esperança que l'ordre bipolar fos succeït per un altre de naturalesa multipolar. Ben al contrari, aquest acabaria essent unipolar.

Les respostes del PCX al nou context es van plasmar en diferents direccions. En primer lloc, evitar costi el que costi qualsevol hipòtesi de confrontació amb els EUA. En segon lloc, afirmar una política de "bon veïnatge" amb els països més pròxims. En tercer lloc, el foment de les anomenades associacions estratègiques. La base genèrica d'aquestes polítiques és el "nou concepte de seguretat", adoptat el 1998, i que suposa una actualització dels cinc principis de coexistència pacífica. Sobre l'esmentada base es defineix una relació preferen-

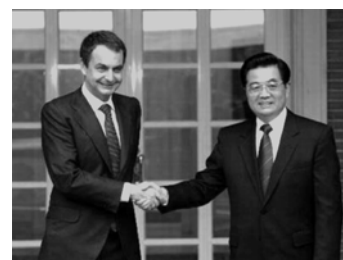
Deng Xiaoping (1904–1997)

Manifestacions a la plaça de Tiananmen (1989)

Coexistència pacífica

En general, aquest concepte relaciona la seguretat amb el desenvolupament econòmic, buscant la creació d'espais d'intersecció amb altres actors del sistema, a fi de teixir una xarxa de consensos i interessos que afirmen la seguretat regional i global.

La Xina i Espanya són socis estratègics des de la visita feta per Hu Jintao el novembre del 2005. En la imatge, la trobada entre el president de la Xina, Hu Jintao, i el líder del Govern espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero

cial i diferenciada amb les grans potències (Rússia, el Japó, la UE, els EUA, substancialment), que assumeix progressivament i *de facto* una condició similar i promouen les relacions bilaterals.

Els plantejaments de la Xina inclouen les idees següents: **a)** les relacions interestatals s'han de fonamentar en els cinc principis de la coexistència pacífica; **b)** una seguretat depenent de la capacitat bèl·lica o de les aliances militars no arriba a garantir una pau estable; **c)** una economia interdependent, basada en el benefici mutu, és la millor manera de garantir la seguretat; **d)** les consultes i la cooperació han de ser mecanismes per a privilegiar tots els països i arribar a un món més segur.

Les associacions estratègiques cristal·litzaven aquesta proposta de cooperació amb altres potències semblants i estaven orientades a condicionar l'actuació de la superpotència hegemònica amb un discurs que evita qualsevol senyal de confrontació o aliança contra l'hegemonia. L'aposta per la multipolaritat i per una relació preferencial i bilateral amb les principals potències estava exempta de connotació militar i presentava algunes característiques notòries, especialment la identificació d'interessos compartits que servissin de base per a impulsar la cooperació; la definició d'objectius de llarg termini; la comprensió mútua i la recerca d'un ampli ressò social que transcendeixi les relacions intergovernamentals i que la doti del màxim d'estabilitat possible.

Hu Jintao, escollit el 2002 secretari general del PCX, ha liderat l'intent d'inserir la Xina en el sistema internacional, especialment a mesura que l'aparell xinès va prenent consciència de les seves noves capacitats globals que la confirmen com una nova potència mundial. La primera mostra d'aquest impuls ha estat la formulació de la doctrina del **desenvolupament pacífic** que ha substituït la de l'**ascens pacífic**, la qual, encunyada per Zheng Bijian –llavors director de l'Escola Central del PCX–, ha consagrat la idea que la Xina, amb un poder creixent, no aspira a alterar l'*statu quo* internacional i que pot considerar-se una potència de fiar i disposada a assumir les corresponents quotes de responsabilitat en l'ordre global rebutjant entrar en confrontació amb les grans potències per a satisfer les seves ambicions de modernització. El concepte d'emergència o ascens pacífic, tanmateix, ha acabat essent descartat, ja que els veïns de la Xina van expressar clares mostres de recel respecte a la idea d'emergència i les conseqüències en termes de ressorgiment. Això ha afectat el seu caràcter pacífic, atès que podria donar a entendre la renúncia a l'ús de la força per a aconseguir la reunificació amb Taiwan, llavors governada per l'independentista Chen Shui-bian. D'altra banda, la idea d'emergència tampoc no és correcta si això implica, diuen uns altres, que el procés actual es refereix a una revitalització d'aquells llargs períodes històrics en els quals la Xina es va erigir com una potència principal.

Associació estratègica

Les associacions estratègiques comporten: a) una cooperació en benefici mutu a partir de la identificació d'interessos compartits; b) una cooperació ampliada en la qual poden participar diferents actors, inclosos els no oficials, dels països respectius; c) l'existència d'objectius a llarg termini compartits per totes dues parts i d) que cada part ha de tenir en compte els interessos centrals de l'altra.

Hu Jintao (1942-), president de la Xina des del 2003

L'emergència pacífica ha donat pas així al **desenvolupament pacífic**. Amb aquesta fórmula es vol expressar un parer i una proposta idèntica, defugint els inconvenients semàntics de la primera i fent palès, una vegada més, que una Xina moderna i poderosa no posa en perill la convivència internacional, sinó que més aviat vol aspirar a resoldre les diferències que el seu creixement pot generar mitjançant el diàleg obert i sincer, buscant el guany mutu i la generació de marcs de confiança a llarg termini.

La segona aportació de Hu Jintao al discurs exterior de la Xina s'expressa en termes de síntesi de la cultura tradicional i les exigències del món actual. El president xinès ha tractat així de complementar la seva aposta per la construcció interna d'una societat harmoniosa, suggerint com a proposta exterior la construcció d'un món també harmoniós.

La revitalització del discurs confucià és una constant en el mandat de Hu Jintao, que tracta de reivindicar virtuts com la lleialtat al Govern, l'honestetat dels funcionaris i altres suggeriments que contribueixen a enfortir el paper del PCX.

En aquest context, promovent una política de pau i desenvolupament, que continua essent a la base de les seves propostes, Hu ha enfortit i desdibuixat les associacions estratègiques que s'han ampliat a molts altres països i substituït la idea de multipolaritat per la de multilateralisme, elements que poden contribuir a eludir les acusacions que insisteixen en la gravetat de l'amenaça xinesa. També hi podria contribuir la revitalització de propostes d'ordre confucià, aparentment més inofensives i ben allunyades de les tradicionals invocacions messiàniques comunistes.

La idea del món harmoniós estableix l'harmonia com a valor comú indissociable en la gestió dels assumptes interns i externs i constitueix tant un objectiu com una guia d'acció per al comportament internacional de la diplomàcia xinesa. Perquè avanci aquesta proposta, és fonamental aconseguir vèncer i diluir les resistències que encara són deutores del món bipolar i de l'hegemonisme que han condicionat la pràctica internacional dels últims 60 anys. La recerca de l'harmonia s'erigeix en proposta per a resoldre també guerres, conflictes i tensions que afecten l'estabilitat en qualsevol punt del planeta, i destaca com una aportació de la cultura tradicional xinesa que contribueix a reforçar la singularitat del seu procés.

La complexa i canviant evolució descrita fa palès que el debat no està tancat. Conforme avança el procés de globalització i, dins d'aquest, la significació de la Xina, hi haurà nous desafiaments en la definició dels quals influiran tant el pensament tradicional com les experiències humiliants viscudes en el passat i l'ideari marxista leninista que encara perviu en la seva conducta i pensament polític. Tot això sense oblidar les exigències de formular una estratègia de convivència global que no vagi en detriment de les seves ambicions de modernització.

Confuci

4. Etapes de la política exterior xinesa

Podríem afirmar que la política exterior xinesa ha perseguit tres objectius essencials: independència, seguretat i desenvolupament. Aquesta formulació, tot i que podria ser l'única constant efectiva en els seus objectius, resulta, però, inestable en el seu recorregut, especialment durant la llarga etapa de predomini maoista (1949-1979). De l'aliança amb l'URSS en els primers anys de la revolució (1949-1959), fruit d'una prioritat lògica en la seguretat del nou país, es va passar a una segona etapa marcada per noves preferències, com ara la independència (1959-1969), la normalització de les relacions amb els EUA, el reingrés a l'ONU (1969-1979) i, finalment, l'estratègia de seguretat.

En els sis decennis transcorreguts des de la proclamació de la República Popular de la Xina (1949), la política exterior ha evolucionat adaptant-se tant a les circumstàncies internacionals com a les exigències de la política interna, i ha causat la impressió d'una hàbil i sorprenent ductilitat. Poden advertir-se amb claredat les etapes que tot seguit es detallen.

4.1. En el camp socialista (1949-1959)

En el context de la guerra freda, desencadenada en finalitzar la Segona Guerra Mundial, la Xina Popular proclamada per Mao Zedong el 1949 va donar prioritat sobre qualsevol altra consideració a la necessitat de seguretat i va buscar una aliança amb l'URSS. Aquest objectiu va demostrar ser molt complex des del primer moment per a dues diplomàcies que, malgrat compartir l'ideal socialista, havien conegut divergències prèvies considerables, tant amb relació a les dissensions en el si de la Internacional Comunista com a les ambicions territorials de l'URSS a l'Àsia central i a Manxúria.

El Tractat d'Amistat signat el 14 de febrer del 1950 després de dos mesos d'àrdues negociacions, inseria de ple la Xina en l'anomenat bloc socialista i li garantia el suport de Moscou contra el Japó o qualsevol altre estat que decidís agredir-lo. A més, ambdós estats es comprometien a no formar part de cap aliança dirigida contra qualsevol dels dos i a establir consultes regulars sobre tots els problemes internacionals d'interès comú relacionats amb la seguretat. Així mateix, es preveia l'impuls a la cooperació econòmica i cultural.

El Tractat d'Amistat sinosoviètic establia una aliança profunda entre ambdós estats i explicitava l'interès compartit per a oferir un front comú a la política asiàtica dels EUA i els seus aliats. No obstant això, les divergències es van posar de manifest al cap de pocs mesos. La implicació xinesa en la guerra de Corea (1951-1953) va activar les diferències amb Moscou i va provocar tensions amb Stalin, que exigia respecte i subordinació al seu lideratge en el si de l'orbe comunista.

Cartell propagandístic de Mao i Stalin

No obstant això, va poder comprovar-se que les diferències de criteri anaven més enllà de les diferències personals. De fet, la mort de Stalin el 1953 i el subsegüent procés de desestalinització dut a terme per Nikita Khrushov van permetre millorar, en un primer moment, les relacions sinosoviètiques, que van experimentar un nou estadi en el qual tot el que podia apreciar-se com a desigual en la relació bilateral va ser substituït per un impuls a la cooperació, ja fos en el terreny econòmic o fins i tot en el domini de la utilització pacífica de l'energia atòmica. Al llarg del 1954, van ser subscrits nombrosos acords bilaterals que donaven mostra de l'apogeu aparentment infrangible d'una aliança que, només dos anys més tard, presentaria greus fissures de difícil remei. Entre els factors que van influir en aquest allunyament cal esmentar tant l'existència d'interessos nacionals difícilment conciliables, com ara concepcions diferents de l'estratègia econòmica que es volia seguir (Moscou no compartia la filosofia del Gran Salt Endavant), interpretacions diferents del significat de la "coexistència pacífica" o qüestions bilaterals no resoltes (com els litigis fronterers).

En el segon lustre dels anys cinquanta, a Beijing es prenia consciència de la inadequació de la política soviètica i del camp socialista europeu a la visió xinesa de la realitat asiàtica i internacional. Essent un país subdesenvolupat, l'estratègia econòmica suggerida per l'URSS no s'adequava a les seves aspiracions. El gigantisme i nacionalisme xinès, d'altra banda, dificultava l'assumpció d'un paper subaltern respecte a les intencions de Moscou, i va obrir pas a una reivindicació de més independència enfront de l'URSS que va culminar en un conflicte obert.

Paradoxalment, la causa immediata va ser la desestalinització promoguda per Khrushov al XX Congrés del PCUS (1956), un anunci realitzat sense consultar els "països germans", malgrat tractar-se d'una qüestió d'interès comú. En un primer moment, els líders xinesos van dir que apostaven pel compromís, però les divergències van seguir creixent a mesura que Beijing condemnava el "revisióisme" instal·lat en altres partits comunistes sota influència soviètica. L'anunci del Gran Salt Endavant (1959), seguint una estratègia singular de desenvolupament econòmic que no comptava amb el vistiplau de Moscou, va agreujar les tensions i va posar en evidència que la Xina i l'URSS difícilment podien acceptar compartir el lideratge del camp socialista.

4.2. Buscant un camí propi (1959-1969)

D'altra banda, la diferent interpretació del concepte de coexistència pacífica es va erigir en un altre important factor de divergència amb Moscou. La Xina acusava l'URSS de concebre-la com una política de llarg termini i no merament tàctica. El XXI Congrés del PCUS (1959) va descartar qualsevol hipòtesi de confrontació militar directa entre els EUA i l'URSS i Khrushov inaugurava una nova etapa visitant Camp David per reunir-se amb el president Eisenhower sense haver consultat Beijing. S'obria així un període de distensió internacional del qual la Xina se sentia marginada, i que accentuava les profundes diferències entre ambdós estats i partits comunistes.

Trobada entre Mao i Khrushov

Cartell propagandístic del Gran Salt Endavant de Mao, una sèrie de mesures econòmiques i socials per a industrialitzar el país, però que van acabar essent un gran fracàs

Trobada entre Khrushov i Eisenhower

El juliol del 1960, els tècnics soviètics rebien l'ordre de retirar-se de la Xina i tots els acords de cooperació s'interrompien *sine die*. La pressió exercida llavors per l'URSS sobre el lideratge xinès va facilitar l'emergència d'un nou discurs basat a "comptar amb les pròpies forces" en el camp econòmic, que va portar la Xina a defensar en la política exterior les seves pròpies posicions amb plena independència de les postulades per Moscou. Així, ambdós països es van enfrontar durament tant en la conferència de partits comunistes celebrada a Moscou el novembre del 1960, com en les crisis de Taiwan, de Cuba o de l'Himàlaia (entre la Xina i l'Índia). La proposta de Moscou de celebrar una conferència bilateral (1963) per reduir les divergències no va reeixir. A més, la trobada anglonord-americana i soviètica a propòsit de les armes atòmiques –la primera de la nova època de distensió, que posava fi als experiments nuclears en l'atmosfera– va ser interpretada a Beijing com un intent de tancar el club nuclear a nous països. Finalment, la Xina faria explotar la seva primera bomba nuclear el 1964.

Explosió nuclear a la Xina el 1964

La polèmica es va agreujar amb les qüestions territorials, una negociació proposada per l'URSS el 1963 que va evidenciar l'existència de posicions difícilment conciliables: la Xina volia analitzar tota la frontera comuna, mentre que l'URSS només pretenia una negociació limitada i puntual.

L'inici de la Revolució Cultural (1966) i l'actitud soviètica enfront de la primavera de Praga (1968) van accentuar una vegada més les divergències, i Beijing va arribar a acusar l'URSS d'estat socialimperialista. L'actitud del PCUS en la crisi txecoslovaca i les tensions frontereres de març de 1969 van desencadenar el temor de la Xina a una invasió similar a l'esdevinguda a Europa i van encoratjar els preparatius per a una possible agressió soviètica.

Imatge propagandística de l'inici de la Revolució Cultural (1966)

L'aïllament enfront de les dues superpotències i de l'exterior i la superació del moment més àlgid de la Revolució Cultural van permetre un lleu acostament a l'URSS, país amb el qual va iniciar noves negociacions a propòsit de les diferències sobre delimitació fronterera (1969).

En el seu conjunt, pot afirmar-se que el balanç de tot aquest període va ser especialment negatiu. En el pla intern, la recerca d'un camí de desenvolupament propi i intermedi, diferent del seguit per l'URSS o pels països capitalistes, posant l'èmfasi en un voluntarisme idealista exacerbada que ignorava la delicada conjuntura de l'economia real, va originar una profunda crisi econòmica i social. Això va tenir també implicacions polítiques profundes, i va aguditzar la lluita constant entre les dues línies: la dels tecnòcrates, que no creien en la força i la coacció per a avançar en la construcció econòmica de la nova Xina, i la defensada per Mao, que equiparava tota concessió al mercat, per mínima que fos, com a sinònim de liberalització, reformisme i criptocapitalisme. L'alternança d'aquestes influències, en una dura pugna que solament podrà resol-

dre's el 1978, facilitaria, amb alts i baixos, la reorientació de la política exterior xinesa.

4.3. La normalització amb Occident (1969-1979)

Aquesta etapa inclou tres referències clau, entre les quals destaca la normalització amb Occident, però també la lluita contra el bloqueig soviètic i l'acostament als països del Tercer Món.

A la fi dels anys seixanta, la Xina estava en una situació molt delicada, enfrontada, d'una banda, als soviètics i, de l'altra, als països occidentals, i amb una imatge internacional malmesa pels excessos de la Revolució Cultural, els quals van agreujar la situació econòmica i la política interna. La marginació en l'àmbit internacional afectava la seva seguretat i va imposar un nou rumb a la diplomàcia xinesa, la qual va intentar un sorprenent acostament a Washington i a l'Europa occidental que fructificaria amb èxit a inici dels anys setanta.

Visita de Nixon a Mao

La primera conseqüència d'aquestes iniciatives va ser l'ingrés a l'ONU, decidida el 25 d'octubre del 1971 per 76 vots a favor, 35 en contra i 17 abstencions, fet que va convertir la República Popular de la Xina en l'única representant davant l'organisme internacional. Amb la visita de Richard Nixon a Beijing del 21 al 28 de febrer del 1972 es va confirmar el reconeixement *de facto* per part dels EUA de l'RPX, es va admetre que Taiwan formava part de la Xina continental i es va afirmar la seva disposició a retirar les tropes estacionades a l'illa. No obstant això, la normalització plena amb els EUA va haver d'esperar uns quants anys més. Washington havia subscrit un tractat de seguretat amb Taiwan el 1954 i les seves tropes no es retirarien fins al maig del 1975. Després de la seva retirada, Beijing va accedir de manera oficiosa a donar garanties de no intentar solucionar per la força el problema de Taiwan. Malgrat tot, els EUA es reservaven el dret a continuar venent armes a Taipei.

La distensió amb els EUA va permetre una progressiva normalització de les relacions amb els seus aliats. El primer impacte es va produir al Japó, país amb què s'estableixen els primers contactes el setembre del 1972, que posen fi a l'estat de guerra entre ambdós països. La Xina no reclama cap indemnització per les agressions sofertes, però el Japó reconeix que el Govern de Beijing és l'únic govern legal de la Xina, i admet que Taiwan n'és part. Aquesta primera normalització deixava pendent alguna reclamació fronterera important (illes Diaoyutai o Senkaku), però permetia una aliança de conveniència molt útil per a frenar la política soviètica a l'Àsia oriental. El Tractat de Pau i Amistat entre ambdós països es va signar a Beijing el 12 d'agost del 1978 i incloïa una clàusula antihegemònica imposada per l'RPX.

L'antihegemonisme és la reacció xinesa a un món dividit en dues superpotències. Inclou la idea que tots els països, amb independència de la seva grandària, s'han de tractar com a iguals: els grans no s'han d'imposar als petits, ni els forts als febles. En el preàmbul de la Constitució del 1975 s'afirmava que "la Xina mai no serà una superpotència". Beijing s'oposava llavors a la idea que qualsevol país o grup de països tingués l'hegemonia en la regió de l'Àsia-Pacífic. La clàusula esmentada està present en la declaració de normalització de relacions amb el Japó o altres països com ara les Filipines.

En iniciar-se els anys setanta, els estats de l'Europa occidental van començar a reconèixer l'RPX, que exigia per a això la ruptura de relacions diplomàtiques amb Taiwan i l'acceptació de la seva unitat territorial. D'aquesta manera s'inicia la política europea de Beijing. Finalment, només la Ciutat del Vaticà no normalitzaria relacions amb Beijing, en negar-se a reconèixer els bisbes xinesos nomenats per Roma. L'enteniment amb l'Europa occidental va facilitar a la Xina un punt de suport clau per a equilibrar i neutralitzar l'hegemonisme soviètic i li va permetre contemporitzar activament tant amb la CEE com amb l'OTAN. El 1978, per exemple, la Xina obtenia de la CEE la clàusula de nació més afavorida en les seves relacions comercials, clàusula negada a l'URSS. Aquest procés la va portar a perdre l'únic aliat que li quedava a l'est europeu, Albània, que va rebutjar la condemna de la Banda dels Quatre i la subsegüent revisió de la política interna xinesa, així com la normalització impulsada amb Occident.

Pel que fa al segon aspecte, a Àsia, la diplomàcia de Beijing es va mobilitzar per a dificultar els intents soviètics d'establir una aliança antixinesa, al mateix temps que a les fronteres s'acumulaven cada cop més recursos militars i els alts i baixos de les negociacions bilaterals situaven la relació al caire del conflicte obert. Les tensions amb Nova Delhi també van augmentar després de la signatura del Tractat d'Amistat amb l'URSS del 1971. D'altra banda, l'augment de la influència soviètica a Indoxina, en particular al Vietnam, va desencadenar importants tensions que van cristal·litzar en enfrontaments amb Hanoi (1974) a propòsit de l'ocupació militar de les illes Paracel i Spratly, també reivindicades pel Vietnam, i en les diferències pel suport prestat als khmers rojos a Cambodja, així com l'increment de la influència vietnamita a Laos. L'adhesió del Vietnam al COMECON el 1978 confirmava, segons ho veia l'RPX, el paper de Hanoi en el progrés de l'hegemonisme soviètic a la península. La recerca de la normalització amb els països de l'ASEAN va tenir lloc en la segona meitat de la dècada dels setanta. Els èxits en aquest camp al costat de la normalització amb el Japó li van permetre equilibrar els fracassos a l'Índia i a Indoxina, on subsistia la influència soviètica.

COMECON

Les sigles COMECON (o CAME) corresponen al Consell d'Ajuda Econòmica Mútua. Es tracta d'una organització de cooperació econòmica ja desapareguda, formada al voltant de l'URSS i secundada per diversos països socialistes.

Quant al tercer aspecte, a partir del 1974, seguint amb l'enunciat de la teoria dels tres mons, la Xina impulsa una política exterior millor adaptada a la com-

plexitat internacional, i expressa la seva solidaritat amb tots els països del Tercer Món, amb independència dels seus sistemes polítics, tot considerant-los com un tot homogeni amb la característica comuna del subdesenvolupament. L'acostament a l'Orient Mitjà, d'on havia estat pràcticament absent fins al 1970, té l'Iran com a principal referència. D'altra banda, el refredament de les relacions d'Egipte amb l'URSS, que es registra a partir del 1972, li ofereix una oportunitat que aprofita no solament en el terreny polític, sinó també en el militar, i proporciona al Caire ajuda tècnica. Progressivament, encara que modestament, la Xina augmenta la presència i la influència en aquesta regió.

Un procés semblant es pot observar al continent africà. L'aposta pel Magrib va tenir una primera referència a Algèria, i el 1971 es va signar un ambiciós acord de cooperació. Més endavant es complicava per l'entesa d'Alger amb Moscou. L'ambigua neutralitat xinesa en el litigi sahrauí i les divergències respecte al suport prestat per Beijing a l'FNLA i a la UNITA a Angola concretaven diferents punts de vista. A l'Àfrica subsahariana, la Xina donava suport a totes les iniciatives que, independentment del seu signe, ajudessin a obstaculitzar la penetració soviètica. Impulsant la realització de grans projectes econòmics (a Somàlia i Tanzània sobretot), la cooperació tècnica i econòmica de la Xina a l'Àfrica va recollir alguns èxits rellevants. No obstant això, la influència soviètica i la competència amb Taiwan complicaven la seva acció política i econòmica que, tanmateix, experimentava una intensificació significativa.

Pel que fa a Amèrica Llatina, la Xina va arribar a la regió, amb l'excepció de Cuba, en els anys setanta. La majoria dels països de la zona mantenien relacions amb Taipei, i bona part de les organitzacions d'esquerra estaven influïdes per l'Havana i Moscou. El 1970, el Xile de Salvador Allende es va convertir en el primer país del continent a establir relacions amb Beijing, la qual cosa no li va impedir seguir estrenyent llaços amb el règim militar colpista a partir del 1973. Aquesta col·laboració amb règims autoritaris i repressius de la zona es va reproduir més tard a l'Argentina. La Xina afirmava que les característiques polítiques dels estats s'havien de considerar com a un assumpte intern, però al mateix temps donava suport a les iniciatives de cooperació regional que poguessin contribuir a afeblir la influència de les superpotències a la zona. Mèxic, on va observar una política exterior independent, esdevindria el país de referència en aquests anys a la regió.

Durant aquest període, la Xina secunda en tot el Tercer Món aquelles iniciatives occidentals que poguessin contribuir a contrarestar la influència soviètica, la qual cosa permetria a Moscou acusar-la d'alineació amb l'imperialisme dels EUA, argument de pes en les files d'esquerra a bona part del planeta. Per als països occidentals, a diferència de Moscou, la Xina no era una font de desestabilització sinó un estat responsable capaç d'ajudar els seus interessos en situacions de crisi.

4.4. Modernització i política exterior (1979 en endavant)

La reorientació de la política general xinesa és impensable sense l'adaptació d'un nou enfocament de la política exterior. Quan a la fi del 1978 Deng Xiaoping va anunciar el canvi de rumb, un precepte constitucional prohibia, per exemple, acceptar crèdits o inversions estrangeres. No obstant això, al cap de pocs mesos sorgien les primeres zones econòmiques especials en les proximitats de Hong Kong i Macau. L'obertura al món, la *kaifang*, va ser el primer signe veritablement rupturista que els temps podrien canviar substancialment.

L'obertura a l'exterior propiciada per la reforma té, en efecte, una lectura econòmica immediata. El suport exterior es considera indispensable per a portar a bon port les quatre modernitzacions. Però també té una lectura política: la *gaige* o reforma suposa la fi de l'autarquia i de la desconfiança maoista davant qualsevol forma de relació o dependència de l'exterior.

Fins el 1989 (crisi de Tiananmen i inici de la descomposició efectiva del bloc soviètic), la diplomàcia xinesa prioritza la modernització de la seva economia, tot i que va haver de fer front a dificultats en l'àmbit polític, amb una distensió limitada en l'anomenat camp socialista, encara que amb alts i baixos, especialment arran de la invasió soviètica d'Afganistan (que va motivar la suspensió de les converses bilaterals amb Moscou entre els anys 1980 i 1983). Paral·lelament, la política de ruptura amb el moviment comunista internacional, iniciada els anys seixanta, va ser totalment abandonada, i els contactes amb els règims comunistes de l'Europa oriental es van reprendre a principi dels anys vuitanta.

L'arribada de Mikhail Gorbtxov a l'aparell directiu soviètic i la seva voluntat de distensió amb Beijing (discurs de Vladivostok del 28 de juliol del 1986) obren les portes a la solució de les diferències en matèria de fronteres, de retirada de tropes (Mongòlia i l'Afganistan) o la revisió del suport donat a Vietnam, que havia ocupat Cambodja. La reducció de la pressió soviètica al llarg de la frontera xinesa es va fer evident i aquesta i altres mesures van fer possible la visita a Beijing de Gorbtxov al maig del 1989, en pena crisi de Tiananmen. Com a resultat d'aquesta visita, els respectius partits comunistes van decidir reprendre les relacions interrompudes el 1963.

Pel que fa als EUA, la percepció de certa entesa sobre la base de la lluita comuna contra l'URSS es va veure reforçada per la signatura de nombrosos acords bilaterals. Amb tot, també s'ha parlat de l'existència d'alguns obstacles, especialment el cas de Taiwan. Washington, a través de la Taiwan Relations Act o Llei de Relacions amb Taiwan (13 de març del 1979), donava a entendre clarament que no consideraven la República Popular de la Xina com la successora directa de la República de la Xina. Les vendes d'armes a Taipei i altres mesures van provocar friccions serioses entre ambdues parts. A les diferències en matèria militar o es-

Trobada entre Deng Xiaoping i Gorbtxov

tratègica se sumaven els desacords amb relació al respecte dels drets humans. Aquestes desavinences van culminar en la crisi de juny del 1989.

En la regió, la millora de les relacions amb el Japó, malgrat les reiterades crítiques al “renaixement del militarisme nipó”, i l’acostament als països de l’ASEAN, confirmen certs èxits de la seva política asiàtica, especialment en l’ordre econòmic, que contrasten amb la persistència del bloqueig en relació amb l’Índia. D’altra banda, la concentració en els EUA, l’URSS, el món occidental i el Japó va propiciar cert desinterès per l’Àfrica (amb derrotes polítiques importants a les antigues colònies portugueses), en contrast amb Amèrica Llatina, si bé adoptant en general una posició de més complicitat discursiva amb el tercermundisme.

L’aïllament internacional que va seguir els successos del 1989 i la convulsió global que va suposar la dissolució del camp socialista, van provocar un primer alineament entre els EUA, l’Europa occidental i el Japó que no va trigar a esvair-se per l’interès comercial que despertava la Xina. Les sancions es van anar aixecant a poc a poc sense que Beijing hagués d’esforçar-se especialment a fer concessions polítiques. Aquella Xina del 1989 considerava les reformes de Gorbtxov com a antisocialistes i la desintegració de l’URSS revifava les inquietuds per la seva seguretat en quedar com l’únic gran estat autoproclamat socialista. El caos subsegüent a l’antic món soviètic i les sancions occidentals van portar la Xina a prestar més atenció a l’Àsia oriental i als països del Tercer Món. Gràcies a aquests esforços, en l’ordre regional, la diplomàcia xinesa aconsegueix canalitzar els litigis amb el Vietnam i Cambodja, i iniciar la normalització amb Corea del Sud (1992). El 1991 reinicia el comerç fronterer amb l’Índia, paralitzat des de feia trenta anys. Finalment, en ocasió de la crisi del Golf, tanca files i intenta aproximar-se de nou als països occidentals.

Implementant una diplomàcia flexible i de base essencialment regional tendent a trencar l’aïllament i impulsant les relacions econòmiques amb mercats nacionals pròxims, la Xina orientava la seva perspectiva a la construcció d’un ambient internacional pacífic. Amb Rússia transformada en una potència regional, la Xina va avançar en la definició d’una nova relació bilateral, més simètrica, en els ordres polític, econòmic, migratori i fins i tot militar, mentre les desavinences afloraven amb els EUA, en gran mesura per causa de Taiwan, on es vivien moments de certa radicalització amb l’elecció presidencial de Lee Teng-hui (1996). Aquesta tendència s’aconsegueix revertir a la fi dels anys noranta, amb la intenció de facilitar l’ingrés de la Xina a l’OMC, encara que enmig de grans tensions (bombardeig de l’ambaixada xinesa a Belgrad, informe Cox sobre l’espionatge tecnològic xinès, etc.).

En un món de postguerra freda dominat pels EUA, el Govern xinès prioritza l’aposta per la multipolaritat com a alternativa a l’hegemonisme nord-americà en les relacions internacionals. És per aquesta raó que en aquesta etapa Beijing dona suport a totes aquelles iniciatives tendents a crear o reforçar pols inde-

Lee Teng-hui va ser el president taiwanès del 1988 al 2000

pendents i referencials, ja siguin nacionals o multinacionals (UE, ASEAN, UA, MERCOSUR). També per aquest motiu s'erigeix en la principal promotora de l'Organització de Cooperació de Shanghai, creada el 2001. La política de "bon veïnatge", que atén el seu entorn regional més pròxim, es va completant amb una diplomàcia més ambiciosa al servei dels interessos xinesos a l'Orient Mitjà, l'Àfrica o Amèrica Llatina.

Des de l'any 2000, el Govern xinès sembla insistir més en el multilateralisme que en la multipolarització. Amb tota probabilitat, el seu ingrés a l'OMC (2001) no és aliè a aquesta evolució, si bé no ha abandonat aquesta tendència a afavorir el sorgiment de pols no competidors (el Brasil, l'Iran, l'Àfrica del Sud) enfront d'uns altres més tradicionals (el Japó o l'Índia).

En definitiva, l'estratègia actual s'orienta a restablir el seu lideratge regional i, amb el suport d'aquest, a consolidar progressivament la seva projecció mundial. Ha d'impulsar-la i, alhora, gestionar una dependència exterior sense precedents i conscient de la seva debilitat militar enfront dels EUA.

5. Els escenaris principals de la política exterior xinesa

En aquest apartat, centrarem la nostra atenció a analitzar les relacions de la Xina amb els principals actors del sistema internacional, la resta d'estats i els organismes internacionals.

5.1. La relació amb els EUA

Les relacions entre els EUA i la Xina constitueixen una de les claus essencials que poden definir el sistema internacional del segle XXI. Washington segueix amb molta atenció l'evolució del poder xinès, assumint a contracor, però cada dia amb més claredat, que la Xina no només té vocació de ser una potència comercial de projecció regional i mundial, sinó que aspira a traduir en termes globals aquest notable increment de la seva capacitat econòmica. Per això, per als EUA, amb una política clarament orientada a impedir el sorgiment de qualsevol rival al món que pugui desafiar la seva hegemonia, la Xina constitueix el seu principal repte estratègic. A Beijing, per la seva banda, potser conscients de la seva debilitat en molts fronts, es multipliquen els esforços per a eludir qualsevol enfrontament directe, tant fent gala de modèstia a l'hora de dissimular els seus inocultables èxits en nombrosos camps, com estimulants un diàleg sectorial i estratègic amb els EUA (i multilateral amb altres actors) que, seguint la lògica del doble benefici, pugui restar virulència a les crítiques i reticències nord-americanes i garantir el clima exterior necessari per a prosseguir en calma la seva ambiciosa transformació.

Quan Nixon va visitar la Xina el febrer del 1972, el comerç bilateral entre ambdós països era pràcticament nul. El 2007, va superar els 320.000 milions de dòlars i ambdós estats són mútuament el segon soci comercial, una dada que fa palesa una interdependència econòmica molt acusada. No obstant això, aquella entesa sorprenent i ja tan llunyana que va marcar l'inici d'una distensió espectacular en les relacions bilaterals, descansava sobre la constatació de les profundes divergències que els separaven. De fet, el **comunicat de Shanghai** de 28 de febrer del 1972 explicita pocs punts en comú.

Comunicat de Shanghai

Aquest document marca l'inici del procés de normalització de les relacions entre la Xina i els EUA, que culminaria amb l'establiment de relacions diplomàtiques el 1978. Del 21 al 28 de febrer del 1972, el president Nixon va fer una visita oficial a la Xina, durant la qual les dues parts van emetre un comunicat conjunt a la municipalitat xinesa oriental de Shanghai, conegut com a Comunicat de Shanghai.

La història de les relacions sinonord-americanes des del 1972 coneix dos períodes essencials. Durant la guerra freda, la cooperació s'imposava de forma inqüestionable, encara que estava molt limitada a l'àmbit de la seguretat. En els anys vuitanta, l'inici de la reforma a la Xina va afegir un plus a l'entesa bilateral.

No obstant això, a partir del 1991 s'inicia una nova etapa molt més complexa i equilibrada.

D'acord amb el professor Jin Canrong, subdirector de l'Institut de Relacions Internacionals de la Universitat Popular de la Xina (2007), les característiques principals de la nova etapa són les següents: **a)** els factors interns pesen molt més a l'hora de triar entre confrontació i cooperació; **b)** el desenvolupament de les relacions polítiques i econòmiques és asimètrica: així com les primeres avancen amb enormes alts i baixos, les segones gaudeixen de certa estabilitat; **c)** la diferència de poder entre ambdós països ha disminuït considerablement; **d)** en els dos països coexisteixen corrents de pensament que promouen o rebutgen l'aprofundiment de les seves relacions, i **e)** la influència dels seus vincles ha traspassat el marc bilateral i arriba com a mínim a tota l'àrea de l'Àsia-Pacífic.

Independentment de la naturalesa de les relacions entre ambdós països, sens dubte afectarà la dinàmica del sistema internacional i esdevindran conflictives o no en funció de la capacitat mútua per a establir consensos a propòsit dels seus respectius interessos estratègics que, amb freqüència, no són coincidents. A favor de l'entesa hi ha una globalització econòmica que fa molt costosa per a ambdós qualsevol política de confrontació oberta, i suggereix una complicitat més intensa entre els dos estats que bé pot conduir a no gaire llarg termini a una nova bipolaritat.

Les relacions entre la Xina i els EUA estan en procés de maduració, considera Zhen Bijian, expresident del Consell del Fòrum sobre la Reforma i l'Obertura de la Xina. En la seva anàlisi de la cimera d'abril del 2006 entre George Bush i Hu Jintao, planteja un retrat de la situació en els termes següents. Primer, atès que els EUA i la Xina no són iguals: els règims socials d'ambdós països són diferents, i també ho són les seves escales de valors. Segon, acceptant aquestes diferències, que van més enllà de la política per a situar-se en el terreny de la civilització i la cultura, cal identificar els punts de coincidència i no aprofundir en les divergències. Tercer, la política dels EUA envers la Xina és complexa, confusa i contradictòria, ja que temen per la seva emergència.

El full de ruta proposat per Zhen Bijian (2007) per a millorar les relacions bilaterals inclou la intensificació de cinc diàlegs: estratègic; econòmic, comercial i energètic; i civilitzador. Zhen assenyala que el concepte de *guerra freda* encara afecta les relacions bilaterals en molts dominis i, per a superar-lo, és indispensable estimular una comunicació fluida que faciliti l'apreciació de la complementarietat, que millori la coordinació i que institueixi la cooperació com a mecanisme essencial per a resoldre els dilemes actuals. Aquesta comunicació no ha arribat a trencar-se ni en moments recents de considerable tensió, en un període en què l'agenda bilateral creix en contingut i s'està potenciant.

Visita de Hu Jintao a George W. Bush, l'abril del 2006

Zheng Bijian és un assessor del Govern xinès i representant permanent de la Conferència Consultiva Política del Poble Xinès que, encara que no té poder, sí que és escoltada pel Partit Comunista

Per tal d'analitzar la situació i les perspectives de les relacions bilaterals sino-nord-americanes, hem de centrar la nostra atenció en tres aspectes principals: econòmicocomercial, polític i estratègic.

L'auge de l'economia xinesa, malgrat les seves ombres i la crisi financera internacional, sembla imparabile. Segons estimacions del *Diari de la Borsa de Shanghai*, citant fonts de les duanes xineses, el seu comerç exterior aconseguiria el 2007 el valor rècord de 2,3 bilions de dòlars. Quan la Xina va entrar a l'OMC el 2001, aquesta quantitat ascendia a 510.000 milions. Aquest volum d'operacions ha permès que la Xina passés de la sisena posició mundial quant a intercanvi comercial amb l'exterior, a la segona, darrere mateix dels EUA. El 2001, representava el 3,9% dels intercanvis mundials, i actualment, el 7,5%.

La Xina ha triplicat la seva participació en la producció mundial en els últims 15 anys. L'impacte del creixement econòmic i de les exportacions de la Xina al mercat internacional i el flux comercial és ja visible i, ja era a l'any 2010 el principal exportador del món.

Amb relació amb els EUA, el primer problema que cal tenir en compte és l'enorme dèficit comercial (202 milers de milions) de dòlars el 2005, 230 el 2006, 262 el 2007, 268 el 2008 i 226 el 2009). Les causes del desigual balanç són, segons Washington, la debilitat del mercat intern xinès i la poca obstinació de les autoritats a estimular el consum, les traves a la penetració exterior i la sobrevaloració del iuan. Per la seva banda, la Xina argumenta que el dèficit no és tal ja que bona part d'aquesta xifra equival als beneficis de les multinacionals nord-americanes que operen en el seu territori i que, a més, seria ben diferent si els EUA abandonessin la política que impedeix a la Xina, per raons de seguretat, accedir a l'adquisició de productes tecnològics de qualitat.

La institucionalització d'un diàleg bilateral i estratègic –sobre aquestes i altres qüestions sensibles– ha permès constatar l'existència de poderosos interessos comuns, però també evidenciar estratègies econòmiques i de desenvolupament molt diferents. Si els EUA reclamen més flexibilitat en la taxa de canvi del iuan, la moneda xinesa, i més obertura en la seva economia, especialment en el sector financer, revelant la seva impaciència respecte al progrés de la reforma, les autoritats xineses han assenyalat que els EUA “no comprenen del tot la Xina” quan alguns sectors postulen la imposició de sancions com a mecanisme per a influir o corregir el rumb de la reforma. A més, reivindiquen el seu dret a dissenyar una estratègia pròpia en assenyalant que la propietat estatal romandrà en el nucli central del seu sistema econòmic i controlant els definits com a set sectors estratègics de l'economia nacional (indústria de defensa i els sectors elèctric, petroquímic i carbó, telecomunicacions i aviació civil i transport fluvial i marítim). Entre trenta i cinquanta grans corporacions empresarials públiques integraran aquest nucli especial de l'economia xinesa, obert a la participació privada i amb poder de competitivitat internacional. En suma, la política xinesa no serà en cap cas la de liberalitzar al màxim la seva economia, sinó la de per-

Algunes xifres sobre les exportacions

Actualment, els EUA segueixen essent els principals productors industrials, amb 23,3% de l'activitat mundial, seguits del Japó amb 18,2%, Alemanya amb 7,4%, i la Xina, amb 6,9% (les dades són del 2007).

Bitllets de dòlars EUA i iuans

sistir en la reforma sense renunciar que el Partit Comunista tingui el control directe de l'economia.

Quant a la moneda, el iuan ha elevat considerablement el seu valor des que va engregar-se la reforma monetària el 21 de juliol del 2005, i des de llavors ha batut nombroses marques històriques en un procés que per a Washington resulta massa lent.

La qüestió clau és determinar si el desenvolupament de la Xina perjudica els interessos econòmics fonamentals dels EUA. A la cimera d'abril del 2006, Hu recordava a Bush que el 70% de les exportacions xineses als EUA consisteixen en productes transformats, la qual cosa significa que la Xina obté en aquest procés un petit percentatge dels costos de transformació. Aplicant la regla d'origen de les mercaderies, els beneficis es calculen com a rendes obtingudes per la Xina en les seves exportacions als EUA, però, en realitat, aquesta no és la imatge completa i fidedigna del procés, ja que són les multinacionals nord-americanes les que obtenen el principal avantatge. Són els empresaris i els consumidors dels països rics els qui més es beneficien dels baixos costos de la producció final de joguines, roba, calçat, productes electrònics i altres objectes d'ús comú que inunden els nostres mercats. En resum, són les empreses estrangeres les que es queden amb gran part dels guanys generats per aquest comerç. La Xina es queda amb els beneficis salarials de la globalització, però no amb els guanys de la globalització, afirma Yasheng Huang, professor associat de la Sloan School of Management del Massachusetts Institute of Technology (2007). Així ho creu també Dong Tao, economista de la UBS a Hong Kong (2007): d'una nina Barbie que es ven a 20 dòlars, la Xina en percep 35 cèntims. Hu va recalcar llavors a Bush que moltes empreses nord-americanes fan grans i bons negocis a la Xina: només cal recordar com a exemple que la cadena de distribució Wal-Mart és el setè mercat exportador de la Xina.

Empreses nord-americanes a la Xina

La presència d'empreses nord-americanes a la Xina ha crescut de manera significativa en els últims anys. Segons Ma Kai, director de la Comissió Nacional de Desenvolupament i Reforma (2007), el 1980 hi havia a la Xina 23 empreses dels EUA, amb inversions que sumaven 120.000 milions de dòlars. El 2005, les empreses eren 49.000 i la inversió ascendia a 51.000 milions de dòlars. Paral·lelament, és veritat que també creix la inversió exterior de la Xina. El 2006 es va consolidar en la posició 13 del rànquing de països inversors (avançava quatre posicions respecte a l'exercici anterior). El seu volum global (16.100 milions de dòlars el 2006, amb un augment del 32%) és petit encara si ho comparem amb l'actual inversió estrangera directa rebuda, que va aconseguir en el mateix any el valor de 63.000 milions de dòlars. El 1999, el volum de les operacions d'adquisició d'empreses nord-americanes per part d'empreses xineses era de 344 milions de dòlars, el 2004 va passar a 7.000 milions i devia rondar els 80.000 milions de dòlars a la fi de 2007, segons Merrill Lynch & Co.

D'altra banda, el volum de reserves de divises supera els dos bilions de dòlars, cosa que el confirma com el país amb més reserva de divises del món. Aquest volum excedeix el que les instàncies internacionals recomanen i provoca importants desequilibris econòmics al país (cessió d'oportunitats d'inversió, increment del preu de béns seients, etc.). Ara bé, gairebé els dos terços de les reserves xineses esmentades estan dipositats en dòlars, la meitat en bons del Tresor nord-

americà, i qualsevol insinuació de diversificació de la cartera produeix una enorme intranquil·litat a Washington.

La Xina és, des de fa temps, un dels principals compradors de bons del Tresor, cosa que la converteix en un dels principals creditors del Govern nord-americà. Les compres de la Xina han contribuït a mantenir baixes les taxes d'interès als EUA ja que com més demanda dels bons d'un país, menor és la taxa d'interès que aquest govern ha d'oferir. Per tant, qualsevol decisió de la Xina per a ampliar i diversificar les seves inversions significaria que compraria menys deute dels EUA.

Problemes amb les adquisicions xineses

Les compres xineses es troben de vegades amb obstacles, com va ocórrer amb l'oferta d'adquisició per part de la Union Oil Company of California (UNOCAL) per la China National Offshore Oil Corporation (CNOOC), una operació vetada per la Cambra de Representants dels EUA, per l'hipotètic perill que podia suposar per a la seguretat nacional que els comunistes xinesos aconseguissin el control d'una empresa situada en un sector estratègic. Això a pesar que l'inspirador de la iniciativa no va ser el PCX, sinó Goldman Sachs JP Morgan Chase i Rothschild and Sons, que aporta a la CNOOC consell i suport financer.

Així, doncs, en l'esfera econòmica, l'agenda bilateral és molt àmplia i clarament interdependent. La institucionalització del diàleg estratègic a aquest nivell ofereix un marc per a discutir i resoldre els problemes, excloent, *a priori*, la militància en guerres comercials que, d'una manera o una altra, perjudicarien ambdues parts. No obstant això, la fluïdesa d'aquesta comunicació és inseparable de l'evolució de l'entesa bilateral en altres ordres. En l'àmbit polític, per la seva banda, podem destacar tres àmbits amb diferències profundes i marcades: els drets humans, la forma d'encarar les crisis internacionals i el problema de Taiwan.

Els EUA han reiterat diverses vegades el desig que les relacions entre els dos països no solament s'estableixin en funció de la gestió dels seus interessos comuns, sinó també sobre la base de compartir unes regles de joc basades en una "concepció comuna dels valors essencials", en al·lusió als drets humans i a la democràcia política. Però la Xina insisteix que seguirà el seu propi camí: no imitaran cap model i hi apreciaran instruments i principis que s'adeqüin a la realitat xinesa.

Cada cop que els EUA fan públic un informe sobre l'evolució de les llibertats al món, assenyalant que la Xina és un dels països que ofereixen més preocupació en aquest assumpte, el seu Ministeri d'Afers Exteriors rebutja aparèixer en cap llista dels EUA perquè considera que es tracta d'una ingerència inadmissible que, sota el pretext dels drets humans, intervé en els seus assumptes interns.

En la gestió de crisis internacionals, de Corea del Nord a l'Iran, la Xina manté una prudent distància, conceptual i fàctica, en relació amb els EUA: la ingerència és un atemptat contra la sobirania, principi que, en la seva opinió, segleix essent la base de les relacions internacionals. Beijing no secunda la

Planta de l'empresa petrolera UNOCAL

Ciutadans xinesos seguint el discurs fet pel president Obama en la seva visita a la República Popular de la Xina, el novembre del 2009. En la seva visita, va fer èmfasi de nou en el compliment dels drets humans per part del Govern xinès

política de sancions afavorida per Washington, i opta per anteposar-hi la recerca de compromisos. Amb el seu discurs i la seva pràctica (com s'ha demostrat en el diàleg sobre Corea del Nord), multiplicant les seves iniciatives internacionals, apareix cada cop més com un contrapès amb credibilitat enfront de la superpotència nord-americana. El discurs xinès posa l'accent en la cooperació, la complementarietat, la recerca de les oportunitats i l'aposta per una evolució lenta i harmoniosa.

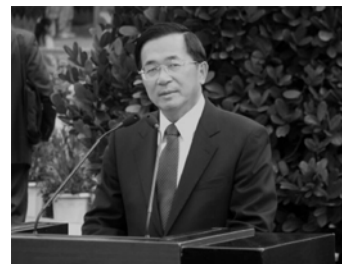
Les diferències a propòsit de Taiwan són manifestes, a pesar que els EUA semblen no secundar l'estratègia sobiranista del Partit Democràtic Progressista (PDP), com va tenir ocasió de demostrar durant la presidència de Chen Shui-bian (2000-2008). Però a Beijing ha produït una certa alarma, per exemple, les pressions perquè el Parlament de Taipei doni el seu vistiplau als projectes de compra d'armes. Malgrat els compromisos de suport al principi d'“una sola Xina”, a Beijing hi ha el convenciment que Washington no avala la unificació ja que, entre altres raons, oferiria a la Xina el control de la ruta marítima de l'estret de Taiwan. Això explica també el principal gir en la política cap a Taiwan en temps de Hu Jintao, consistent a fer tot allò que pugui per guanyar-se el favor de la societat illenca.

En l'àmbit estratègic, hem de tenir en compte dos tipus de variables: les sectorials i les territorials. Entre les primeres cal destacar la pugna energètica, el reptè tecnològic o les ambicions en matèria de defensa.

La Xina és productora de petroli, però, des de 1994, ha d'importar-lo a causa del seu creixement econòmic i del ràpid augment del seu consum energètic. Els EUA no veuen amb simpatia la recerca sistemàtica per part de la Xina d'una xarxa d'acords internacionals que li garanteixi l'autosuficiència, com per exemple acords de subministrament de petroli amb països amb els quals estan enemistats (el Sudan, Veneçuela, Myanmar o el mateix Iran).

Malgrat tot, la Xina no disposa de gaires alternatives i interpreta alguns dels moviments estratègics dels EUA (de l'Orient Mitjà a l'Àsia central) com preses de posició per a condicionar l'accés a les fonts d'energia que necessita per al seu desenvolupament.

En el terreny tecnològic, la Xina busca l'autosuficiència que preservi la seva sobirania. A Beijing es pensa que no existirà un país poderós si no aconsegueix ser-ho també en l'àmbit tecnològic. Els seus principals esforços semblen centrar-se en l'àmbit espacial: entre les ambicions recollides en el Llibre Blanc sobre aquesta qüestió (2006), s'inclou la posada en òrbita d'un laboratori independent (2015) i l'exploració de la Lluna amb un robot i amb un equip d'astronautes xinesos. En el Llibre s'afirma que tots aquests projectes seran desenvolupats de manera independent i amb una intenció estrictament pacífica. De fet, la Xina coopera en aquest àmbit amb França,

Chen Shui-bian (1950-), president taiwanès (2000-2008)

Creixement de les importacions petroleres

Les necessitats de petroli de la Xina han augmentat un 41% entre els anys 2001 i 2005. Només les importacions procedents de l'Iran han augmentat un 389% entre els anys 2000 i 2004.

Alemanya, el Brasil i l'agència espacial europea, i fins i tot s'està començant a estudiar la col·laboració amb la NASA. Els EUA temen la transferència de tecnologia sensible que pugui ser utilitzada per l'EPL, que controla els programes espacials, i no oculta el seu temor a una rivalitat futura en l'àmbit espacial.

A la recerca del lideratge tecnològic

El novembre del 2006, la Xina anunciava el desenvolupament del seu propi sistema de navegació per satèl·lit –ja participa en el programa europeu Galileu–, denominat Compass, que aviat serà operatiu.

Pel que fa a la defensa, l'última dada reveladora l'ofereix l'informe quadriennal de defensa, elaborat pel Pentàgon i dirigit al Congrés, presentat el 6 de febrer del 2006. Aquest document insisteix en l'estratègia de seguretat plantejada després de l'11-S, però introdueix algunes novetats i reajustaments de cara al futur immediat. Entre aquestes novetats, es troba la reiteració d'al·lusions a la Xina en diversos sentits. En primer lloc, critica Beijing per l'insuficient nivell de transparència en l'àmbit de la defensa. En segon lloc, cosa que és més important, s'esmenta la Xina, expressament i per primera vegada en un document d'aquestes característiques, com un competidor.

L'informe del Pentàgon alerta sobre les capacitats militars de l'EPL i, a més, assenyalava que la Xina "té el principal potencial per a rivalitzar militarment" amb els EUA, circumstància que alteraria els equilibris militars regionals, per la qual cosa el Pentàgon considera que la Xina és el rival militar convencional més important.

D'altra banda, l'informe exigeix superiors dotacions per a la defensa i una prioritització en les seves forces perquè puguin mantenir operacions a llarga distància, en zones com ara a la regió del Pacífic, i fomentant la capacitat d'ofensiva de llarg abast serà útil per a enfrontar-se a l'eventualitat d'un canvi de situació en països aliats com el Japó, Corea del Sud o altres països de la zona.

Així doncs, la principal novetat d'aquest informe en relació amb el 2001, és que els EUA fixen cada cop més la seva atenció en els assumptes militars xinesos, assenyalen Beijing com el principal competidor. Zhu Fen, professor de l'Institut de Relacions Internacionals de la Universitat de Beijing (2007), afegeix que la modernització militar de la Xina evoluciona sobre la base de paràmetres de normalitat i que l'emergència només pot definir-se com a pacífica ja que la Xina no amenaça cap país ni malmet el creixement sa i estable de les relacions internacionals. Washington, en canvi, considera que l'estratègia xinesa va encaminada a captar recursos i accedir a altes tecnologies.

En qualsevol cas, les millores en les capacitats de defensa de la Xina han estat constants durant tot aquest temps. A mitjan gener del 2007, arran la destrucció d'un satèl·lit amb un míssil, l'EPL va evidenciar que ja pot localitzar i destruir satèl·lits espies d'altres nacions. La prova xinesa, que alguns entenen com

Llançament d'un coet fer per part del govern xinès

Enllaç recomanat

L'Estratègia de Seguretat Nacional del 2006 està disponible en els arxius de la Casa Blanca: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>

una resposta a l'ordre signada per Bush el 2006 (Política Nacional en l'Espai Còsmic), que nega l'accés d'altres països al cosmos i es reserva plena llibertat d'acció en l'espai interestel·lar, es va dur a terme poc després de presentar un caça de nova generació, el Jian-10, de fabricació nacional.

Per la seva banda, els EUA han acusat la Xina d'utilitzar làser d'altres energies amb base terrestre per encegar satèl·lits espies nord-americans quan sobrevoïen l'espai xinès. Per a Washington, l'espai exercirà un paper cada cop més important tant des d'un punt de vista estratègic com defensiu, per la qual cosa la recerca d'aquesta capacitat per part de la Xina és interpretada com una confrontació indirecta amb els EUA, en comptes de directa.

Els experts subratllen que l'endarreriment en les capacitats militars de la Xina respecte dels EUA i altres potències occidentals durarà només dues dècades, bretxa que Beijing vol reduir mitjançant l'adquisició d'armament i la modernització de les seves forces armades. A la Xina, no se li objecta tant l'augment de la seva despesa militar (17,8% el 2008 més que el 2007) com la falta de transparència. Els EUA asseguren que el pressupost real és dues o tres vegades superior a la xifra oficial. El 2005, el pressupost militar xinès era amb prou feines el 6% del dels EUA, un 53% del britànic, 67% del japonès, i 71% del francès.

Des dels anys vuitanta, les relacions bilaterals en el camp de la defensa han conegut, almenys, sis incidents greus: la invitació, el 1995, a qui aleshores era el president taiwanès, Lee Teng-hui, per a visitar els EUA; el llançament de míssils desproveïts de càrrega contra Taiwan amb el propòsit d'influir en les eleccions presidencials del 1996; la publicació de l'*informe Cox*, en el qual s'acusava la Xina d'espia secrets nuclears nord-americans; el bombardeig de l'ambaixada xinesa a Belgrad (1996); l'incident amb l'avió espia EP-3 de la US Navy (2001) que va ser obligat a aterrar sobre l'illa de Hainan, on va estar retingut durant onze dies; o el rebuig de l'accés a Hong Kong d'una fragata i un avió militar nord-americà, així com del portaavions *Kitty Hawk* i dos pescamines (2008). En aquest últim cas, Liu Jianchao, portaveu del Ministeri d'Exteriors, va declarar que es tractava de mesures de resposta a les vendes d'armes dels EUA a Taiwan (per valor d'uns mil milions de dòlars i que inclouen equips destinats a millorar el sistema de defensa antimíssils Patriot adquirits per Taipei).

Arran de l'incident del 2001, les relacions entre els respectius exèrcits van quedar aturades i no ha estat fins al 2006 que s'han pogut reconduir lleugerament. Al setembre d'aquest mateix any, bucs xinesos i nord-americans van fer els seus primers exercicis de recerca i rescat marítims davant de les costes de Califòrnia, com a part d'uns exercicis conjunts antiterroristes. Dos bucs xinesos, el *Qingdao* i l'*Hongzhehu*, van arribar a Pearl Harbour, després de sis anys sense que cap embarcació naval xinesa toqués un port nord-americà. D'altra banda, en aquell mateix mes van tenir lloc converses entre viceministres dels EUA i la Xina i els contactes, amb alts i baixos, s'han reiterat: visites creuades de responsables militars, visites d'unitats, observació d'exercicis, exercicis conjunts i consultes estratègiques.

Soldats de l'exèrcit d'Alliberament Popular Xinès, nom que reben les Forces Armades a l'PPX

Arribada dels bucs xinesos *Qingdao* i *Hongzhehu* a Pearl Harbour

Aquesta millora general no ha pogut vèncer encara la desconfiança mútua: ni als EUA els convenç el desplegament de míssils balístics davant de Taiwan, ni a la Xina el projecte d'escut antimíssils que el Pentàgon vol desplegar a la zona, amb què cobreix Taiwan en la seva àrea d'influència.

En l'àmbit territorial, s'han de destacar diversos aspectes. En primer lloc, la protecció de les rutes d'aprovisionament per a evitar bloquejos en cas de conflicte obert, pel problema de Taiwan. El Pentàgon parla d'un "collaret de perles" que la Xina està construint a poc a poc a l'oceà Índic, del golf Pèrsic a l'estret de Malacca, per on transita el 80% del petroli que la Xina importa. Diversos projectes estan en marxa o en avançada fase de negociació amb el Pakistan, Bangla Desh, Myanmar, Cambodja i fins i tot Tailàndia.

En segon lloc, de l'Àsia central a Amèrica Llatina o l'Àfrica, una certa pugna i una falta d'entesa és notable a mesura que avança la influència xinesa, i posen en pràctica una forma d'actuació que és objecte de crítiques reiterades de Washington. El diàleg bilateral sobre Amèrica Llatina, el rol xinès en la resolució de la crisi de Corea del Nord o la hipotètica mediació suggerida davant de les autoritats sudaneses pel conflicte de Darfur donen a entendre la conformació *de facto* d'una nova bipolaritat que confirma el creixent paper de la Xina en la governabilitat global.

En quina direcció evolucionaran les relacions entre la Xina i els EUA? Arran de la cimera del 20 d'abril del 2006 ha quedat clar que la relació entre la Xina i els EUA ha deixat de ser un assumpte bilateral i s'ha transformat en un diàleg d'implicacions regionals i mundials.

Malgrat que l'agenda de problemes continua invariable, el moment actual, condicionat per la necessitat de respondre a la crisi financera global, és especialment idoni per a aconseguir acords. A la Xina li preocupa especialment la situació a Taiwan i això pot facilitar l'assoliment d'enteses que preservin l'estabilitat a l'estret. Però no hem de passar per alt que les relacions entre ambdós països seran sempre delicades. La Xina, per exemple, ha reprovat la rebuda que va fer Washington, sense precedents, al Dalai Lama, a qui es va lliurar la Medalla d'Or del Congrés, la qual cosa envia "senyals erronis" als independentistes. La Xina veu les relacions bilaterals com una globalitat, encara que pugui tractar-les de manera diferenciada en els seus aspectes econòmics o estratègics.

Persisteix la desconfiança entre ambdós països? El creixement de la Xina amenaça els EUA, el seu poder i els seus interessos. La Xina manté relacions estretes amb països que estan enfrontats amb els EUA (l'Iran, el Sudan i d'altres). Els EUA, per la seva banda, volen establir una aliança amb Austràlia, el Japó, l'Índia i altres països pròxims a fi de contenir la projecció de la Xina. I, naturalment, el futur de les relacions bilaterals dependrà de l'evolució a Taiwan i del paper que exerceixi Washington en aquest escenari.

Caricatura del *Washington Post* sobre el paper efectuat per la Xina en el conflicte de Darfur

L'arribada de Barack Obama a la Casa Blanca ha implicat una elevació del rang formal del diàleg amb la Xina, ara qualificat d'econòmic i estratègic. Aquest inclou no solament els afers bilaterals, sinó també l'agenda global. El marc en qüestió és el reflex de la importància creixent de la Xina als afers mundials; de fet, la seva consolidació i evolució influirà notablement en la nova configuració de l'ordre mundial en aquest segle.

Barack Obama a la Gran Muralla (2009)

5.2. Rússia i l'Organització de Cooperació de Shanghai

La Xina i Rússia han sabut reconstruir unes relacions mútues sempre delicades. El bon clima entre Moscou i Beijing dels anys cinquanta no va durar gaire. En primer lloc, el suposat desig de provocar una guerra entre l'URSS i els EUA a causa de Taiwan va ser un dels motius més directes de la ruptura de relacions entre els dos gegants en aquell moment, cosa que va provocar la dolorosa retirada de la Xina de nombrosos especialistes soviètics i la ruptura de l'acord nuclear, circumstància que va deixar la Xina en una situació particularment difícil. En aquell moment, el secretari d'Estat nord-americà, John Foster Dulles, rebutjava estrènyer la mà del primer ministre Zhu Enlai a la conferència de Ginebra sobre Indoxina (1954). El que és cert és que el nacionalisme va ser la clau essencial per a entendre el comportament xinès. La desavinença es va disfressar d'invectives ideològiques i conflictes fronterers, però la ruptura entre les dues grans potències comunistes difícilment podria haver-se evitat. La Xina no volia ser un satèl·lit de cap altra potència.

Les reformes a l'URSS i a la Xina van atenuar les diferències bilaterals. La nova situació inaugurada a Moscou amb la *perestroika* i la *glasnost* de Gorbtxov i, amb anterioritat, a Beijing, amb la *gaige* i la *kaifang* de Deng Xiaoping, va facilitar la reconciliació un temps després que la Xina i els EUA arribessin a forjar una aliança contranatura enfront de l'URSS. Gorbtxov va retirar les tropes de la frontera comuna i va ordenar que els míssils estratègics soviètics deixessin d'apuntar cap a la Xina. I el debat ideològic simplement va deixar d'existir, malgrat que ni Deng ocultava els seus temors respecte a la *perestroika*, ni Gorbtxov secundava la repressió contra els estudiants a Tiananmen.

Des de llavors, les relacions bilaterals s'han desenvolupat a bon ritme, si bé amb matisos respecte del període anterior. En el Tractat d'amistat i cooperació russoxinès del 2001 no es preveu, per exemple, l'assistència militar recíproca com passava en el del 1950. Considerant que l'entorn internacional no és el mateix, la Xina no necessita ja la protecció russa. Beijing no acceptarà mai una associació amb cap país que no assumeixi compartir amb ella les decisions estratègiques o que actuï de manera unilateral en les qüestions essencials. Tot i així, el capítol militar és un factor molt important en els intercanvis i pot dir-se que Beijing es proveeix d'armament a Moscou.

Les reticències fonamentals en les relacions bilaterals tenen a veure amb la situació a Sibèria i tota la regió asiàtica del territori rus, que representa les tres quartes parts de la seva immensitat i on es concentra bona part de les seves riqueses

naturals. En aquest espai tan gran habiten 30 milions de russos, mentre que a l'altra part de la frontera viuen 125 milions de xinesos. El desequilibri es completa amb l'escenari d'una interminable crisi econòmica i demogràfica a un costat, i el conegut auge i prosperitat a l'altre. Els beneficis d'una hipotètica cooperació no s'han materialitzat encara a causa de l'absència de polítiques estables i del desinterès actiu que neix de la desconfiança russa.

No obstant això, ambdós països s'enfronten a problemes similars com el comerç il·legal d'armes, el narcotràfic, l'extremisme religiós o el separatisme, i en aquest combat compartit aspiren a establir unes pautes de comportament comunes. El fonamentalisme present en el Caucas nord s'estén fins a la regió uigur de Xinjiang i pràcticament per tot l'Àsia central. És el magma que fa possible l'emergència de l'anomenat grup de Shanghai el 1996, i la seva consolidació cinc anys després.

A l'hora d'assenyalar els trets identitaris comuns entre ambdós actors caldria tenir present en primer lloc el pragmatisme. En el primer moment del desengany, quan les noves autoritats russes pensaven que després de la rivalitat de la guerra freda podria venir el condomini del món, va seguir-se l'evidència palpable que els EUA no volien compartir el poder global. A més, Rússia va poder comprovar com alguns països del seu "estranger pròxim" eren declarats per Washington "zones d'interès vital", especialment en el Caucas, on la mateixa *perestroika* s'havia ennuegat. La Rússia d'avui en general assumeix que és un país important però que no forma part ja del centre del món, que no és ni preferent ni indispensable per a resoldre moltes qüestions, com ocorria en el passat.

En segon lloc, la prioritat per als interessos nacionals. Ni Rússia ni la Xina estan disposades a fer concessions unilaterals de bon grat. Ambdós estats reclamen que els seus interessos es tinguin degudament en compte en l'escenari internacional. D'altra banda, el pes ideològic ha desaparegut considerablement. Només cal recordar en aquest sentit que durant dècades, les polítiques exteriors de l'URSS i de la Xina, tot i ser ambdós països formalment comunistes, eren substancialment diferents. Avui la Xina és l'únic gran país socialista, però la seva política exterior només ha tingut aquesta connotació ideològica des del punt de vista estratègic durant el període d'amistat amb l'URSS.

Des del 1991, els aliats de la Xina són Corea del Nord, Laos, Vietnam i Cuba, entre els quals no n'hi ha cap del seu nivell. Davant de l'alternativa de fomentar la fraternitat socialista, la Xina ha optat per privilegiar les relacions amb Occident, menyspreant qualsevol interès per salvaguardar el que quedava de l'anomenat camp comunista. El suport a Corea del Nord no es basa tant en el suport d'opcions ideològiques com en la necessitat virtual de sostenir un estat tampó enfront de la presència nord-americana a Seül i Tòquio. A més, li preocupa la nuclearització de la península, ja que també vol mantenir-se com a única potència nuclear de la regió. D'altra banda, tampoc no ha buscat una aliança amb el Vietnam, malgrat haver suavitzat molt les diferències del passat arran de l'ocupació de Cambodja. I pel que fa a Cuba, no ha trobat aquí el substitut de Moscou, si bé han millorat les relacions bilaterals.

La postura de la Xina

El punt de vista del país asiàtic s'expressa amb la màxima de "no portar la bandera ni anar al capdavant de l'ona", tractant d'"ocultar les intencions i acumular les forces de la nació".

La clau, doncs, no és el socialisme, sinó el nacionalisme, la defensa de la sobirania i de la independència, factors determinants per a comprendre l'evolució de la Xina contemporània i la seva exigència d'autonomia i de respecte escrupolós a la seva sobirania que fa que encara tingui recança per a comprometre's en àmbits internacionals.

En tercer lloc, l'aposta per la multipolaritat. Davant del comportament hegemònic dels EUA, ambdós països, fent virtut del compromís de no trencar el diàleg amb Washington, aposten inicialment per un món multipolar i, en conseqüència, desenvolupen una política exterior que els condueix a enfortir les seves relacions amb la UE, l'Índia, l'Iran o el món àrab. L'exministre rus d'Afers Exteriors Evgeni Primakov proposava el 1998 el triangle Rússia-Xina-Índia per equilibrar la força de la hiperpotència nord-americana. Per la seva banda, Beijing va signar el 2003 un pacte de cooperació amb Nova Delhi que ha posat fi a tres dècades de recel. I encara que la multipolaritat reclamada no preveu el supòsit que uns altres s'immisceixin en els seus assumptes interns, ambdós països donen mostres d'una disposició més activa, especialment la Xina, que ha estat sempre més reticent.

L'entesa sinorussa no ha d'interpretar-se com una aliança antinord-americana, sinó com una cooperació d'àmbit bilateral. Ambdós han viscut, els últims anys, situacions especialment difícils. Rússia ha hagut d'acceptar l'ampliació de l'OTAN i la intervenció en àrees d'influència tradicional com els Balcans (on va ser bombardejada l'ambaixada xinesa de Belgrad). A més, tots dos països comparteixen posicionaments comuns, com ara la seva oposició al desenvolupament del sistema de defensa antimíssils.

Davant de l'amenaça terrorista, encara sostenint el denominador comú de la condemna sense pal·liatius i de la implicació operativa en la lluita contra aquest, hi ha alguns matisos. El terrorisme no actua de la mateixa manera a Rússia o a la Xina que als EUA ni es projecta d'igual manera sobre l'imaginari nacional. Per als primers, es tracta de problemes essencialment interns i no d'atacs externs. Després de l'11-S, l'aleshores president rus Vladímir Putin es va posar del costat dels EUA amb gestos concrets, anant més enllà d'una expressió de solidaritat testimonial. El mandatari rus va interpretar l'existència d'un efecte igualador sobre l'inestable equilibri de forces al món: tots som vulnerables i l'interès de Rússia novament haurà de ser pres en consideració per la Casa Blanca. Però malgrat això, juntament amb la Xina, Rússia ha optat per la neutralitat en les accions antiterroristes dels EUA, no solament com a expressió de reserva nacionalista (ambdós tenien poderosos interessos a l'Afganistan i a l'Iraq), sinó també com a mostra de desconfiança i escepticisme pels resultats finals.

Aquestes consideracions constitueixen factors objectius, encara que en molts casos relativitzats per la seva temporalitat, que empenyen l'entesa sinorussa. No ha estat casualitat que el primer viatge a l'exterior del president Hu Jintao s'iniciés a Moscou, camí d'Évian i de la reunió del G-8, amb el doble teló de fons d'una cimera de l'Organització de Cooperació de Shanghai (OCS) i

l'energia com a clau de la trobada. Rússia, que igual que la Xina ha inclòs el capítol energètic en la definició de la seva política exterior, és el segon productor mundial després d'Àrabia Saudita.

A l'Àsia central convergeixen els interessos creuats de les grans potències, i també de Rússia i la Xina. Malgrat el suport expressat als EUA arran de l'11-S, Rússia no ha renunciat a la seva influència en aquesta regió. Per a la Xina, la necessitat de garantir una presència a la zona ha servit d'estímul per a les seves iniciatives exteriors. Ha estat aquí on, per primera vegada, ha participat en uns exercicis militars multilaterals a gran escala, en el marc de l'OCS, que reuneix ambdós països i altres quatre repúbliques de la zona (l'Uzbekistan, el Kirguizistan, el Tadjikistan i el Kazakhstan), i per primera vegada ha convidat exèrcits estrangers a entrar en el seu territori.

La Xina concedeix una enorme importància a l'Àsia central. És aquí on millor sembla comprendre que la seguretat no és cosa d'un sol, sinó que requereix l'acord i la gestió conjunta. En aquesta regió ha materialitzat a un nivell molt acceptable la cooperació en matèria d'intel·ligència, d'intercanvi d'equips de tecnologia especial, la millora de la seva capacitat de resposta davant el terrorisme. En aquesta pugna posa èmfasi no solament en els aspectes militars, també en els financers, en la lluita contra la pobresa i l'endarreriment cultural, i s'aproxima a la idea d'un mecanisme de cooperació total per a la seguretat en el marc de l'OCS.

Els països que integren l'OCS sumen en conjunt la quarta part de la població total mundial i, després d'una mica més d'un lustre d'existència, les seves bases principals s'han solidificat i es disposa a exercir un paper més actiu en els assumptes regionals i internacionals. Una vegada incorporats com a observadors Mongòlia, el Pakistan, l'Índia i l'Iran, l'OCS ha decidit, de moment, congelar la seva ampliació. Aquest organisme vol prioritzar la integració que impulsa el seu secretariat, establert a Beijing, ja que tots els seus membres semblen haver descartat altres possibilitats obertes amb la presència dels EUA a Àsia central, després de la invasió de l'Afganistan.

Encara que tots els seus integrants afirmen que l'organització no està dirigida contra cap país o bloc, el cert és que la mateixa existència de l'OCS serveix d'escut per a la penetració en una regió tan important pel que fa a influències externes i estratègicament competidores. Des del 2004 disposa d'una força regional antiterrorista amb base a Bishkek, capital del Kirguizistan, i els exercicis militars, comuns i bilaterals (incloent-hi entre Rússia i la Xina), es complementen amb mesures de transparència. L'OCS és ja una peça clau del sistema de seguretat regional i hi garanteix a la Xina un paper singular.

D'altra banda, la coordinació política d'aquest grup de països es plasma en la recerca del consens respecte als problemes regionals i internacionals a través d'un sistema de consultes cada cop més perfeccionat i que inclou nombroses esferes (entre autoritats, forces polítiques, parlaments, etc.). Al seu torn, la cooperació econòmica i comercial tendeix a reforçar-se per a aprofitar l'emergent

poder xinès i la seva necessitat d'aprovisionament de petroli i d'energia en una zona en la qual també abunden els recursos minerals i agrícoles.

Malgrat tot, no és aquest l'únic factor que afavoreix la consolidació de l'OCS. El moment de bon enteniment russoxinès serveix d'estímul a l'impuls d'aquesta plataforma i, al capdavant, pot suposar el seu principal inconvenient, atesa la inestabilitat característica de les seves relacions bilaterals. Moscou i Washington mantenen un important pols geopolític en tot l'espai postsoviètic, especialment a les zones europea, caucàsica i asiàtica, amb vista a situar la influència nord-americana a les portes de Rússia. Aquestes circumstàncies impulsen Moscou a un compromís més gran en la seva aliança amb la Xina, tant bilateralment com regionalment i global. Aquest escenari pot afectar seriosament els EUA, sabent que la seva presència directa a la regió, aconseguida després de l'11-S, pot entrar en retrocés. Ja a la cimera del 2005, els estats membres van demanar amb urgència l'establiment d'un termini per posar fi a la presència de les tropes nord-americanes als estats de l'OCS. Un cop aquestes s'han retirat de l'Uzbekistan, el compte enrere per a les tropes estacionades al Kirguizistan ja ha començat amb la imminent retirada de la base de Manàs.

La incertesa respecte a l'evolució futura de les relacions amb els EUA i la UE, la conveniència d'aprofitar el moment per a estructurar sobre noves bases l'entesa amb Rússia i, en general, la necessitat de vetllar pels seus propis interessos estratègics, també explica l'interès de la Xina per consolidar l'OCS. Rússia i la Xina comparteixen el criteri que la presència dels EUA a la regió perjudica l'estabilitat en exacerbar les tensions internes amb l'objectiu de guanyar influència. El poder econòmic, comercial i financer de la Xina és analitzat com un factor clau que pot contribuir a reforçar la integració i l'aliança política entre els seus membres. Aquesta perspectiva permet a la Xina sortir guanyant amb l'OCS, i accentuar el seu perfil de potència global.

L'entesa estratègica entre la Xina i Rússia descansa fonamentalment en la seva resistència a admetre sense objeccions l'exclusiva hegemonia nord-americana i, per tant, en la necessitat compartida d'evolucionar cap a la multipolaritat, de reequilibrar l'actual correlació de forces establerta entre les grans potències a escala planetària. Per les seves debilitats estructurals o l'insuficient desenvolupament, ni l'un ni l'altre estan en condicions d'equilibrar el poder amb Washington; però sí de multiplicar els gestos i d'activar aquelles polítiques que poden permetre a curt o mitjà termini un nou marc de relacions internacionals.

D'altra banda, a Rússia i la Xina els uneix una posició comuna en problemes com el de Kosovo o Cuba, però també el descontentament per l'actitud dels EUA en matèries sensibles, com ara l'ampliació de l'OTAN o els problemes del Tibet i Taiwan. La Xina no entén com el Congrés nord-americà continua apos-

tant per la venda d'armes i de sofisticats sistemes de defensa antimíssils a l'illa "rebel", o com la Casa Blanca no impedeix les visites d'alt nivell a Taipei.

Com s'ha comentat, l'altra qüestió important és la dels Drets Humans. La Xina afirma que, tot i que les seves iniciatives s'adiuen cada cop més a les exigències internacionals, els EUA continuen instrumentalitzant la qüestió dels drets humans amb finalitats polítiques i reclama el seu dret a rebutjar qualsevol forma d'imposició política.

En un altre sentit, compartint igualment la dificultat de normalitzar les seves relacions amb el Japó (per a Moscou, per litigis territorials, i per a Beijing, per interpretacions històriques), ambdós estan interessats a potenciar el diàleg amb Europa. Moscou ho fa a través de la troica amb França i Alemanya, i Beijing, aprofundint en el Fòrum UE-Xina, que té per objecte fonamental dinamitzar les relacions comercials.

Es pot esperar, doncs, un reforçament nacionalista a Rússia i la Xina paral·lel a l'increment de la seva cooperació política estratègica. Això, tanmateix, no permet afirmar que ens trobem davant del naixement d'un nou bloc. En qualsevol cas, l'adient integració d'ambdues potències en el nou ordre mundial constitueix tot un repte.

5.3. La UE

La Xina ha manifestat sempre un gran interès per la UE. El marc de les relacions bilaterals va ser establert el 1985 mitjançant la signatura d'un Acord de comerç i cooperació que es complementa, a partir del 1994, després del parèntesi de Tiananmen, amb el diàleg polític entre ambdós amb trobades institucionalitzades al màxim nivell.

Aquest interès tradicional de la Xina per la UE, el seu primer soci comercial, no ha minvat. La Xina sap que a Brussel·les té un interlocutor de diferents característiques que els EUA i que comparteix la via del diàleg com a mecanisme prioritari per a resoldre les desavinences. A més, la Xina és conscient que quan tracta amb la UE ha de diferenciar entre el marc institucional (Comissió Europea, Parlament Europeu...) i l'acció individual dels estats més prominents, com són Alemanya i França.

Resulta interessant fer un balanç dels deu anys transcorreguts des de l'inici de les cimeres dels caps de govern (1998). En primer lloc, la UE sol reclamar a la Xina una actitud més receptiva a les seves exigències amb relació al iuan, a la correcció del dèficit comercial o a la protecció de la propietat intel·lectual.

El dèficit comercial amb la Xina va ascendir, el 2009, als 133.100 milions d'euros, enfront dels 169.200 del 2008, 148.000 del 2007 i els 119.000 del 2006. Beijing s'ha mostrat disposat a estudiar les reclamacions europees, però sense

assumir cap compromís. El iuan, més lligat a l'apreciació pel que fa al dòlar (11,5% en dos anys) s'ha depreciat un 9% en relació amb l'euro. Malgrat la crisi iniciada a la fi de 2008, no podem esperar grans canvis que puguin afectar la capacitat exportadora de l'economia xinesa, atès que en podrien fer perillar la seva estabilitat general.

Comerç de mercaderies, en milers de milions d'euros (2008)	
Mercaderies europees exportades a la Xina	78,4
Mercaderies europees importades de la Xina	247,6
Dèficit comercial europeu	169,2

Font: <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/china/>

A les discrepàncies al voltant del iuan, s'hi han sumat altres divergències en matèria comercial que afecten productes com el calçat o la siderúrgia, directament relacionats amb el manteniment de l'ocupació a la UE i que motiven la reiterada reclamació de mesures proteccionistes per part de les patronals sectorials respectives.

El descontentament amb l'avenç xinès en matèria de protecció de la propietat intel·lectual es completa amb el rebuig d'accions d'espionatge i pirateria atribuïdes a Beijing. D'altra banda, la incertesa generada per l'entrada en vigor de noves normatives en matèria de contractació laboral o d'inversions estrangeres respon a l'interès per enfortir la capacitat xinesa per a decidir, orientar i controlar l'accés als seus mercats en serveis i sectors d'especial sensibilitat, incloent-hi els financers. El seu objectiu consisteix a establir un nou model de desenvolupament en el qual cal preveure una clau nacionalista cada cop més visible i accentuada.

En l'ordre polític –drets humans, les relacions amb Taiwan, les respectives polítiques africanes o la responsabilitat internacional–, afloren les diferències respectives. La Xina s'ha esforçat per situar les relacions bilaterals en un marc que vagi més enllà de l'aparició de nous dirigents en països clau com el Regne Unit, Alemanya o França, ressaltant el caràcter estratègic i no conjuntural de l'intercanvi.

El descontentament xinès es completa amb la indefinició europea respecte a l'aixecament de l'embargament d'armes, imposat a la Xina arran dels successos a Tiananmen del 1989.

En ambdues capitals s'espera de les dues parts una més gran obstinació per a restablir la confiança mútua. La UE vol posar l'accent en el terreny econòmic, davant el temor de veure's perjudicada per una més pronunciada inclinació de Beijing a satisfer les exigències nord-americanes, però desoïnt l'interès xinès a seguir aprofundint en alguns aspectes de l'agenda política. Aquesta és, de fet,

una demanda difícil de satisfer per a la UE en moments de pèrdua de cohesió i debilitat del seu lideratge.

D'altra banda, Brussel·les es manté ferma a no reconèixer l'estatus d'economia de mercat de la Xina i no aixecar l'embargament d'armes imposat arran dels successos de Tiananmen el 1989. Més recentment, alguns països europeus importants –com ara Alemanya, que va rebre Angela Merkel en visita privada al Dalai Lama– han començat a donar signes de cert viratge en aspectes de les relacions bilaterals que la Xina entenia plenament consolidats (ja sigui el Tibet o la qüestió de Taiwan) i canalitzats a través del diàleg polític o sobre drets humans. L'ambaixador xinès davant la UE va ser contundent, en afirmar: “Mai no farem concessions sobre assumptes de sobirania nacional i integritat territorial.”

En qualsevol cas, les relacions de la Xina amb la UE es mouen en dos fronts. Per un costat, amb els estats integrants, amb els quals ha establert fórmules diverses d'entesa i diàleg; per l'altre, amb les institucions de la UE. En aquest sentit, resulta més fàcil amb la Comissió, i molt més complicat amb el Parlament europeu, habitual promotor de resolucions molt crítiques amb les mancances del procés xinès.

La imatge exterior de la Xina

Segons l'opinió pública europea, els successos del Tibet el 2008 han provocat una deterioració important de la imatge de la Xina. Sens dubte, això pot ser conjuntural, però evidència un canvi de percepció important ja que, fins al moment, la UE presentava la Xina com una potència “respectable”, amb la qual era possible concretar certs compromisos.

Les economies de la Xina i Europa s'han tornat interdependents. Per bé que ambdues entitats ho reconeixen, la UE, ansiosa d'una relació més madura amb el gegant oriental, anhela gestos efectius que permetin no solament apropar les estratègies respectives en assumptes com el comerç, la inversió o la cooperació econòmica –àmbits que avui disposen de mecanismes i agendes precises– sinó també fer passos que evidencin un acostament d'una altra naturalesa i que dissipin dubtes respecte al futur polític d'aquesta superpotència que estan contribuint a consolidar.

5.4. El complex entorn asiàtic

La Xina és conscient dels temors que suscita el seu creixent poder, no només a Occident, sinó també en l'entorn regional. Per això ha tractat de comportar-se com una potència responsable tant en situacions de crisi econòmica (com la financera del 1997), com política (cas del diàleg hexagonal sobre Corea o multiplicant els fòrums de diàleg subregional). Per això, la clau per a superar i simplificar les rivalitats amb el Japó i l'Índia rau en una màxima incidència política global. Els dissentiments, la considerable influència a la regió d'altres actors globals i la superació de les pròpies anormalitats heretades del passat –i en gran mesura derivades d'una relació conflictiva amb Occident– constitueixen els principals reptes.

5.4.1. El Japó

Les relacions de la Xina amb el Japó estan determinades per la intensitat de la seva interdependència econòmica i per la incessant controvèrsia del passat comú. La irrefrenable emergència del veí continental i la fi del món bipolar provoquen en el Japó un intens debat sobre la necessitat de convertir-se en un país “normal”, és a dir, que procedeix a eliminar les limitacions i les seqüeles de la Segona Guerra Mundial i a encarar la seva projecció exterior en l’escenari regional i mundial amb una renovada capacitat que constitueix el nucli central de la projectada revisió constitucional.

Paral·lelament a aquest debat, en els últims anys, Beijing i Tòquio han intentat perfilar les bases d’un nou marc de relacions bilaterals. L’hostil mandat de Koizumi Jun’ichirō i la subsegüent inestabilitat política en el Japó del seus successors permeten afirmar que l’última dècada ha estat certament conflictiva en les relacions bilaterals. Entre els anys 1998 i 2008, ni un sol cap d’estat xinès va visitar terres japoneses.

Val a dir que a l’agenda d’ambdós països abunden els contenciosos, que no són pocs: la responsabilitat històrica del Japó (esclaves sexuals, treball forçós, la presentació del passat imperial en els manuals escolars i les visites al temple Yasukuni), la retirada de les armes químiques que les tropes nipones van abandonar en el nord-oest xinès, Taiwan i les disputes territorials en els mars de la Xina oriental i meridional, rere els quals hi ha control de l’explotació d’importants bosses de recursos energètics.

Seran capaços la Xina i el Japó d’arribar a compartir el lideratge asiàtic? Podria semblar una hipòtesi llunyana, però és indispensable per a imaginar una altra Àsia al món, d’acord amb el seu protagonisme econòmic. Per a això, no solament el Japó ha de sincerar la seva introspecció, sinó que també la Xina ha de desconstruir aquesta bel·ligerància permanent que estimula els rancors de la seva població. D’altra banda, el nou clima que pot iniciar-se en les relacions entre Taipei i Beijing exigirà de Tòquio que cessin les seves ambigüitats estratègiques a l’estret de Taiwan.

El Japó mostra evidents desitjos d’alliberar-se del seu passat i afirmar-se com un actor internacional potent i emancipat. La Xina no pot confiar exclusivament que els EUA moderin aquestes ambicions o, pitjor encara, les instrumentalitzin en el seu propi benefici (prestant suport, com ha fet fins ara, a les aventures bel·licistes de Washington), la qual cosa podria accentuar la pinça de contenció sobre si mateixa.

L’altra opció consistiria a enfortir les relacions econòmiques (la Xina compra al Japó més del doble que als EUA) i aprofitar els avantatges estratègics de l’entesa bilateral, és a dir, la reducció de la influència nord-americana en el continent asiàtic. Això suposaria un gran esforç d’ambdues parts, ja que el Japó ha d’“independitzar-se” d’Occident, “asiatitzar” la seva política i implicar-se en una visió de la Xina que aposti sense temor per la seva modernització; i aquesta ha de vèncer força obstacles psicològics i conceptuals.

La Xina i el Japó poden exercir mútuament un paper positiu en les respectives economies, però acceptarà la Xina la revisió del poder militar, avui limitat, de Tòquio i l'establiment d'un marc de seguretat basat en la transparència i en les relacions de confiança que allunyi les previsible denuncies del ressorgiment del nacionalisme i l'imperialisme nipó? I tot i sense entesa, està en condicions d'evitar-ho si arriba a produir-se?

El nou clima que pot obrir-se a l'estret de Taiwan en els pròxims anys pot tenir més impactes. Aquesta fi de la guerra freda particular entre Beijing i Taipei pot influir no solament en el futur de la península coreana (on la guerra freda no s'ha dissipat), sinó també en l'obertura d'un nou temps en les relacions entre Beijing i Tòquio, i substituir la pau freda dels últims anys per una nova actitud en el terreny polític i estratègic i, no menys important, en el dels sentiments i les mútues percepcions.

Els dirigents xinesos i japonesos (en els últims anys afectats per la inestabilitat política) exploren avui dia les possibilitats de combinar les seves mútues aspiracions estratègiques amb una reivindicació de les arrels culturals comunes. Quan l'antic primer ministre Fukuda Yasuo va visitar la Xina el desembre del 2007 es va traslladar a Qufu, la ciutat on va néixer Confuci, amb la qual cosa feia palesa l'existència d'aquest tronc de civilització compartit. La futura integració d'ambdós estats en una àrea de lliure comerç amb els països de l'ASEAN i l'aprofundiment d'uns llaços econòmics existents poden contribuir a alleujar les tensions.

D'altra banda, la proposta del primer ministre Hatoyama Yukio (que va assumir les seves funcions el 2009) d'impulsar la creació de la Comunitat de l'Est Asiàtic obre expectatives per a una integració més intensa en la regió. La Xina dóna suport a la proposta, encara que hi ha discrepàncies pel que fa als països que han d'integrar l'esmentada comunitat.

5.4.2. L'Índia

Quant a l'Índia, en els últims temps semblen haver-se multiplicat les bones intencions entre tots dos països. A més dels assumptes estrictament bilaterals, a la seva agenda cobren importància els temes regionals i internacionals. Tractant de superar les mútues desconfiances i les rivalitats històriques i estratègiques, ambdós països intenten ajustar el pas al canvi de poder que té lloc internacionalment, des d'Occident fins a Orient, comproment-se en el manteniment de l'estabilitat a l'Àsia meridional i al Sud-est asiàtic, amb especial atenció al Pakistan o a Myanmar, tots dos països assetjats per crisis. En aquesta perspectiva, l'entesa entre aquests dos grans de l'Àsia, tenint en compte el grau de complexitat de les seves relacions, resulta clau.

Malgrat que en els últims anys, sobretot durant el mandat de Hu Jintao (amb visites del mateix Hu i del primer ministre Wen Jiabao), l'acostament entre ambdós països és evident, no s'ha aconseguit encara la sintonia suficient per a deixar enrere les disputes en les quals encara predomina un ampli front que

abasta temes diversos, des dels litigis fronterers fins a la pugna pels recursos hidràulics o energètics, la respectiva influència global, etc.

El diàleg, segons afirmen alguns experts, és indispensable per a evitar a curt termini un xoc frontal entre els dos gegants en sectors clau com la informàtica, la biotecnologia, la independència energètica (a la regió ambdós rivalitzen pel petroli i el gas birmà), les relacions amb els països veïns (el Pakistan, especialment), l'accés als mercats dels països en vies de desenvolupament o les simpaties de Nova Delhi per les causes tibetana o taiwanesa que podrien enfosquir-se si Beijing mostra menys titubejos en el contenciós de Caixmir.

Des d'Occident, d'altra banda, diverses estratègies mostren la importància de comptar a l'Àsia amb un aliat com l'Índia que pugui ajudar a contenir l'emergència xinesa. A l'acostament propiciat per l'Administració Bush, s'hi ha sumat el gir alemany afavorit per la cancellera Angela Merkel per a establir una aliança amb l'Índia.

A Beijing temen l'entesa de l'Índia amb els EUA i el Japó, en la mesura que pugui servir d'instrument per a posar tensió a les relacions bilaterals i dificultar tant la seva emergència com el seu projecte asiàtic. Les cimeres dels dos països i Rússia i la seva participació com a observadora en l'OCS, així com diferents exercicis navals i militars com els duts a terme al desembre del 2008 a la província xinesa de Yunnan són esforços que tracten d'apaivagar les discòrdies i establir les bases d'una aliança estratègica.

Recordem que el 1988 l'"amença xinesa" va ser una de les raons esgrimides per l'Índia per a fer els seus assajos nuclears.

Ambdós països estan interessats a evitar que la inestabilitat s'estengui en el seu entorn pròxim, circumstància que podria afectar negativament els seus respectius processos de desenvolupament. Aquesta coincidència es completa amb l'establiment d'una agenda bilateral que abasta pràcticament tots els temes d'interès comú, inclosa la potenciació dels vincles econòmics, avui clarament per sota de les seves possibilitats. L'Índia, no obstant això, és especialment cautelosa en aquest assumpte, per temor a l'augment del dèficit i a l'impacte en l'ocupació.

L'Índia és avui una prioritat per a la diplomàcia xinesa i Beijing sembla molt disposada a deixar a un costat una història i una geografia tan pròximes però que tant els han allunyat per a intentar trobar un eix de convergència que eviti caure en la temptació de deixar-se embullar en les estratègies occidentals, tot afirmant l'ascens i el poder de l'Àsia en el context mundial, basant-los ambdós en la defensa de les respectives sobiranes i de la singularitat de les seves civilitzacions.

5.4.3. L'ASEAN

Respecte al grup de països que integren l'ASEAN, les relacions s'han intensificat també en els últims anys. El ràpid creixement de l'economia xinesa ha portat noves oportunitats de desenvolupament a tots els països veïns. El volum comercial anual entre la Xina i els països de l'ASEAN sempre ha mantingut una taxa de creixement de prop del 30%, amb la particularitat d'oferir un superàvit per als països de l'ASEAN. Cada any, hi ha milions de xinesos que viatgen als països de l'ASEAN per motius turístics o de negoci. Cada cop més empreses xineses consideren els països de l'ASEAN com la primera opció per a invertir i fer negocis a ultramar, recolzant-se en una abundant presència de la diàspora xinesa. L'establiment de la zona de lliure comerç entre la Xina i l'ASEAN portarà perspectives més àmplies a la cooperació econòmica i comercial entre les dues parts.

La creació de l'Àrea de Lliure Comerç entre els països de l'ASEAN i la Xina (1.900 milions de persones, un PIB de gairebé 6 bilions de dòlars i un volum comercial de 4,5 bilions de dòlars) anticipa profunds canvis a la regió. La integració econòmica a l'Àsia oriental, impulsada de manera significativa per primera vegada després de la crisi financera dels anys 1997 i 1998, constitueix un dels afers més rellevants de l'agenda regional impulsada per la Xina. La cooperació, el comerç i la inversió han crescut des de llavors consolidant-se entorn de la fórmula "10 més 3". Actualment, el comerç intraregional representa el 58% del comerç exterior de cada país, amb gairebé tres punts percentuals per sobre del nivell de la Zona de Lliure Comerç d'Amèrica del Nord i només inferior en set punts al de la UE.

Els aspectes que entenebreixen l'esmentat procés estan relacionats amb les tensions territorials. Països com el Vietnam, les Filipines, Malàisia o Indonèsia qüestionen la sobirania reclamada pel poderós veí del nord del mar de la Xina meridional, ric en recursos pesquers, a més de gas i petroli segons van revelar alguns estudis. Certs observadors consideren que l'Imperi del Centre actua ara amb més energia a l'hora de fer valer les seves reclamacions i afirmar els seus hipotètics drets.

Les iniciatives entorn de la seguretat regional, per la seva part, avancen a pas lent, i el Fòrum Regional de l'ASEAN –creat el 1994 i que inclou fins a un total de 26 països– és el principal mecanisme de diàleg multilateral oficial sobre assumptes polítics i de seguretat a la zona.

5.4.4. Les dues Corees

Quant a la península coreana, Beijing és part activa en la recerca d'una sortida negociada a la crisi nuclear. Amfitriona del diàleg hexagonal, que reuneix les dues Corees, el Japó, Rússia i els EUA, defensa la desnuclearització de la penín-

sula coreana i aposta pel diàleg com a mecanisme per a propiciar un arranjamet pacífic de la controvèrsia.

Des del punt de vista de la Xina, encara que la crisi té a veure amb la seguretat regional i la proliferació nuclear, la clau per a resoldre aquesta qüestió rau en la normalització del diàleg entre els EUA i Corea del Nord. Com a principal subministrador d'aliments de Pyongyang, la Xina exerceix un paper clau en els esforços diplomàtics nord-americans i superant el seu distanciament inicial s'ha involucrat de forma més activa en la resolució de la crisi, transitant per un camí intermedi entre la seva aliança amb el règim de Kim Jong-Il i les exigències occidentals.

La política xinesa a la zona s'ha caracteritzat per la defensa de l'*statu quo* i l'estabilitat, convergint amb els EUA en la preservació de la situació heretada de la guerra freda. Per contra, el règim nord-coreà tracta d'alterar el seu estatus regional amb la intenció de convertir-se en un poder nuclear, en part com a resposta al gir pragmàtic de la diplomàcia xinesa, que el 1992 va reconèixer Corea del Sud i va promoure l'intercanvi econòmic bilateral, ja que representa avui dia un dels seus primers socis. La complexitat de les relacions entre Beijing i Pyongyang es completa amb el rebuig nord-coreà a la via xinesa al desenvolupament i algunes reclamacions territorials pendents.

Les successives crisis nuclears (1993, 2002 i 2006) i altres iniciatives desafiadores (denúncia del Tractat de no-proliferaçió d'armes nuclears, llançament de míssils balístics cap al mar del Japó, etc.), han portat la Xina a exercir un rol cada cop més actiu, tant en el Consell de Seguretat de les Nacions Unides com regionalment. El Govern de Pyongyang, per la seva banda, ha desafiat sovint el pragmatisme xinès, situant la diplomàcia de l'Imperi del Centre davant d'una difícil cruïlla.

Per als EUA, l'aliança amb Corea del Sud ha de servir, en primer lloc, per a evitar que la Xina exerceixi un paper de líder en el procés de reunificació de la península, qüestió diferent de la desnuclearització, encara que vinculada a aquesta. En un segon pla, aquesta aliança busca contenir el Japó, atès que la Xina i els EUA comparteixen una mateixa idea: els contactes entre les Corees no suposen un desafiament, però la reunificació sí que representa una amenaça potencial. Divergeixen en l'objectiu final d'un procés que per a Washington suposaria la inclusió de tota la península en el sistema polític i militar, sota el paraigua nord-americà, de la regió de l'Àsia-Pacífic.

L'horitzó de la distensió intercoreana condiciona completament la naturalesa de la relació Washington-Seül, que té com a nucli principal la prevençió d'amenaçes o atacs de la RPC. El diàleg Nord-Sud i la percepció social a Seül d'un cert distanciament dels EUA han de tenir-se en compte. Les protestes d'alguns sectors socials a Corea del Sud contra la presència nord-americana són cada cop més grans, igual que les exigències d'un canvi en l'*statu quo* de les relacions bilaterals, sotmeses avui dia a un procés de rea-

valuació. L'ímpetu de l'aliança Corea del Sud-EUA pot afeblir-se si es relaxa la situació de tensió en el nord-est de l'Àsia i si no es crea a temps un nou marc específic que llimi aspors i defineixi un nou equilibri entre aliances i desavinences.

5.5. La relació amb l'Àfrica: neocolonialisme o nova oportunitat al desenvolupament?

La importància de l'Àfrica ha crescut de manera exponencial en el disseny i l'execució de la política exterior xinesa. Tradicionalment, han estat tres els factors que més han influït en aquesta relació. En primer lloc, en l'ordre ideològic, l'expressió de la solidaritat antiimperialista i la lluita contra l'hegemonisme i el colonialisme. En segon lloc, la recerca de suports polítics que confirmessin els seus punts de vista en els diversos escenaris del sistema internacional (el suport africà, per exemple, va ser molt important per a assolir l'ingrés de la República Popular en les Nacions Unides). Finalment, la limitació del nivell de reconeixement diplomàtic de la República de la Xina o Taiwan. Aquestes constants segueixen presents avui en la política xinesa, si bé la treva diplomàtica acordada amb Taiwan el 2008 ha restat valor conjuntural a aquesta última i la primera ha passat també a segon pla.

Fins fa molt poc, per tant, els factors econòmics i estratègics han estat escassament presents en la política africana de la Xina. Avui, no obstant això, aquestes constitueixen les característiques essencials i imprescindibles per a caracteritzar la relació de la Xina i l'Àfrica. L'economia és la dimensió més important i la clau explicativa principal de la relació sinoafricana; una variable que, d'altra banda, li permet incrementar substancialment la seva influència política en la regió. Això ho aconsegueix buscant suport en els llaços tradicionals que l'acrediten davant els seus interlocutors com una potència interessada a facilitar uns patrons de comportament diferents a altres actors internacionals tradicionalment presents en la regió, incidint de manera més activa en la promoció del desenvolupament i evitant donar lliçons polítiques. Per això s'explica que els líders africans també prestin actualment molta atenció a la relació amb la Xina.

El salt principal en les relacions bilaterals es produeix el 1999, quan l'aleshores president xinès Jiang Zemin es va dirigir als líders dels països africans que mantenien relacions diplomàtiques amb la Xina i al secretari general de l'Organització per a la Unitat Africana (OUA) i va proposar que el 2000 tingués lloc una conferència ministerial a Beijing. Així sorgiria el Fòrum de Cooperació Xina-Àfrica, l'instrument cridat a canalitzar les intencions de la Xina en aquest continent en el nou segle.

Les raons que avui motiven l'interès de la Xina per l'Àfrica es poden resumir en tres de principals: 1) garantir l'accés als recursos energètics i determinades

matèries primeres, necessàries per a assegurar l'intens ritme de creixement de la seva economia i garantir l'estabilitat del seu procés de modernització; 2) obrir nous mercats als seus productes i empreses; 3) augmentar la influència política directa, reforçant els vincles amb els països africans.

En l'ordre polític, els instruments dels quals es val la diplomàcia xinesa a l'Àfrica són dos. En primer lloc, les visites d'Estat, organitzades a manera de grans gires i en les quals acostumen a participar les màximes autoritats, que procuren guardar sempre un delicat equilibri que garanteixi el tracte igual a tots els països, tant grans com petits. En segon lloc, la potenciació dels espais de diàleg amb trobades institucionalitzades al màxim nivell que han cristal·litzat en el ja esmentat Fòrum de Cooperació Xina-Àfrica, inaugurat el 2000, i en el qual es reuneix la pràctica totalitat dels països africans, llevat d'aquells que encara reconeixen la República de la Xina o Taiwan. Amb independència de les declaracions i plans d'acció aprovats en aquests fòrums (acompanyats sempre d'anuncis de condonació de deute i programes de divers contingut), la creació d'una nova associació és l'objectiu clau de les autoritats participants. Aquesta associació posa l'accent en el respecte bilateral, en la no-ingerència i en el benefici mutu.

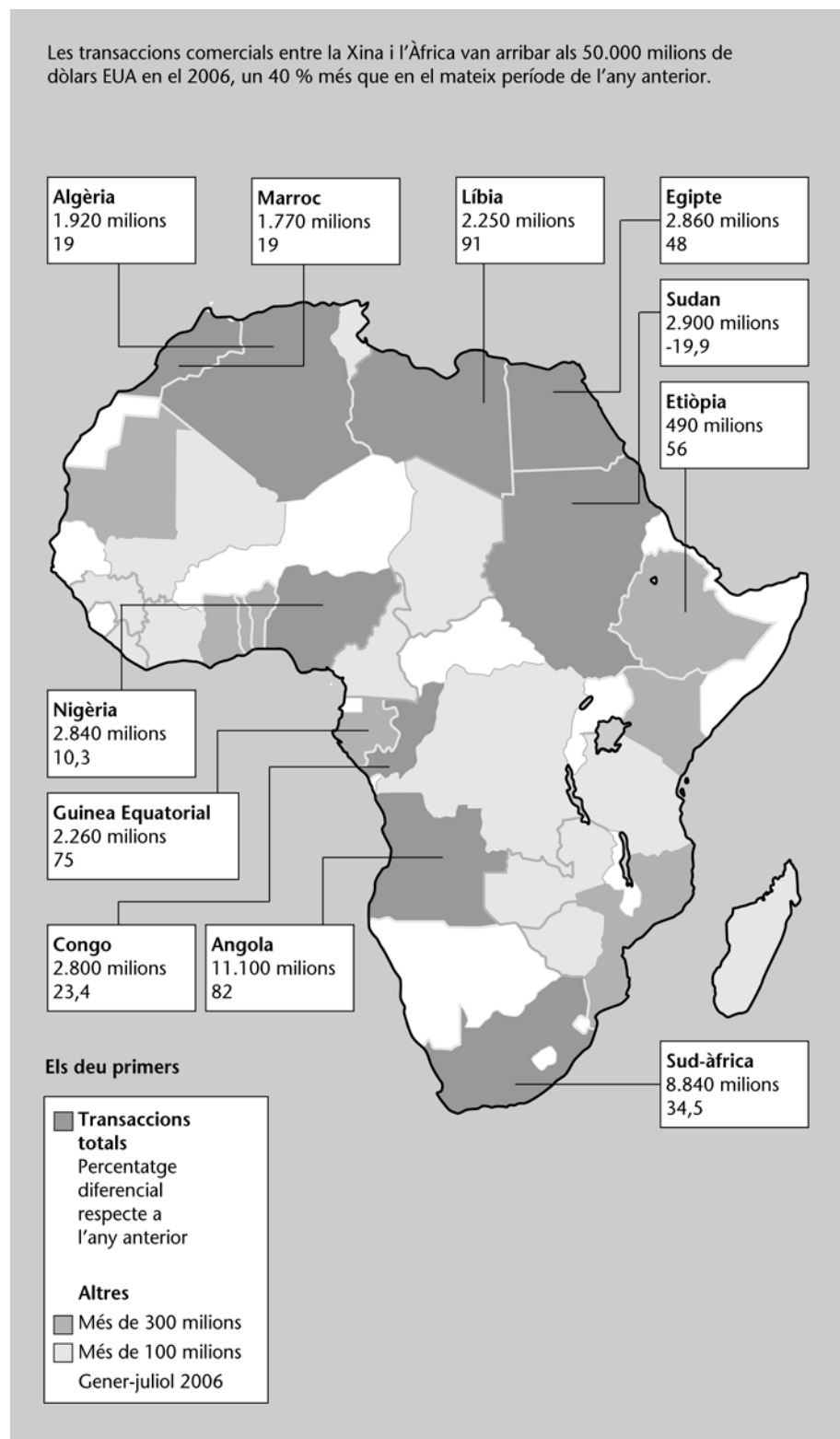
Visita de Hu Jintao a Mali per a inaugurar la construcció d'un pont a la capital del país, Bamako, el 2009

5.5.1. Les expressions de la cooperació

En l'ordre econòmic, les xifres que reflecteixen l'increment del comerç sinoafricà no deixen lloc a dubtes respecte a l'èxit de l'estratègia de Beijing, assentada en dos pilars essencials: la diplomàcia petrolera i la presència creixent de les seves empreses, especialment públiques, però també al sector privat.

La producció petrolera africana ha augmentat un 25% en el que ha transcorregut de segle i representa més del 12% de la producció mundial actual. En matèria de reserves, el continent africà tenia a la fi del 2005 entorn del 9,7% de les reserves mundials provades de petroli, però amb dos països que acaparaven el 65% d'aquestes reserves: Líbia i Nigèria. Per a la Xina, l'Àfrica és un proveïdor de cru de gran importància. El 2006, el 71% de les exportacions africanes a la Xina eren de petroli i cal imaginar que aquest percentatge seguirà creixent a mesura que augmentin les seves necessitats, estimulades igualment per la urgència de diversificar les seves fonts i augmentar les seves importacions de proveïdors més estables. Actualment, els principals subministradors són Angola, el Sudan, la República del Congo i Guinea Equatorial. D'altra banda, a més d'invertir en adquisició i exploració, incloent-hi les prospeccions *off shore*, la Xina para atenció a la dotació d'infraestructures: construcció d'oleoductes o refineries de petroli com l'existent al Txad.

Comerç sinoafricà

Font: Ministeri de Comerç de la Xina

En termes generals, el comerç entre la Xina i l'Àfrica va créixer amb una taxa d'increment anual del 30% en els últims vuit anys. El 2008, segons informacions facilitades pel Fòrum Industrial Xina-Àfrica, organitzat a Beijing el 21 de novembre del 2009, el comerç bilateral va superar els 100.000 milions de dòlars, amb un increment del 46% pel que fa a l'any previ. Per la seva banda, en

el mateix any, les importacions africanes de la Xina van ascendir a 56.000 milions de dòlars, amb un increment del 54% pel que fa a l'any anterior.

Els cinc principals productes que l'Àfrica exporta a la Xina són: cru (Angola, el Sudan, la República del Congo, Guinea Equatorial i Nigèria); fusta (Gabon, la República del Congo, Guinea Equatorial, el Camerun i Libèria); mineral de ferro (Sud-àfrica, Mauritània, Libèria, Moçambic i Sierra Leone); diamants (Sud-àfrica); cotó (Benín, Burkina Faso, Mali, Costa d'Ivori i el Camerun).

Pel que fa al tipus de projectes de cooperació que la Xina desenvolupa a l'Àfrica els podríem resumir de la manera següent: infraestructura (carreteres, ferrocarrils, ponts o telecomunicacions); edificis (estadis, escoles, oficines governamentals o seus d'institucions públiques rellevants); construcció de fàbriques (cotó o tèxtils, tabac, olis o fusta); agricultura (tabac, te, producció de sucre o cultius); empreses públiques (sector tèxtil o sucre, entre d'altres).

És important destacar, en tot cas, la importància concedida a l'agricultura, tenint en compte que, atenent als informes de la FAO, a l'Àfrica subsahariana passa gana el 32% de la població total. A la fi del 2008, 72 empreses agrícoles xineses feien inversions al continent per valor de 134 milions de dòlars. Països com Libèria o el Senegal han introduït l'arròs híbrid conreat pels agrònoms xinesos. Els centres xinesos de tecnologia agrícola funcionen en deu països africans. L'acreditada experiència xinesa en aquest camp pot ser de gran valor i utilitat a l'Àfrica.

En l'àmbit del comerç, la tecnologia i les inversions, la Xina promou diferents fórmules de cooperació amb els països africans, amb el suport de la seva àmplia xarxa d'ambaixades, cambres de comerç i centres de promoció de les inversions i el comerç. En paral·lel, obre progressivament el mercat xinès als països africans, alguns dels productes dels quals es beneficien de l'exempció de tarifes duaneres, o promou la creació de zones de cooperació econòmica i comercial en els països africans mateixos (a Zàmbia, Egipte, les Illes Maurici, Nigèria i Etiòpia). En l'ordre tecnològic, els projectes ambientals i relacionats amb la lluita contra el canvi climàtic ocupen una importància com més va més gran, encara que l'escassa transferència de tecnologia és una de les crítiques més recurrents del costat africà a la cooperació implementada per la Xina.

Pel que fa a les inversions, l'objectiu primordial se centra en l'adquisició de jaciments de matèries primeres i fonts energètiques. En les seves inversions en construcció, la Xina acostuma a donar prioritat a la importació de material i de mà d'obra pròpia per a fer les actuacions que considera bàsiques. D'altra banda, per a facilitar les gestions financeres, cada cop és més present en el sector bancari del continent, fet que també permet cobrir millor les necessitats de finançament, encara que algunes veus denuncien la facilitat amb què les entitats xineses concedeixen préstecs, sense tenir en compte factors com les exigències en matèria ambiental o social de determinats projectes. El Banc Europeu d'Inversions, per exemple, acusa els bancs xinesos de deslleialtat pel fet d'haver finançat projectes en els quals ells havien treballat amb nivells d'exigència i rigor molt majors. El banc xinès ICBC ha adquirit el 20% de l'Standard Bank sud-

africà, la inversió més important d'una societat xinesa a l'estranger (5.460 milions de dòlars), amb el propòsit d'expandir el seu negoci, però també d'acompanyar els seus clients. D'altra banda, el juliol del 2007, la Xina va crear un Fons sinoafricà dotat de mil milions de dòlars per a animar les empreses xineses a invertir a l'Àfrica. El 75% dels contractes són executats per companyies xineses, i la resta per entitats africanes. Les inversions directes xineses han passat de 491 milions de dòlars el 2003 a 7.800 milions de dòlars el 2008.

Com a mostra del seu interès pel continent, en plena crisi financera global, la Xina ha concedit a l'Àfrica una nova línia de crèdit a baix interès per valor de 10.000 milions de dòlars en els pròxims tres anys. Els seus bancs prometen crèdits especials a les pimes africanes per valor de 1.000 milions de dòlars. D'altra banda, des del 2010, el 65% dels productes dels països africans menys desenvolupats amb els quals es relaciona diplomàticament resten exempts de drets de duana, i l'objectiu és que aquest percentatge arribi al 95% a la fi del 2012.

Entre els socis més importants cal destacar, a més d'Angola, Sud-àfrica, amb el qual va establir relacions diplomàtiques fa només 11 anys, però del qual és ja el primer soci comercial. També el Sudan, del qual és el soci comercial principal (tercer soci comercial principal de la Xina a l'Àfrica).

En la cooperació empresarial, les sucursals de les multinacionals xineses estan fent prevaler la formació professional. Només Huawei, una coneguda empresa xinesa de telecomunicacions, disposa de sis centres de formació al continent, pels quals han passat més de 12.000 persones, que han adquirit els coneixements tècnics i habilitats necessaris per a gestionar el servei i multiplicar la presència dels productes xinesos, més populars pel seu baix preu. La insistència en la formació està contribuint també a millorar la imatge de la Xina.

Una de les característiques del *modus operandi* xinès a l'Àfrica consisteix en la presència de milers de treballadors xinesos en l'execució de nombrosos projectes amb finançament del seu país i lligats a infraestructures bàsiques (ja siguin edificis públics, ponts o centrals hidroelèctriques). La xifra podria superar ja el milió de persones (només a Angola hi ha 40.000 persones), aglutinades entorn de l'activitat comercial que desenvolupen els petits empresaris que es van agrupant en certs barris (i donen vida també aquí al fenomen dels *Chinatowns*) on s'han de defensar, de vegades, de les iras dels comerciants locals, incapaçs d'enfrontar-se a la seva competència, i s'han d'organitzar per a plantar cara al clima d'inseguretat a causa de la impunitat amb què actuen les bandes armades. Joves empresaris xinesos troben a l'Àfrica oportunitats accessibles, amb una competència feble o pràcticament inexistente, i els productes i serveis oferts, de baix preu, no admeten comparança. La Xina té el projecte de construir a l'Àfrica diverses ciutats industrials integrades on situarà les seves empreses i el seu personal. L'Àfrica ofereix una oportunitat per a alleujar la pressió de l'ocupació a la Xina desenvolupant aquí el sector de les infraestruc-

Caricatura de la presència xinesa a l'Àfrica

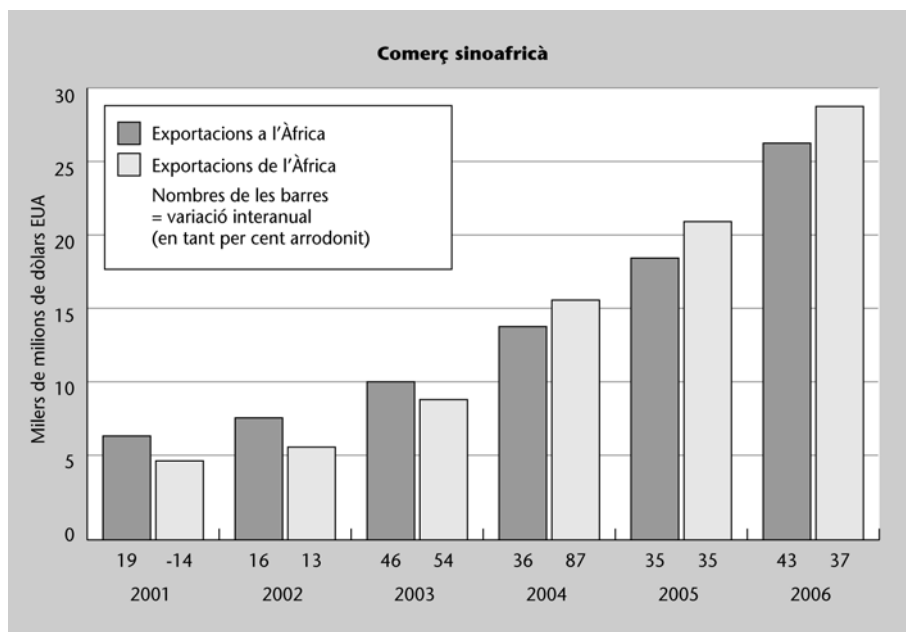

tures. Cal imaginar que el nombre de ciutadans xinesos al continent africà seguirà creixent en els pròxims anys.

D'altra banda, és destacable la importància de l'evolució registrada en l'ajuda al desenvolupament. En els anys seixanta, la Xina bàsicament construïa a l'Àfrica camins i ferrocarrils o enviava els seus equips mèdics. Avui, en canvi, el 45% de l'ajuda al desenvolupament de la Xina es dirigeix a l'Àfrica. En aquest sentit, l'assistència tècnica cobreix la pràctica totalitat de les àrees d'interès i les reforça amb suport financer. La Xina ha atorgat milers de milions de dòlars en préstecs a països en desenvolupament i altres facilitats perquè poguessin dur als mercats una àmplia gamma de productes agrícoles i minerals, segons un estudi de l'ONU presentat en la Conferència Internacional sobre Cooperació Sud-Sud feta a Nairobi el desembre del 2009. El primer ministre Wen Jiabao va anunciar en la cimera bilateral d'Egipte d'aquest any que la Xina duplicaria els préstecs de baix interès per a l'Àfrica a 10.000 milions de dòlars en els pròxims tres anys. A la fi del primer trimestre del 2009, la Xina havia perdonat un total de 150 deutes a 32 països.

L'Agricultura, salut, atenció mèdica i energies netes són els àmbits prioritaris.

Evolució del comerç sinoafricà

Font: Ministeri de Comerç de la Xina

Respecte a altres elements que complementen la presència xinesa a l'Àfrica, cal que ens referim a la cooperació militar, centrada essencialment en la venda d'armes i la formació de personal. La Xina ha construït fàbriques d'armes al Sudan, Zimbabwe o Mali i aprovisiona de material militar (des d'avions i helicòpters fins a artilleria lleugera o vehicles blindats) nombrosos països (Angola, Zimbabwe, el Sudan, Namíbia, etc.), amb independència que estiguin o no en

conflicte. Pel que fa a la formació, la Xina ha aprofitat les dificultats per a accedir a la formació en les acadèmies militars europees i ha ofert una alternativa de capacitació militar en el seu propi territori.

La Xina, finalment, para atenció a les relacions culturals, i fomenta un reconeixement de la identitat africana mitjançant una gran multiplicitat d'iniciatives culturals en el seu país i el foment de l'intercanvi, amb la potenciació de la seva xarxa de centres Confuci o la implantació de la primera estació de ràdio xinesa en sòl africà, a Kenya, el febrer del 2006. En la cooperació educativa, més de 30.000 estudiants africans estudien a la Xina, enfront dels 2.757 del 2005.

5.5.2. Tensions i crítiques

Aquest increment de la presència xinesa té un efecte important en les tensions estratègiques globals. La seva presència en el sector petroler, per exemple, aixeca suspicàcies en altres potències, com la UE o els EUA o el Japó –que ha dinamitzat la seva política d'ajuda al desenvolupament a l'Àfrica per competir amb la Xina–, i això ha incrementat les rivalitats i ha augmentat els riscos de desestabilització derivats de l'atiament de les rivalitats en societats caracteritzades, molt sovint, per la fragilitat.

La renovada embranzida de la presència xinesa a l'Àfrica ha suscitat algunes crítiques. Entre les principals podem destacar les següents: 1) que les oportunitats de desenvolupament generades a escala local són limitades a causa de l'exportació de mà d'obra pròpia, fet que afecta negativament a l'ocupació nadiua; 2) que les seves empreses no es guien solament per criteris de mercat, sinó que atenen a finalitats polítiques, la qual cosa s'explica per tractar-se, en la seva majoria, de grans empreses públiques amb vincles molt estrets amb el Govern; 3) que a la Xina li manca un compromís ètic, en no tenir en compte l'exigència de respecte als drets humans (el cas paradigmàtic és el Sudan-Darfur, però no l'únic, i es podrien esmentar Zimbabwe o Guinea Equatorial) i fomenta la corrupció; 4) que la cultura de negocis xinesa provoca tensions amb les comunitats africanes, tenint en compte el presumpte menyspreu manifestat per les diferències culturals; 5) que exacerba la competició amb altres actors (l'Índia, el Brasil, Europa, els EUA, etc.) que també competeixen pels recursos africans, i això origina una espiral de rapinya imparabile.

Les principals crítiques per part dels països africans són la falta de transferència tecnològica, la qualitat deficient dels productes i, sobretot, el desequilibri en els intercanvis. L'Àfrica representava el 2% del comerç exterior xinès el 2002, i el 2008 el 4%, però continua essent mínima, encara que el comerç bilateral s'hagi multiplicat per 9 en el mateix període. Així mateix, el desembarcament de la Xina al continent beneficia pràcticament en exclusiva els països

productors de petroli (el dèficit de la balança comercial de l'Àfrica occidental és entorn del 80%). Finalment, la falta d'unitat i integració africana resta capacitat en la negociació amb la Xina.

A les crítiques, la Xina respon amb altres arguments:

1) el seu model d'actuació a l'Àfrica facilita la realització ràpida de grans obres que permeten grans beneficis a la comunitat i generen noves oportunitats en les economies domèstiques;

2) la seva cooperació és "pragmàtica" i persegueix el benefici compartit, i para atenció a aspectes descurats per altres actors, com l'agricultura, les comunicacions, etc.;

3) la no-ingerència en els assumptes interns i la neutralitat és una màxima de la seva concepció de les relacions exteriors que aplica tant en aquest continent com en qualsevol altre lloc del món;

4) compromet el seu suport i mediació en la prevenció i solució de conflictes i en iniciatives de construcció de la pau.

En relació amb aquest últim aspecte, cal dir que la Xina compta amb participació en les missions de pau de l'ONU existents al Sudan, Costa d'Ivori, Libèria, el Sàhara Occidental, la República Democràtica del Congo i Etiòpia-Eritrea. En total, més de 3.000 efectius participen en els diferents dispositius, i això converteix aquest continent en la principal referència de la seva presència exterior a aquest nivell.

La lluita contra el terrorisme (contra els santuaris islamistes al continent) o els motius humanitaris oculten de vegades poderosos interessos estratègics. La creació de l'AFRICOM, el nou comando africà dels EUA, anuncia una ofensiva estratègica de Washington, que tendeix a assegurar els seus interessos propis (el 2006, l'Àfrica va substituir l'Orient Mitjà com a principal subministrador de petroli dels EUA, i podria representar el 25% del subministrament petroler el 2015), i ha plantat cara a la presència xinesa en la regió i la seva esfera d'influència. Amb tot, els EUA tenen avui a l'Àfrica menys ambaixades que la Xina.

Quant a la UE, que rep de l'Àfrica un 20% de les seves importacions petrolieres, la cimera feta el desembre del 2007, amb tres anys de retard, va indicar una certa voluntat de revitalitzar les seves relacions, encara sabent que no serà fàcil, com ho demostra la negativa de nombrosos països africans a subscriure els acords comercials proposats per Brussel·les i que representen una nova versió dels ajustaments estructurals del passat. La negativa ha estat possible, en bona mesura, perquè saben que hi ha una altra possibilitat.

En suma, la destacada presència xinesa a l'Àfrica genera dos tipus de postura. Per a uns, la seva ofensiva en el continent s'ha de qualificar com a neocolonial, per la seva concentració en l'explotació dels recursos naturals, amb el risc d'esgotar les seves riqueses. Uns altres, no obstant això, consideren que brinda una nova possibilitat per a activar el desenvolupament dels països africans i que les úniques queixes procedeixen dels països occidentals que es preocupen de la seva pèrdua d'influència, gelosos que Beijing hagi estat capaç, gairebé de cop, d'establir unes relacions tan fluides i intenses.

El repte de Beijing consisteix a demostrar que és capaç de superar el binomi desigual matèries primeres-productes manufacturats, i convertir les acusacions de depredador dels recursos africans en oportunitats de creixement i transformació de les economies africanes a mitjà i llarg termini, evitant accentuar una altra vegada la deriva i el naufragi de la il·lusió del desenvolupament, que defineix com la clau que ha de permetre resoldre les principals crisis del continent.

La Xina no va a promoure a l'Àfrica valors com els drets humans o la democràcia occidental, ja que tampoc els assumeix clarament en el seu país mateix, ni tampoc ha establert condicions polítiques en la seva relació, a excepció del no-reconeixement de Taiwan. Aquest respecte per l'opció i evolució política de cada país, a més d'incentivar possibles reculades democràtiques en el continent, també pot activar el nacionalisme com a coartada per a blindar governs en situació precària. En qualsevol cas, aquesta dinàmica brinda a la Xina la garantia de comptar amb els vots africans en els fòrums internacionals (representen, aproximadament, el 25% dels vots de les Nacions Unides) i consolidar una peça més en la seva estratègia d'aïllament diplomàtic de Taipei. D'altra banda, la condició de membre del Consell de Seguretat representa una garantia important per a determinats governs africans que veuen dificultada o impedita, amb el suport de la Xina, l'aprovació de condemnes internacionals.

5.6. La relació amb Amèrica Llatina

Igual que ha ocorregut amb l'Àfrica, amb l'inici del segle XXI assistim a un increment substancial de les relacions entre la Xina i Amèrica Llatina, fins a tal punt que es podria afirmar que es troben en el seu millor moment històric.

Són diverses les motivacions que justifiquen l'interès actual de Beijing per aquesta regió.

a) En primer lloc, les raons econòmiques i comercials. La República Popular cerca a l'Amèrica Llatina noves oportunitats per al seu comerç exterior i les se-

ves inversions i, naturalment, l'accés als recursos energètics i matèries primeres que precisa per a sostenir el seu ràpid creixement econòmic.

b) En segon lloc, les polítiques. Es tracta, d'una banda, de guanyar influència en la regió. Els intercanvis de visites d'alt nivell són ja moneda corrent i com més va estan més institucionalitzats, tant a escala bilateral com multilateral (Fòrum de Cooperació Xina-Amèrica Llatina, Diàleg Xina-Mercosur, Consulta Xina-Comunitat Andina, Fòrum de Cooperació Econòmica i Comercial Xina-Carib). A més, la Xina, a poc a poc, es va integrant en els fòrums i organitzacions regionals (el Banc Interamericà de Desenvolupament ha estat l'últim). Així mateix, com més va és més freqüent que els principals dirigents dels països llatinoamericans visitin el gegant asiàtic.

D'altra banda, l'enfrontament amb Taiwan té a Amèrica Llatina un escenari principal per al desenvolupament d'una diplomàcia agressiva que propiciï l'anhelat canvi de lleialtats. Un total de 12 dels 33 països de la regió mantenen relacions diplomàtiques amb Taipei, entre els quals hi ha el Paraguai o Panamà. Més enllà de la importància de la regió en si mateixa, aquest és un objectiu central de la diplomàcia xinesa en tot el món, encara que avui matisat per la bonança de les relacions amb Taiwan i la treva diplomàtica existent entre totes dues capitals per a no reduir l'espai internacional de la República de la Xina mentre es negocia un acord estable entre el PCX i el KMT.

5.6.1. Els intercanvis econòmics i els seus límits

En el *Llibre Blanc sobre la política de la Xina a la regió* (2008), el tercer després del referit a la UE (2003) i a l'Àfrica (2006), Beijing defensa una estratègia basada en el foment d'una relació equilibrada i en la signatura de tractats de lliure comerç (ja en vigor amb Xile i en fase de negociacions amb altres països com el Perú o Costa Rica) i l'estímul de les inversions, tenint en compte el seu reconegut potencial i l'existència d'àmbits de cooperació múltiples i diversificats. Aquest procés avança, però no sense friccions, producte de l'asimetria de totes dues economies i els riscos que enfosqueixen les oportunitats de negoci.

En l'ordre econòmic i comercial, l'evolució és clara. En la dècada dels noranta, el volum del comerç bilateral ascendia a 2.000 milions de dòlars, i es va disparar el 2005 als 50.000 milions de dòlars. El 1995, la Xina era el dotzè soci de l'Amèrica Llatina, amb un volum comercial que tot just superava els 8.000 milions de dòlars; el 2007, no obstant això, ocupava ja la segona posició, i es multiplicava per tretze aquell volum d'intercanvi. El comerç bilateral, d'altra banda, ha superat els 100.000 milions de dòlars, objectiu fixat el 2004 per a arribar-hi el 2010. Finalment, més del 30% de la inversió xinesa en l'exterior es dirigeix a aquesta regió.

Recursos i matèries prioritaris per països

A la Xina li interessent especialment la pesca i el petroli (l'Argentina, Equador, Veneçuela), el mineral de ferro i acer (el Brasil), la producció d'aliments (l'Argentina, el Brasil, Xile i el Perú), la mineria i els boscos (Xile i el Perú), coure i estany (Bolívia), i níquel (Cuba).

L'enlairament comercial entre totes dues parts se sustenta, fonamentalment, en la necessitat energètica de la República Popular i en l'abundant riquesa de recursos naturals del subcontinent. Més del 70% de les exportacions llatinoamericanes a la Xina es refereixen a productes primaris i manufactures basats en recursos naturals, mentre que la Xina exporta a la regió béns de mitjana i alta tecnologia, model que suscita controvèrsia pel temor a la generació de noves dependències i la variabilitat dels preus internacionals dels béns, fet que pot suggerir poques oportunitats perquè el subcontinent pugui trobar aquí una oportunitat efectiva per a implementar un model de desenvolupament sostenible.

La presència xinesa en l'àrea energètica és com més va més important. La CNPC (Corporació Nacional del Petroli de la Xina) és ja la segona productora de petroli al Perú. Al Brasil, ha signat acords d'exportació i d'inversió amb Petrobrás (el 2009 va tancar-ne un pel qual passarà de vendre-li 60.000 barrils diaris de cru a 150.000 el 2010 i 200.000 en els pròxims nou anys). A l'Equador també ha fet inversions per mitjà d'Andes Petroleum. Finalment, amb Veneçuela ha signat acords de cooperació que preveuen un ambiciós marc d'inversions. El setembre del 2009 es va anunciar un acord entre tots dos països per a extreure de manera conjunta uns 450.000 barrils diaris del cru pesant i extrapesant de la regió petrolera de l'Orinoco, principal reserva energètica de la regió llatinoamericana.

Aquest interès es mantindrà en el futur immediat davant la necessitat xinesa de garantir-se el màxim control possible del panorama energètic mundial. Les previsions apunten que la seva demanda de petroli, creixerà en un 150% fins al 2020, a un ritme aproximat del 7,5% anual. Això explica que tingui molt interès a adquirir YPF, la filial argentina de Repsol, o que accedeixi a enfortir els vincles amb les empreses del sector de Veneçuela (que s'ha convertit en el quart proveïdor de petroli de la Xina), el Brasil o Bolívia, entre d'altres. A l'Amèrica Llatina, la Xina pot trobar menys dificultats polítiques perquè alguna de les seves empreses passin a controlar actius d'interès estratègic.

Els seus principals socis en la regió són, per aquest ordre, el Brasil, Mèxic, Xile i l'Argentina. El Brasil, la potència més important de la zona, és el primer soci comercial (el comerç bilateral va sumar prop de 50.000 milions de dòlars el 2008 i, des d'abril del 2009, la Xina és el primer soci comercial i el primer mercat d'exportacions del Brasil al món). La seva relació bilateral va molt més enllà del comerç i inclou coincidències importants en l'àmbit polític (promoció de les relacions sud-sud, aposta per la multipolaritat, etc.).

La relació amb Mèxic és més conflictiva, a causa de la competència xinesa en mà d'obra de baix cost, que està derivant en una pèrdua de quotes de mercat per a algunes de les seves principals manufactures. La cooperació entre països topa aquí amb una important excepció, igual que en els països de l'Amèrica Central –on també hi ha diferències pel que fa a Taiwan– i el

Brasil o el Perú, molt afectats en sectors com el tèxtil, el calçat o el muntatge de productes electrònics, incapaços de competir amb les creixents exportacions xineses.

Quant a Xile, la Xina és, des del 2003, el seu principal soci a Àsia, per davant del Japó i el 2005, es va confirmar com a segon soci comercial, darrere dels EUA. El comerç bilateral va augmentar un 704% entre els anys 1996 i 2005. La signatura d'un tractat de lliure comerç, que ha entrat en vigor recentment, aprofundirà les seves relacions i potenciarà la inserció xinesa en el Mercosur, i això converteix Xile en el seu cap de pont en la zona. El 50% del coure importat per la Xina procedeix de Xile. Pel que fa a l'Argentina, la Xina és el principal comprador per a les seves exportacions agroalimentàries, per sobre del Brasil i els països de la UE. El 80% de les seves exportacions de soia i productes derivats s'exporten al país asiàtic. Buenos Aires s'esforça per a atreure inversions xineses en sectors com les infraestructures, satèl·lits de comunicacions, desenvolupament ferroviari o la mineria, amb un resultat, de moment, inferior a l'esperat.

En general, es destaca que la complementarietat econòmica entre la República Popular i la pràctica totalitat dels països de la regió (amb la notòria i parcial excepció de Mèxic) obre moltes oportunitats. En aquest sentit, en tractar-se de països en vies de desenvolupament, es destaquen les possibilitats de convergència en molts dominis, i s'articula una veritable cooperació sud-sud que pugui pal·liar els efectes negatius puntuals que puguin sorgir, encara que no per això menors. Els països de l'Amèrica Llatina, d'altra banda, han imposat severes restriccions a la mobilitat laboral de ciutadans xinesos, tan presents a l'Àfrica, però no a la regió llatinoamericana. El repte per a tots dos és afegir valor a les exportacions tradicionals, lligades als recursos naturals, i aprofundir en el procés industrialitzador per a afegir valor a les seves exportacions.

5.6.2. Entre la sintonia i la inestabilitat política

La Xina i Amèrica Llatina manifesten un cert nivell de sintonia política. Per exemple, tots dos creuen en la factibilitat de la diplomàcia sud-sud. També comparteixen l'impuls del grup de països BRIC, solen compartir igualment una mateixa posició en qüestions com les negociacions comercials en la Ronda de Doha de l'OMC, tenen posicions similars en el G-20, reivindiquen més presència en el procés de presa de decisions del BM i de l'FMI i comparteixen l'exigència de més participació de les economies emergents en la gestió de l'economia global.

La cooperació en assumptes internacionals, d'altra banda, assumeix com a fil conductor la construcció d'un món multipolar, de pau i equitat, basat en la igualtat dels estats, la defensa de la legalitat internacional i la condemna de la in-

tervenció en els assumptes interns, amb idèntics objectius en l'àmbit global. En general, els països d'Amèrica Llatina no secunden les condemnes promogudes per alguns països en fòrums internacionals en relació amb la situació dels drets humans a la Xina i donen suport als plantejaments xinesos en contenciosos com l'iranià o el nord-coreà, entre molts altres.

En l'àmbit polític, la República Popular ha establert associacions estratègiques amb el Brasil, Mèxic, l'Argentina, Veneçuela i Xile, a més de mantenir la "tradicional amistat" amb Cuba, el primer país del continent amb qui va establir relacions diplomàtiques, circumstància especialment valorada per Beijing a pesar de les desavinences del passat associades a l'alineament de l'illa amb el bloc soviètic. Per altra banda, ha establert vincles formals amb l'OEA, el Parlatino, el Grup de Rio, la Comunitat Andina, la Comunitat Caribenyà i el Mercosur. Igualment, la Xina no ha dubtat a donar suport al Brasil en la seva aspiració d'obtenir un seient permanent en el Consell de Seguretat de l'ONU, ni tampoc a Veneçuela en la seva postulació com a membre no permanent, en detriment de la candidatura de Guatemala, amb suport dels EUA. Molts països de la zona comparteixen amb la Xina l'anhel d'enfortir la independència nacional i la sobirania. Finalment, a diferència d'altres entorns (l'Àfrica, per exemple), una interiorització més gran del model democràtic estableix un límit d'importància a l'aproximació política entre la Xina i l'Amèrica Llatina, el sistema polític de la qual desperta molt menys entusiasme que els èxits econòmics.

En el domini de la seguretat i la defensa, també l'intercanvi i les relacions han experimentat una intensificació singular. La venda d'armament, la cooperació en l'àmbit aeroespacial, el suport brindat en matèria de capacitació i entrenament o l'increment de les visites d'alts funcionaris militars, són mostra d'una accentuada fluïdesa, afavorida, en la major part dels casos, per la suspensió dels programes de cooperació militar amb Washington a causa de la seva negativa a atorgar immunitat a les tropes nord-americanes que operen en els seus territoris (11 estats llatinoamericans van refusar signar aquest tractat).

L'acostament entre la Xina i el subcontinent americà no ha passat desapercbut a Washington, que ho observa, en general, amb suspicàcia, davant la por de l'arrelament d'un competidor. En certs sectors de l'administració i els grups de pressió nord-americanes s'insisteix en els efectes negatius, a mitjà i llarg termini, de l'accés als recursos energètics i econòmics de la regió, de l'increment de la seva influència política i també de l'estrenyiment dels vincles militars. No obstant això, és veritat que aquestes estimacions estan, en general, molt sobredimensionades i passen per alt que la influència real de la Xina és pràcticament insignificant si ho comparem amb la projecció militar i global nord-americana. Fins i tot en l'àmbit economicoempresarial, per tal com la seva presència està lligada a l'extracció de recursos naturals, no és especialment competitiva amb els EUA, excepte casos puntuals.

Les relacions amb Veneçuela i Cuba, que la Xina qualifica de “pragmàtiques”, poden concretar un marc significatiu de dissidència. Cap altre cap de govern de la regió iguala Hugo Chávez en visites oficials a la Xina. El president veneçolà ha desenvolupat una política manifestament proactiva en relació amb Beijing, país que aquest aliat polític veu que li pot servir de contrapès a Washington, respecte al qual desitja reduir dependències. Si bé en els seus intercanvis està present el factor polític, especialment del costat veneçolà, l'economia és el punt de trobada principal i el que marca el rumb i la intensitat d'aquestes relacions. No obstant això, Beijing, que pensa a llarg termini, no imagina aquest país com una palanca que li permeti afeblir la influència dels EUA com a poder regional, autoritat que al cap i a la fi i en certa mesura, li reconeix *de facto*.

Narcotràfic

A més, preocupen les seves derivacions en la lluita contra el narcotràfic (presència de màfies xineses a la Triple Frontera –l'Argentina, el Brasil, el Paraguai– i l'Amèrica Central) i les seves possibles connexions amb la comunitat musulmana assentada en aquesta zona que poguessin derivar en suports a fonamentalistes islàmics relacionats amb el terrorisme.

A Cuba, en plena transició, les hipòtesis d'un gir que tinguin com a referència l'experiència xinesa, podrien representar una contrarietat a Washington. La realitat, no obstant això, ara per ara, és que les relacions entre els dos països, tot i ser bones, són poc importants i escassament basades en simpaties ideològiques clarament inexistents. La Xina és, després de Veneçuela, el segon soci comercial de l'illa, però res no fa pensar que pugui exercir avui dia una funció similar a l'ocupada en temps per l'extinta URSS. Beijing, no obstant això, li presta un fort suport. De fet, és el país que acull el major nombre d'estudiants xinesos que es formen en espanyol (uns 3.000 el 2009).

El 2006, la Xina i els EUA van iniciar un diàleg bilateral específic sobre l'Amèrica Llatina en el qual s'han de dissipar tots els temors i s'ha d'assegurar la fluïdesa d'informació.

A diferència del continent africà (on la seva presència està més consolidada), els avanços de la Xina a l'Amèrica Llatina es condueixen amb certa precaució i prudència davant la presència de nombrosos factors lligats a l'estabilitat política de socis com Cuba, Veneçuela o Bolívia. Aquests països moderen la intensificació d'un compromís que podria experimentar revessos inesperats davant l'escassa predictibilitat de l'evolució política regional, fins i tot en països com l'Argentina o el Brasil, amb horitzons electorals el desenllaç dels quals pot afectar les relacions amb la Xina. Això explicaria també la cautela en matèria d'inversions davant les dificultats experimentades per altres països a la zona (el Japó o Espanya, per exemple). Al seu torn, donaria resposta al fet que la proposta de Chávez d'ampliar a l'alça les relacions que manté amb la Xina, idea llançada en la seva visita a Beijing el setembre del 2008, hagi estat rebuda amb poc entusiasme.

La intensificació de les relacions de la República Popular amb l'Amèrica Llatina pot derivar en dos escenaris principals. El primer estaria determinat per un aprofitament de la seva participació en el procés econòmic de la regió, possibilitant fórmules de desenvolupament que afavoreixin l'estabilitat regional. En el segon, pesarien més els inconvenients. No només pels efectes immediats d'aquesta relació –negatius, per exemple, en matèria d'ocupació, medi ambient, o en el perfil agroexportador d'algunes economies, o per la instal·lació d'una nova de-

pendència que dificulti una inserció adequada de la regió en l'economia mundial– sinó també per l'increment de les interferències dels EUA, si aquest país arribés a considerar la necessitat de contenir la influència xinesa.

5.7. El Pacífic Sud

La influència de la Xina a la regió del Pacífic Sud ha experimentat singulars avenços, en detriment de la tradicional influència anglosaxona.

L'abril del 2006, la Union Jack era arriada a Tonga, un grup de gairebé dues-centes illes independents i prototip de paradís per a turistes. El Foreign Office posava fi així a una presència en Nuku'alofa, la seva capital, a l'illa de Tongatapu, que es remunta al 1830 i als viatges de James Cook. En els últims anys, les autoritats britàniques també van tancar les ambaixades de Kiribati i de Vanuatu. Pel que fa a Washington, ha clausurat l'Agència Americana d'Informació (USIA) i les oficines regionals de l'Agència de Desenvolupament Internacional (USAID), amb la qual cosa ha reduït significativament les seves activitats humanitàries a la zona. Així, doncs, amb aquest replegament, sembla que van arribar a la seva fi els temps en què els EUA, igual que abans Europa, afirmaven, de manera inqüestionable, el domini estratègic d'aquesta regió.

El relleu no té dubte. La Xina disposa de nou representacions diplomàtiques en el Pacífic Sud, més que cap altre país. La targeta de presentació de Beijing és l'economia, naturalment, i ha institucionalitzat un Fòrum de Cooperació i Desenvolupament Econòmic entre les illes del Pacífic i la Xina. Beijing ofereix a aquests països préstecs a baix interès, capaciació de funcionaris, exempció de gravamen per a les importacions procedents dels seus països, etc.

Mapa del Pacífic Sud

La Xina té tres objectius bàsics en aquesta regió. El primer, l'accés a les matèries primeres, especialment la fusta, l'or i el gas. El segon, reduir la influència d'Austràlia, Nova Zelanda i els EUA, països que han pugnats en els últims anys per ocupar el buit deixat per la progressiva retirada britànica. I, finalment, Taiwan, assumpte clau. La rivalitat amb Taipei adopta aquí l'expressió del reconeixement diplomàtic per part de sis països. La fermesa d'aquests reconeixements resulta, en més d'un cas, molt fràgil i especialment volàtil, i oscil·la en funció dels avantatges econòmics oferts per Taipei o Beijing. Inversions en infraestructura, assistència i l'omnipresent corrupció sovint són realitats que van lligades a aquesta rivalitat, que té per escenari aquestes petites illes nació escassament poblades.

La Xina va signar el 2006 un important acord energètic amb Canberra i va impulsar les negociacions d'un tractat de lliure comerç amb Wellington (Nova Zelanda), la primera capital que va atorgar a la Xina el status d'economia de mercat. La diplomàcia econòmica i comercial en el Pacífic Sud presta especial atenció a Austràlia, de la qual la Xina és actualment el segon soci comercial. Austràlia és, per la seva banda, el novè soci comercial de la Xina. Les relacions comercials evolucionen a bon ritme, encara que mantenen divergències d'ordre estratègic.

Durant la visita que Hu Jintao va fer a Canberra el 2007 va reclamar un "nou concepte de seguretat" per a la regió de l'Àsia-Pacífic, sobre la base dels principis ja coneguts de confiança mútua, igualtat, diàleg i cooperació. L'èmfasi xinès es produïa al cap de pocs dies d'iniciar-se en el golf de Bengala uns exercicis navals de gran envergadura en els quals participaven forces dels EUA, l'Índia, el Japó, Austràlia i Singapur, en els quals se simulava una rèplica de les maniobres dutes a terme poc abans per l'OCS. La participació de portaavions, destructors, fragates i submarins les ha convertides en les maniobres de més envergadura a la regió i algunes fonts ja hi atribueixen el germen d'una nova entesa que caldrà contraposar a l'OCS.

Les converses per a vertebrar una aliança de seguretat i defensa entre els EUA, el Japó i Austràlia van ser anunciades per Bush en la cimera informal de l'APEC del 2007. Tots els participants van reiterar que no va dirigida "contra l'emergència militar i econòmica de la Xina". De fet, Canberra ha acordat el manteniment de converses periòdiques d'alt nivell sobre la cooperació en defensa amb la Xina.

La xarxa d'interessos energètics i globals que aproxima Austràlia, l'Índia, el Japó i els EUA serveix d'aglutinant de les relacions entre ambdós països i defineix un marc més estret per al diàleg estratègic que pot orientar-se a controlar el poder i influència de la Xina a la regió. En aquest sentit, és d'especial importància l'acostament entre els EUA i l'Índia.

Encara que tots els socis mantenen importants relacions econòmiques amb Beijing i que els llaços que els uneixen amb la Xina presenten grans potencialitats, la integració mútua de les esmentades potències presenta clars signes,

encara que negats per les respectives capitals, de configuració d'una aliança basada en la lluita contra el terrorisme (igual que l'OCS), però que també podria servir per a altres finalitats. El març del 2007, Austràlia i el Japó van signar una declaració conjunta en matèria de seguretat. Un pacte defensiu entre les esmentades potències, més l'Índia i els EUA, podria indicar un rumb clar, reforçat per l'evidència de les recents maniobres navals. Ha de confirmar-se l'emergència de dos blocs a l'Àsia, circumstància que evitaria l'emergència d'una superpotència. Una situació que pocs països desitgen.

5.8. La Xina en els organismes internacionals

Com hem assenyalat anteriorment, la reincorporació de la Xina a l'ONU i al seu Consell de Seguretat el 1971 va posar fi a un llarg cicle d'aïllament, tot iniciant una progressiva tornada a la comunitat internacional que s'ha accelerat amb la política de reforma i obertura.

En un primer moment, la seva actitud va ser d'una gran passivitat. De les 101 resolucions adoptades pel Consell de Seguretat entre els anys 1971 i 1976, la Xina es va abstenir en gairebé el 40% dels casos. Aquest distanciament xinès obeïa al seu rebuig a qualsevol tipus d'ingerència en els assumptes interns d'un país.

En canvi des de finals dels anys vuitanta, la Xina ha participat en diferents operacions de les Nacions Unides per al manteniment de la pau, aportant militars, policies i funcionaris civils, tal i com hem vist anteriorment. Per posar només uns exemples recents, el 2008, la Xina va enviar un contingent d'enginyers i metges a la missió de la República Democràtica del Congo (la primera vegada que la Xina aportava una formació de tropes a una operació a l'Àfrica). Aquell mateix any, la Xina també va enviar a la missió de Libèria la més nombrosa de les seves unitats, integrada per més de 500 efectius. La primera vegada que la Xina va participar en una operació de l'ONU a l'hemisferi occidental va ser quan va enviar una formació d'agents de policia a Haití, el 2004. Actualment, la Xina té presència en 11 de les 17 missions de pau en actiu.

La decisió xinesa d'involucrar-se de forma creixent en aquestes operacions no és un fet fortuït. Més aviat és la manifestació tant del significatiu canvi operat en relació amb la seva percepció de l'exterior, que significa la superació de l'aïllament propi del període maoista (1949-1978), com el de la desaparició de la Xina mil·lenària que, orgullosa de si mateixa, vivia d'esquena a la resta del món. Així mateix, aquesta implicació és inseparable de la mateixa estratègia que l'ha portat a ingressar a l'OMC o que li ha despertat l'interès per organitzar els Jocs Olímpics, o l'Expo Mundial del 2010 a Shanghai. Amb les limitacions derivades del seu nivell de desenvolupament, la Xina vol participar ara en els assumptes mundials i ser acceptada com a part interessada en la gestió del global. Finalment, evidencia també una progressiva assumpció de responsabilitats en el marc internacional, sabent que la seva singularitat actual li permet

exercir com a país en vies de desenvolupament que, igual que molts altres, tant pot aportar tropes a aquestes missions com, a diferència d'aquests altres, tenir veu en els debats i les decisions que referent a això ha d'abordar el Consell de Seguretat de les Nacions Unides, organisme en què disposa de seient permanent i poder de veto, la qual cosa augmenta el nivell de confiança en les seves pròpies capacitats.

Igualment, aquesta estratègia, afavorida per l'espectacular creixement de la seva economia en les últimes dècades, és coherent amb la seva visió de les relacions internacionals, també en procés de transició i adaptació, i amb el propòsit de contribuir a l'enfortiment del paper de l'ONU i del multilateralisme. Aquesta renovada voluntat política d'inserció en el món ha deixat a un costat les reticències mostrades en un passat no tan llunyà, però sense buidar del tot la naturalesa i l'homologació del seu compromís. D'altra banda, la participació en aquestes missions contribueix a facilitar el seu reconeixement universal, a reduir el nivell d'hostilitat o desconfiança exterior i a millorar la seva imatge de país compromès amb la pacificació, la recerca de solucions als conflictes i l'adhesió a una comunitat internacional que ha de fer front a amenaces i desafiaments pels quals no ha trobat encara solucions gaire eficaces.

La implicació xinesa en les missions de pau és, d'altra banda, una forma de testificar que el seu desenvolupament no constitueix una amenaça per al món sinó que li permet contribuir millor a la pau i a la seguretat internacionals, tot fomentant vincles de diversa naturalesa i contribuint a modernitzar les pràctiques i l'ideari de les seves forces armades, a través del contacte amb efectius d'altres països.

D'altra banda, cal destacar la participació xinesa en diversos organismes regionals i interregionals, entre els quals han d'esmentar-se, almenys, els següents:

1) L'APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation o Associació per a la Cooperació Econòmica de l'Àsia-Pacífic), fundada el 1989 i que engloba tant països asiàtics com americans i del Pacífic Sud. La seva creixent importància s'ha vist enfortida amb una dotació estructural més gran. Els seus objectius se centren en el foment de la cooperació econòmica i tècnica, la liberalització del comerç i la inversió i el foment dels negocis.

2) Els fòrums de diàleg amb l'ASEAN, tant bilateralment com a través de la plataforma coneguda com "AEAN+3", al costat de Corea del Sud i el Japó, i també del Fòrum Regional ASEAN, la funció essencial del qual és promoure el diàleg en matèria de cooperació política i de seguretat i que compta amb participació de la UE, Rússia i els EUA.

3) El fòrum ASEM (Asia-Europe Meeting o Trobada entre l'Àsia i Europa), concebut com un procés informal de diàleg i cooperació entre els membres de la

Les condicions de la Xina

Els requisits exigits per la Xina per a adherir-se a aquestes missions exigeixen que les operacions tinguin el consentiment dels països o de les parts interessades; en segon lloc, que mantinguin una posició neutral, i, finalment, que el recurs per força es produeixi únicament en cas de defensa pròpia.

UE i la Comissió Europea, d'un costat, i deu estats asiàtics, d'un altre. Els seus objectius se centren en el foment de la inversió i el comerç entre ambdues regions, la intensificació dels intercanvis científics i tecnològics, la lluita contra el terrorisme i el crim organitzat i el canvi climàtic, entre d'altres.

5.9. Nous instruments de la política exterior xinesa

Als instruments clàssics de la diplomàcia (polítics, econòmics, etc.), poden sumar-s'hi de forma destacada el creixent recurs que la Xina fa d'iniciatives singulars que atorguen un caràcter més omnicomprensiu a la seva política exterior.

La Xina intenta demostrar que el creixement brinda oportunitats per a beneficiar-se juntament amb la resta de països, en proporcionar un mercat amb nous milions de consumidors. En els seus viatges, els líders xinesos solen anar acompanyats de grans delegacions empresarials que es reuneixen amb empresaris i polítics locals. A més, en els països en vies de desenvolupament, la política de comerç i inversions es complementa amb un increment constant dels programes d'ajuda, en condicions de competir amb els EUA o el Japó quan fa una dècada era pràcticament insignificant.

La diplomàcia cultural té una de les seves principals expressions en la creació dels instituts Confuci a diferents capitals i ciutats del món a partir del 2004. Considerada una entitat orientada a promoure l'estudi de l'idioma xinès, fins al moment ha obert al voltant de 250 centres en prop de 50 països (53 dels quals als EUA). A més de fomentar els estudis xinesos a altres països, intenta atreure més estudiants estrangers. Part d'aquesta expansió cultural i lingüística està dirigida a persones d'origen xinès presents a altres països, especialment a Àsia, on la Xina domina bona part de les comunitats empresarials. Els instituts Confuci s'estan consolidant com la principal plataforma per a promoure els intercanvis culturals de la Xina.

La promoció cultural és part integrant d'un esforç de diplomàcia pública més ampli, que fomenta els intercanvis culturals amb el món en desenvolupament, multiplica les invitacions a acadèmics i polítics estrangers o envia joves xinesos a projectes de voluntariat de llarga durada en països en vies de desenvolupament.

D'altra banda, la Xina ha ampliat l'abast internacional dels seus mitjans de comunicació a través de la modernització de l'agència de notícies Xinhua, les noves edicions internacionals del *Diari del Poble*, i la professionalització de l'emissió internacional de la cadena televisiva xinesa CCTV, cada cop en més idiomes estrangers.

Logotip de l'Institut Confuci

Paral·lelament a la modernització del seu cos diplomàtic i a la millora general de la capacitat dels seus grups d'investigació especialitzats en àrees regionals, també preveu la celebració de cimeres informals, ja sigui a la Xina o a països en vies de desenvolupament, amb la idea de reunir els líders d'opinió. Entre altres plataformes poden esmentar-se el Fòrum de Cooperació de la Xina i els Països Àrabs, el Fòrum Boao per a Àsia, que reuneix empresaris asiàtics en un format similar al de Davos; o el Grup de Persones Eminents de l'ASEAN i la Xina.

La diàspora xinesa és un altre pilar d'aquesta estratègia. El Govern de Beijing ha començat a considerar els descendents d'emigrants xinesos com alguna cosa més que una font d'inversió i tecnologia. En els últims anys, ha restablert relacions amb organitzacions d'emigrants xinesos i els ha demanat directament que ajudin a millorar les relacions entre la Xina i el món.

També ha començat a donar més importància a la diplomàcia militar, una esfera especialment sensible i afectada d'opacitat, en la qual a poc a poc s'adverteix un interès més gran per augmentar els intercanvis amb l'estranger i la cooperació. Només en els anys d'aquest segle, per exemple, la Marina xinesa ha participat en trenta-set exercicis militars conjunts en àmbits com la no-proliferaçió d'armes de destrucció massiva, la defensa de la seguretat dels canals marítims, terrestres i aeris, antiterrorisme i rescats. A més, ha establert consultes anuals sobre defensa amb nombrosos països, i ha multiplicat els seus agregats de defensa a tot el món. D'altra banda, amplia a cada pas la llista de maniobres militars conjuntes per incloure molts països de l'Àsia i les seves delegacions visiten nombrosos països.

6. Seguretat i política exterior: fonaments i reptes principals

Pel que fa als aspectes de seguretat, l'edició anual del *Llibre Blanc de la Defensa*, la Xina promou el desenvolupament, la pau i la cooperació i en aquest sentit aplica una política de defensa estrictament defensiva. Amb freqüència es recorre, fins i tot, a les expedicions de l'almirall Zheng He com a expressió d'aquesta vocació de rebuig a l'expansionisme i de compromís amb el pacifisme. La Xina insisteix en el caràcter no amenaçador del seu creixent poder, en la debilitat de les seves capacitats militars i en la seva aposta pel diàleg i la recerca de solucions no violentes per a resoldre els conflictes. Alguns estratèges xinesos han arribat a comparar la situació internacional actual des del punt de vista estratègic com una nova època dels Regnes Combatents (475-221 ANE), que suggereix molts riscos i importants oportunitats.

L'esforç de modernització de la defensa xinesa està bàsicament orientat a resoldre el problema de Taiwan dissuadint els EUA d'involucrar-se en un hipotètic conflicte armat amb l'illa. Aquest esforç hauria de conduir la Xina a la condició de primera potència militar asiàtica, per davant del Japó i l'Índia, en un joc estratègic bipolar, però asimètric, amb els EUA.

Les reformes introduïdes per Deng Xiaoping han permès una reducció important d'efectius a l'EPL, cosa que possibilita una modernització de mitjans materials lenta i molt selectiva amb la col·laboració primer dels països occidentals (fins a la crisi de Tiananmen del 1989), i després amb Rússia. Des de llavors, l'EPL ha començat a remuntar el seu endarreriment tecnològic i el seu objectiu és aconseguir que pugui enfrontar-se en una guerra local però moderna.

Per a això, des del 1989, el pressupost oficial de defensa ha crescut ràpidament, essent la modernització dels seus equipaments un dels principals objectius de l'augment ja esmentat.

Com hem comentat, i estant encara pendent d'aixecar-se l'embargament de la venda d'armes imposat el 1989 pels països occidentals, Rússia s'ha convertit en el principal proveïdor de la Xina (avions, submarins, destructors, sistemes de defensa antiaèria). Altres països com Ucraïna o Israel, contribueixen en diferents dimensions a aquesta modernització, malgrat les pressions nord-americanes per a fixar límits.

Des dels anys vuitanta, l'EPL ha prioritzat la modernització de la seva Marina i del seu exèrcit de l'aire, intentant reduir l'esclatxa tecnològica que el separa de les armes modernes i sofisticades. En el seu conjunt, el salt registrat és més

que notable, a la qual cosa també ha contribuït el programa espacial, en què abunden les tecnologies pròpies.

El suport polític i pressupostari que rep l'Armada dóna compte no solament de la seva prioritització de les estratègies de defensa sinó també de la creixent influència dels seus comandaments en el conjunt de l'EPL, en què les rivalitats pressupostàries, més en èpoques de crisis, semblen beneficiar-lo enfront d'altres opcions. Tant el clan vietnamita, que agrupa als antics combatents del conflicte del 1979 liderats pel cap de l'estat major Chen Bingde, com el clan dels taizijun, que agrupa els fills dels vells dignataris militars, lleials al règim i a Hu, o el clan espacial, que inclou figures com Zhang Qingwei, Chi Wenchun, Huang Zuoxing o Zhu Fazhong, comparteixen la idea que l'EPL ha de seguir essent un pilar essencial de l'estructura de poder.

L'esforç de modernització i de formació del personal permet a la Xina projectar millor les seves capacitats lluny de les seves costes i en particular a l'estret de Taiwan, però també a les costes de Somàlia, per exemple, amb capacitats creixents per a complicar qualsevol desplegament militar americà a Àsia. Amb Taiwan, la prioritat sembla orientar-se a reforçar la seguretat de les vies d'aprovisionament de l'economia xinesa amb el desenvolupament d'una marina oceànica capaç de protegir els interessos creixents de la Xina a l'estranger.

En definitiva, la política xinesa de defensa persegueix tres objectius essencials: el manteniment de la seguretat de les fronteres terrestres i marítimes del país, la reunificació amb Taiwan i la lluita contra el terrorisme i el separatisme, en particular contra els moviments d'aquest signe que es registren al Tibet i a Xinjiang. A tot això caldria afegir la defensa dels interessos marítimes de la Xina, tant en el sud-est asiàtic com a l'oceà Índic i que són cada dia més visibles.

La desconfiança exterior respecte a la Xina en matèria de defensa està relacionada amb la seva política d'opacitat però, sobretot, amb la qüestió essencial del recurs a la força, la definició d'amenaques i l'avaluació dels riscos de crisis, especialment de guerra, singularment en el context específic de la reunificació amb Taiwan. En coherència amb el discurs pacifista i no agressiu i amb la proclamació reiterada de rebuig de l'expansionisme i la recerca d'un món harmoniós, la Xina insisteix que no constitueix una amenaça.

Malgrat tot, la defensa de l'harmonia no exclou el recurs a la força, que es considera legítima i fins i tot factor de pau i d'ordre quan contribueix a salvaguardar un *statu quo* determinat, associat a una visió del món que és reivindicada com a defensiva. La guerra de Corea, la guerra sinohindú del 1962, els incidents en el riu Ussuri el 1969 o la guerra contra Vietnam el 1979, indiquen aquesta disposició a l'ús de la força quan la capacitat de convicció o d'atracció de l'RPX no ha estat suficient. L'aprovació el 2005 de la llei antisecció taiwanesa, presentada com una estratègia dissuasòria que permet fer ús de les seves capacitats militars com a font de pau, indica també aquesta disponibilitat a re-

forçar les capacitats de tot tipus per a fer suficientment creïble la seva política. Es tracta, seguint al clàssic Sunzi, d'un complement de la victòria per la convenció o la seducció. En aquest sentit, el retorn pacífic de Hong Kong a la Xina ha estat analitzat com una victòria "militar" aconseguida sense necessitat de combat.

7. La Xina i la governança global

Fins i tot molt recentment, la Xina, considerat un país en vies de desenvolupament, s'ha mantingut expectant i al marge dels grans assumptes mundials. Aquesta actitud obeïa a dues raons fonamentals: en primer lloc, la seva relativament escassa significació en la política global, que al seu torn li restava possibilitats d'influència efectiva, i, en segon lloc, les seves dificultats internes en matèria de desenvolupament i una voluntat política conscient que comminava a no exercir cap lideratge.

A partir del 1978, tanmateix, la Xina ha ingressat en la majoria de les institucions internacionals, com ara l'FMI, el BM, el BAD o l'APEC. Després de la crisi de Tiananmen (1989) s'ha esforçat per sortir de l'aïllament diplomàtic i associar-se a un nombre creixent d'organitzacions i de mecanismes multilaterals. L'enviament de forces de manteniment de la pau a Cambodja (1991) i la firma del tractat de no-prolifерació nuclear (1992) són dos indicis clars d'aquesta primera evolució.

No obstant això, arran de la crisi financera internacional sorgida al final de 2008, l'eficàcia de la reacció xinesa, acreditada en el contrast de la velocitat del seu creixement davant la recessió de les grans economies mundials, ha derivat en un protagonisme global a l'alça. Aquesta tendència l'ha catapultada al grup de països centrals del sistema internacional, alhora que l'ha empena a participar cada vegada més activament en el procés de presa de decisions i a incrementar de manera significativa el seu estatus global. La crisi del 2008 ha reforçat el paper de la Xina en el marc institucional internacional, ampliant la seva influència en institucions com l'FMI, el BM i el G-20.

Alhora, la implicació que ha mostrat en la recerca de solucions en els litigis de Corea del Nord o de l'Iran, la seva participació en la missió internacional en aigües de Somàlia per a protegir els vaixells mercants de la pirateria, l'anunci de més aportacions econòmiques a l'ONU i la necessitat de comptar amb ella en els assumptes més espinosos de l'agenda internacional, fan palès un paper creixent en la gestió dels assumptes mundials.

El poder econòmic i financer constitueix, per sobre de la influència estratègica o la capacitat militar, el motiu principal de l'activa presència de la Xina en els fòrums globals.

En aquest context, l'Imperi del Centre dona suport, i fins i tot és líder, a l'aparició de noves aliances internacionals (BRIC, per exemple) i organitzacions regionals (Unasur, Unió Africana, etc.) amb vocació d'autonomia davant els països del Nord per tal d'afirmar un canvi en la correlació de forces global. Al

Canvis en la distribució de la riquesa

En els anys 70, l'economia dels set països més industrialitzats representava el 70%. En l'actualitat, malgrat això, el pes econòmic dels països emergents s'apropa a la meitat del volum global.

capdavant de les economies emergents –que totalitzen uns 30 països, entre els quals es poden incloure gegants com l'Índia o el Brasil–, la Xina intenta enfortir la seva coordinació i desenvolupar una agenda pròpia davant dels països més desenvolupats.

No obstant això, es pot assenyalar que l'assumpció per part del país asiàtic de més responsabilitats globals està en un punt embrionari. En aquest sentit, convindria destacar dues dificultats fonamentals. En primer lloc, les de tipus socioeconòmic: la segona economia del món en termes de paritat de poder de compra té un PIB *per capita* inferior a 4.000 dòlars i està situat en el lloc 92 d'un total de 182 països i territoris, segons l'Informe de Desenvolupament Humà del PNUD (2009). El segon escull serien les qüestions politicoideològiques, derivades de la defensa a ultrança que fa de la sobirania nacional i el rebuig de qualsevol forma d'intervenció en els assumptes interns d'altres països.

La participació de la Xina en el govern global s'articula preferentment a través de la formalització d'aliances i de cooperacions diverses. El seu objectiu prioritari és la creació d'un nou ordre polític i econòmic, a fi de desenvolupar un paper substancial en la reforma dels règims i les estructures que la Xina considera claus per a enfortir la seva autonomia global (per exemple, en l'àmbit monetari).

La reforma de l'estructura interna de l'FMI, la concessió de més drets als països en vies de desenvolupament, una millor distribució de les responsabilitats i dels protagonismes, una supervisió financera més estreta, l'adopció dels Drets Especials de Gir en detriment del dòlar com a moneda de referència o la consecució d'un sistema mundial d'alerta davant la crisi són demandes que la Xina, actuant des d'una posició clarament diferenciada dels països desenvolupats, està explicitant en les diferents cimeres del G-20.

D'altra banda, la cimera de Copenhaguen contra el canvi climàtic, celebrada el desembre del 2009, ha evidenciat el relatiu èxit de la seva estratègia, en aconseguir conformar una àmplia aliança dels països en vies de desenvolupament davant les exigències del món desenvolupat (com ara el compromís de reduir emissions o l'acceptació de verificacions externes). D'aquesta manera, la Xina s'ha destacat en la fermesa dels seus postulats: els països desenvolupats han de pagar (mitjançant un suport financer i tecnològic), ja que l'escalfament global és la seva responsabilitat.

La reunió de Copenhaguen ha permès a la Xina concretar per primera vegada la formació de nous eixos de decisió a l'hora de formar la massa crítica suficient per a adoptar acords que repercuteixin en la governança global. La Xina va demostrar la seva capacitat per aglutinar nacions darrere seu i traduir-ho en demostracions de poder en un marc institucional concret. Tanmateix, això no li ha aportat solucions de moment, sinó que ha agreujat les insuficiències de les actuals institucions internacionals per a afrontar els problemes.

Internacionalització del iuan

La Xina ha donat inici a la internacionalització del iuan, apostant per convertir-la en una moneda competitiva a escala global.

Occident i el CO₂

Les nacions desenvolupades van emetre el 95% del CO₂ des que va començar la revolució industrial el segle XVIII fins a 1950 i del 1950 al 2000 van ser responsables del 77% de les emissions mundials de CO₂, assegura la Xina.

La implicació de la Xina en la governança global està estretament relacionada amb l'evolució del binomi cooperació-conflicte amb els EUA. Un cop rebutjada la proposta de Washington de conformació d'un G-2, la Xina no renuncia a exercir un paper global d'acord amb les possibilitats que li brinda el seu actual nivell de desenvolupament, exigint respecte al seu model i sense proposar-se modelar el món en funció dels seus valors.

La responsabilitat compartida i la defensa del multilateralisme són els dos principis clau assumits per la Xina per tal d'encarar els desafiaments globals (com ara la crisi financera, la seguretat alimentària, o els desastres naturals). Tot això enfortint la cooperació, donant prioritat al diàleg i a les consultes per a superar les divergències i assumint, alhora, un procediment que ha de tenir en compte la desigual capacitat dels respectius països per a assumir responsabilitats.

La intensitat amb què la Xina defensa les seves iniciatives i la posició dels seus competidors més directes pot determinar el grau d'inquietud i la resposta dels països desenvolupats. És per això que podem imaginar que el gegant asiàtic avançarà amb prudència en el nou escenari. El seu procés d'integració en la governança global serà gradual, com ho ha estat la seva transformació fins a convertir-se en una de les principals potències econòmiques del planeta.

8. Conclusions

En 60 anys, la Xina ha passat de ser un estat pària a convertir-se en un dels gegants del segle XXI. La raó fonamental d'aquesta transformació rau en el canvi iniciat en els anys 70, quan va ingressar a l'ONU el 1971 i va adoptar la política de reforma i obertura el 1978. Ambdós canvis –en el pla intern i extern– són claus per a entendre la situació actual i comprendre el significat d'una trajectòria històrica que des de la primera guerra de l'Opí (1839) havia empès el país a la perifèria de l'escenari mundial. Sense anar més lluny, el PIB de 1949 es corresponia amb el de 1890 en virtut dels conflictes viscuts.

La relació de la República Popular de la Xina (1949) amb el món ha canviat enormement en les últimes dècades en paral·lel a una evolució conceptual que, si bé ha mantingut el tronc comú dels cinc principis de la coexistència pacífica, ha procurat la flexibilitat indispensable, en l'esfera teòrica i pràctica, per a convertir la política exterior en un ferm aliat de la seva estratègia modernitzadora. L'obertura al món ja no és només una necessitat per al seu desenvolupament, sinó que constitueix un interès bàsic del règim.

Aquesta relació amb l'exterior passa avui per una implicació creixent en els assumptes globals, procurant sempre que aquesta participació no suposi l'exigència de concessions relatives a uns interessos vitals identificats avui amb la supervivència del sistema polític. A banda de la recerca del desenvolupament, la seguretat, la integritat territorial i la sobirania són referències clau del seu paper en els assumptes internacionals. La Xina vol afirmar-se en el món amb una política exterior que reforci la seva sobirania.

És pràcticament impossible referir-nos a qualsevol assumpte de les agendes regionals o internacionals o de les estratègies dels principals actors mundials ignorant la Xina. Aquesta s'ha convertit no solament en una potència amb la qual convé comptar per a afrontar els principals desafiaments globals, sinó també en un país creador de discurs global i regional, amb vista a incidir en la modificació d'una correlació de forces que s'ha caracteritzat en els últims 150 anys per la primàcia absoluta del discurs occidental.

El segle XXI assistim a l'abandonament de l'estratègia de "perfil baix" ideada per Deng Xiaoping, la qual està basada en la tradicional modèstia confuciana, d'acord amb les seves possibilitats materials, però també amb el desig preventiu de no despertar alarmes que puguin suggerir dificultats en les relacions amb els principals actors mundials. Al contrari, ara es tracta de fer visible el seu poder i exercir un dinamisme proactiu per a aconseguir aquest "món harmoniós" proclamat com a ideari, avançant amb flexibilitat possible, accentuant el perfil mediador en les crisis i el pragmatisme, i eludint convertir-se en

un simple opositor. La superació de la passivitat tradicional que també ha caracteritzat la seva diplomàcia és una necessitat indispensable perquè desenvolupi una participació més responsable en els assumptes globals, però també una exigència per a promoure el seu poder i desactivar les teories que insisteixen a presentar-la com una amenaça.

La seva capacitat econòmica i financera i el seu poder polític poden influir de manera important en un món en plena recomposició. La política exterior xinesa continua basant-se en el rebuig de l'hegemonia i en la defensa del multilateralisme, principis que en el nou context internacional exigiran la formulació de nous equilibris amb els altres actors per a afirmar una cooperació que porti solucions als problemes globals.

El creixement aconseguit en les tres últimes dècades ha contribuït a reafirmar la confiança xinesa i la seva seguretat a l'hora d'insistir en la inalterabilitat dels postulats que defensa, tant en l'àmbit intern com en l'extern.

L'augment de la seva influència global li permet disposar d'un nombre creixent d'aliats a tots els continents, si bé cal veure si l'esmentada transformació no va en detriment de la seva fraternal relació amb els grans i petits països en desenvolupament que posaran a prova la continuïtat i la vigència del seu discurs tradicional.

Resum

La Xina ha ressorgit com una nació amb ambicions mundials en política exterior. La seva popularitat ha augmentat i la seva imatge internacional s'ha transformat. Aquest canvi de percepcions té el seu origen en un més gran activisme mundial i en una estratègia diplomàtica en la qual poden advertir-se clars signes de continuïtat i de canvi, cosa que fa que desenvolupi un estil propi que ambiciona un model d'influència diferent i singular. La diplomàcia xinesa ha estret relacions a tot el món reforçant les seves relacions econòmiques i comercials. Serà un interval orientat a sumar actius per a ser més ofensiva en el futur?

La Xina intenta construir-se una imatge positiva en el món que vagi més enllà de la capacitat d'atracció de la seva cultura i que ha estat la font principal del seu poder tot des de sempre, l'actiu que li ha permès absorbir ciutadans estrangers que li han servit de pont per a la seva projecció exterior. Ara, amb un comerç i unes inversions que arriben a tots els racons i que de vegades generen tensions locals, necessita una diplomàcia que integri nombrosos factors (inclosos el cinema o l'esport) per a beneficiar-se del rebuig que l'unilateralisme dels EUA ha provocat en bona part de l'opinió pública mundial. El moment actual li brinda una oportunitat potser única i que tracta de gestionar amb habilitat i reflexos.

La nova generació de líders comprèn que les necessitats del desenvolupament li exigeixen una política exterior més efectiva, tant en funció de les seves demandes internes com de la necessitat de preparar-se davant d'un futur en el qual els EUA poden intentar contenir-la. Per això, enllesteix una política exterior que guanya en complexitat i adaptabilitat a cadascun dels escenaris de més rellevància sense per això perdre la referència dels pilars bàsics que li han servit de guia en les seves dècades d'existència.

La Xina, d'altra banda, no utilitza el poder dur per a interferir en els assumptes dels altres sinó que impulsa estratègies en les quals tots hi guanyin. Beijing s'afirma disposat a assumir cotes més elevades de responsabilitat internacional a mesura que aconsegueixi superar les seves mancances internes i escometa una evolució conceptual que troba els principals límits en la defensa a ultrança de la sobirania i en la gestió interna de la seva política exterior, marcada per la inexistència de diferenciació entre estat i partit.

Bibliografia

Anguiano, E. (coord.) (2001). *China contemporánea. La construcción de un país (desde 1949)*. Mèxic, DF: El Colegio de México.

Barras Romana, H. (2005). *República Popular China, a sede do poder estratégico*. Coimbra: Almedina.

Bernstein, Richard; Munro, R. H. (1997). *The Coming Conflict with China*. Nova York: Alfred Knopf.

Daniel Oviedo, E. (2005). *China en expansión*. Córdoba, Argentina: Universidad Católica de Córdoba.

Delamotte, G.; Godement, F. (2007). *Géopolitique de l'Asie*. París: Éditions Sedes.

Deng X. (1987). *Problemas fundamentales de la China de hoy*. Beijing: Ediciones en Lenguas Extranjeras.

Domenach, J. L. (2002). *Où va la Chine?* París: Fayard.

Gonzalo Rubio, J. (1973). *Política exterior de China Popular (1943-1973)*. Madrid: Editora Nacional.

Joyaux, F. (1983). *La politique extérieure de la Chine Populaire*. París: Presses Universitaires de France.

Izraelewicz, E. (2005). *Quand la Chine change le monde*. París: Grasset.

Lampton, D. M. (2001). *The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform, 1978-2000*. Stanford: Stanford University Press.

Lorot, P. (2007). *Le Siècle de la Chine*. Herstal: Choiseul.

Pillsbury, M. (2000). *China Debates the Future Security Environment*. Washington, DC: National Defense University Press.

Ríos, X. (ed.) (2005). *Política exterior de China, la diplomacia de una potencia emergente*. Barcelona: Bellaterra ("Biblioteca de China Contemporánea").

Ríos, X. (2006). *Taiwán, el problema de China*. Madrid: La Catarata.

Ríos, X. (2008). *Mercado y control político en China*. Madrid: La Catarata.

Shambaugh, D. L. (2004). *Modernizing China's Military: Progress, Problems and Prospects*. Berkeley: University of California Press.

Vandermeersch, L. (1986). *Le Nouveau Monde sinisé*. París: Presses Universitaires de France.

Vogel, Ezra F.; Yuan M.; Akihiko T. (eds.) (2004). *The Age of Uncertainty: The US-China-Japan Triangle from Tiananmen (1989) to 9/11 (2001)*. Cambridge: Harvard University Asia Center.

Yuan P. (2004). *US-China Relations: Two Possibilities, One Option*. Washington, DC: The Brookings Institution.

